

**LUBELSKI
ZVON**

**T.Z.
XLIV.
MAREK
1924.**

Vsebina zvezka za mesec marec:

1. Igo Gruden: V razkošnem trenutku	129
2. F. X. Šalda: Kritika s patosom in inspiracijo. (Prevel Fr. Mesesnel. — Konec.)	130
3. Rad. Peterlin-Petruška: Svat pravi	136
4. Juš Kozak: Šentpeter. (Dalje prihodnjič.)	137
5. Dr. Ivan Prijatelj: Vloga «omladine» v prvem obdobju «mladoslovenskega» pokreta. (Dalje prihodnjič.)	150
6. F. M. Dostojevskij: Stavrogina izpoved. (Prevel Vladimir Levstik. — Konec prihodnjič.)	158
7. Nukada-Pavel Karlin: Modra ura	167
8. I. A. Krylov-B. Vdovič: Lisica in mrmetica	167
9. Václav Burian: Smetanov narodni in kulturni pomen	168
10. Cvetko Golar: Svetnik. (Konec prihodnjič.)	170
11. M. Dolenc: Slovensko ljudstvo na Delenjskem pred dvemi, tremi stoletji. (Konec prihodnjič.)	177
12. Književna poročila	184
Dr. Alfred Šerko: Dr. France Veber: Etika. (Konec prihodnjič.) — Josip Vidmar: L. N. Tolstoj-Vl. Levstik: Hadži-Murat. — Rudolf Binter: Adolf Robida: Slovenska stenografska čitanka. — Pavel Karlin: Utva: Andersenove pripovedke za slovensko mladino. — Ivan Zorec: Ante Kovač: Impresije iz jedne epohe. — Ivan Zorec: Branimir Čosić: Priče o Boškoviću.	
13. Kronika	190
Dr. L.: Macharjeva šestdesetletnica. — Dr. V. Burian: Antonín Sova, tip pesnika. — J. A. G.: La nuova letteratura slovena. — Dr. L.: Iz slovaške kulture. — A. D.: Najstarejša slovstvena družba.	

„LJUBLJANSKI ZVON“

izhaja v posameznih zvezkih ter stane na leto 120 Din, za pol leta 60 Din, za četrt leta 30 Din, za inozemstvo 140 Din.

Posamezni zvezki se dobivajo po 15 Din.

Odgovorni urednik: Fran Albrecht.

Uredništvo ne vrača rokopisov, ki jih ni naročilo.

Upravništvo se nahaja v Prešernovi ulici št. 54.

Last in založba «Tiskovne zadruge», z. z. o. z. v Ljubljani.

Tiska Delniška tiskarna, d. d. v Ljubljani.

LJUBLJANSKI ZVON

Mesečnik za književnost in prosveto

XLIV. letnik

1924

3. številka

Igo Gruden / V razkošnem trenutku

Odkod si prišel, da si vsega do dna me omamil,
o, veter nemirni, nad mestom z oblaki na poti?
V razkošno zvenenje si dušo skrivnostno predramil
in misli, ki spale so v senčni samoti,
odtrgal od brega...
odkod si prišel, da omamil si vsega me, vsega?

O, koliko čudežnih zvokov ozračje preveval
o, koliko ritmov akordi pijani
šumé v koridorih vsemira!
Čez mračne globine večera
se pnejo ozvezdij razžárjeni mosti,
skrivnosti in tájnosti polni, poznani
le snom, ki zabubani v popju mladosti
so čakali daljnega speva.

Nebo razvihrano nad strehami poje - *že Bogu "nebo poje"*
kot morje viharo... in misli se moje
vrtinčijo v mračnih, pojočih valovih:
katerih obzorij neslutelih, novih
obrežja sanjava v daljavi me čakajo?
katerih zapadov jih zarje namakajo?
v katerem pristanu bom barko k pokoju privezal?

Kot jambor moj duh med ozvezdja je brazde zarezal:
in svetlo brnenje nevidnih omrežij,
odsevi svetilnikov z daljnih obrežij,
bodočnost in prošlost sedanjega veka
v zenitu zdaj mojem se spaja in steka
v trenutku omamnem, opojnem do blaznosti.

Odkod si prišel, da si vsega do dna me omamil
v pojoči ekstaznosti,
o, veter nemirni, nad mestom z oblaki na poti?
V razkošno zvenenje si dušo skrivnostno predramil
in misli, ki spale so v senčni samoti,
odtrgal od brega —
omamil si vsega me, vsega...

*Kaj ste pendi? Feb 29/3 924
A merito pa ni nehalo -*

F. X. Šalda / Kritika s patosom in inspiracijo

(Konec)

Samo par primerov za to. Stendhal in Taine na primer sta čestilca renesance, njene zrele racionalne krasote, dognane v sistem, ki jima pomeni zmisel in vrhunec dolgega procesa, inspiracijo, izpremenjeno v metodo ter porabljeno in obvladano kot kulturno silo. — Nasprotno vidi Ruskin v renesanci propad, poslednje neposvečevanje umetnosti, mehanistični materijalizem in trezno revščino manire.

Lessing ni imel zmisla za dijalektično psihologijo in konvencionalnost francoske klasične drame, ki jo je cenil Nietzsche kot poezijo kulturne discipline — in Nietzsche je nezaupen proti vsemu, kar diši po naturalizmu in uhaja tradiciji, ne izvzemši Shakespearea ne Beethovena. Kar je Lessingu zdravje, bodočnost, zakon svobode in umetnosti, bogato jutro razvojnih nad, je Nietzscheju samo grobost, bahanje z močjo in neokus, pomanjkanje kulture in sloga in zato v bistvu nediscipliniranost, bolna nakaznost, razpad, anarhističen propad.

Na Burckhardta Böcklin ne vpliva, Ruskin se krega nad Whistlerjem in Huysmans nad Puvis de Chavannesom... In kaj uhaja Saint-Beuve, kaj ga draži do strupenih impertinenc? Prav za prav vse, kar je močnega, preveč izrazitega in odločnega, vsako delo nadpovprečne volje, vse, kar vznemirja s širokimi perspektivami in sestavnejšim ali globljim patosom. Ljubi in ceni zares le graciozna in razkošna dela, dela igrive poltenosti, ki rada kak trenutek ribarijo tudi v sentimentalnih vodah, tradicionalno literaturo francoskega ugodja in francoskega charma.

Niti Goethe, ki ga običajno navajajo kot vse razumevajočega duha, ni izjema: čeprav je razumel in objel več kot drugi, pozabljamo, da tega ni razumel i s t o d o b n o in hkratu, temveč r a z v o j n o, s premagovanjem in da so bili trenutki, ko ni razumel

niti svojih prejšnjih razvojnih stopenj — tako se je odtujil sam svoji preteklosti v svoji razvojni strasti in njeni dramatični resničnosti.

Vsi veliki kritiki so bili po značaju enostranski: zanje je enako značilno to, česar ne razumejo, kakor ono, kar razumejo in cenijo.

Vse, kar je važno, je le, da bi bila kritikova omejenost značajna in značilna, da bi bilo v njej pozitivno zrno, da bi ne bila posledica same medlosti in slabosti, nezanimanja in utrujenosti. Njegova omejenost je samo takrat kaj vredna, če je del osebnosti, če zgradi v tipično čistost in trdoto kako vizijo sveta in življenja, kako duhovno smer ali umetniško dejanje. Plodna in krasna je samo, če je posledica pomnožene in stopnjevane senzibilnosti, tesnobe hrepenenja po značajni čistosti, ne pa, če je posledica otopele dovzetnosti in duševne lenobe, udobne hoje po srednji poti. Tako ima omejenost Ruskinova in drugih prej imenovanih duhov cenovno in vrednost, ker je pozitivna in bojna in ker je ostro zarezana črta značaja, medtem ko je omejenost na primer pri Hanslicku, ki se je zapiral pred Wagnerjem, in pri celi vrsti feljtonskih kritikov odvrtna in kvarna, kajti tu govori nekaj čisto negativnega in slabotnega, figarskega in medlega: nedostatek kritične sprejemljivosti in moči, topost občutka, duševna okrnjenost. Je namreč razlika med samčevsko sitnostjo ali malenkostno profesorsko natančnostjo in med bojevitim izrazitim sovražstvom, izraženim in premišljenim kot posledico cele notranje organizacije, celega osebnega značaja in duševnega tipa.

Soditi pomeni trpeti; imeti sodbo, odgovorno sodbo o stvareh, biti prisiljen neprestano si sodbo tvoriti, pomenja stanje težkega trpljenja. Vsakdo vé iz lastne skušnje, da je imel v resnici rad le one knjige, ljudi in igre, o katerih mu ni bilo treba soditi, v času, ko mu ni bilo treba misliti o njih nič odgovornega — ko je bil otrok, navaden gledalec, naiven bralec in gledalec: edino tedaj je užival knjige in ljudi. Biti brez sodbe je stanje razkošja in udobnosti, soditi je stanje bolesti in trpljenja. Odgovorno soditi pomeni nekomu žrtvovati najkrasnejše stanje svojega bitja, razkošno stanje rajske nedolžnosti in čutnosti. Soditi znači žrtvovati svojo srečo, ubiti nedolžnost svojega razkošja, zazidavati se sam postopno v svojo preteklost, zastrupljati si obilje in krasoto trenutka, oživljati svojo bodočnost z ledenimi sencami, neprestano se bít s strašili...

Kritika je razkošje, dokler kritik ne sodi, dokler se izogiba odgovornim sodbam. Dokler je kritik pironist, skeptik, diletant,

dokler sam ironizira in slabi puščice svojih sodb, dokler se z njimi ne veže, dokler je le virtuoz psihologične analize — tako dolgo ne trpi. Dokler je kritika le umetnost, kako uživati umetnine, po glabljanju njihovo razkošje, izsesati iz njih poslednji med, ravnati in sistemizirati iz njih dobljene dojme — ali dokler je samo maska hudobije in zastrupljanje v nekaki salonski in orokavičeni obliki — dotlej prinaša le razkošje, a dotlej tudi ne more tvoriti nove inspiracije, otvarjati dobi novih studencev, dotlej nima dramatične posvetitve in globokejšega učinka na duševno življenje dobe. Kritiki, ki jo tako pojmujejo in izvršujejo — dovršeni tip zanje bo še dolgo tisti genij natolcevanja, «*génie de médisance*», kakršen je bil Sainte-Beuve — so lahko in so navadno duhovi redkega okusa, razkošni pisatelji dragocenih kvalit, apartni stilisti, mojstri psihologične nijanse in poltona, inspiratorji dobe in bodočih generacij, stvarniki novega patosa pa ne morejo postati.

Kritik, ki ne trpi zaradi kritike, je samo več ali manj rafiniran uživač. Taka kritika ni bojovita in pozitivna, ampak — hočeš, nočeš — v jedru negativna: manjka ji lastni posvečujoči ogenj, krst nove kulture. V resnici je podobna sovi, ki poletí šele, ko se stemni: zaključuje spremstvo odhajajoče literarne ali umetniške dobe kot njen parazit — novih kulturnih vrst ne odkriva.

Pozitivna in tvorna postane kritika šele tedaj, ko je herojična. Notranja legitimacija, ki jo mora imeti kritik in brez katere ni resnično velikega kritika, je najprej *z m o ž n o s t t r p l j e n j a* in drugič *h r a b r o s t v t r p l j e n j u*, hrabrost tudi v obupu. Ni bilo resnično velikega kritika brez velike mere teh dveh talentov. Z njim lahko izrazite in opišete v poslednjem bistvu Carlylea in Goetheja, Tainea in Ruskina in Nietzscheja.

Treba si je samo prečitati — enkrat za vselej — Nietzschejevo izpoved, poglavje «*Wie ich von Wagner loskam*» v knjigi «*Nietzsche contra Wagner*», da bo za vselej jasno, iz kakšnega trpljenja, iz kako globokega in obupnega trpljenja kipi resnično velika kritika, resnično osvobodilna in tvorna. Ne morem čitati onih dveh kratkih odstavkov, iz katerih je sestavljena, brez trepetu in groze: čutim, da sem tu na pragu Nietzschejevega notranjega svetišča, pri jedru njegovega značaja — pri resničnosti, obupni resničnosti, ki do smrti sovraži vso dvoumnost, vso parfumirano laž, vso idealistično udobno življensko prakso, in ki kaznuje najprej samo sebe zato, da se je dala zapeljati, pleve in izpleve z železno roko iz svoje duše najprej vso slabost, oboroža dušo, jo sili v jarem resnice, jo pošilja pod breme resnice. Kako naj mirno čitamo stavek o trpljenju strašne osamelosti, ki si jo je prisodil:

«Globlje biti nezaupljiv, globlje prezirati, globlje biti sam kot kdaj poprej?» In kako drugače kot s pritajeno sapo oni drugi o «trdoti najosebnejše odgovornosti»?

V temnih tolmunih je krščena vsaka velika kritika: v tolmunu obupa, v tolmunu groze in prevare. Dà, s kritiko trpi vsak velik kritik v prvi vrsti sam: oborožuje se sam proti sebi, omejuje in oklepa sebe samega. Kritika mora biti kritikujočemu bolest — kjer ni tega znaka, ni velike kritike, ni kritičnega čina.

Do kritike ima pravico, točno povedano, samo tisti, ki se je rodil za občudovanje in češčenje, pa je bil razočaran in izdan. Kjer ni te notranje drame, kjer se ni vršila, povsod izzveni kritika prazno in plitko. Kritik mora biti globoko prepričan o tem, da je za ljudi najvažnejše vprašanje, koga častiti, in da leži koren vsega nepokoja, gorja in ljudskega napora v tem, da se ne morejo sporazumeti. Koga naj po pravici časte? Kako ga spoznati? Kako se izogniti prevari? Kaj storiti, da ne boš žrtvoval najdragocenejšega, kar imaš in moreš dati, hudiču namesto bogu?

Vrednost in noblesa kritikova je, da prosto in voljno prevzame nase trpljenje sodbe in resnice. Kritik dela iz sebe mero za mnogotere stvari in zato trpi zavoljo njih. Soditi je poslednja pot, obupna pot, na katero se poda močna duša v slabotni in majhni dobi, v zlagani in epigonski dobi, ko je svet posejan s ponarejki in surogati, ko so sredstva že stokrat izmozgala cilj, ko so usahnili že vsi ostali studenci inspiracije ali pa so zastrupljeni, in ko je od vsega najtežje najti trdna tla pod nogami, gotovost in resnico. Gnev in trpljenje sta kritikovi muzi, zadnji muzi, ko so ostale — slajše — že umolknile — in vendar zopet prvi muzi: skoro se pokaže, da rajajo novo kólo in da razvežejo onemeli jezik z novo inspiracijo.

Kritikova pot je huda krvava pot: to je pot, na kateri se doseže mir s ciljem, cilj pa šele s smrtjo. Njen zmisel je, zavojevati resnico, presekati se k nji v boju z vsemi in z vsakim — sebe neizvzemši — pozvati ves svet na dvoboj, premeriti laž in prevaro in resnico in moč, svojo in tujo, z mero, ki ne vara, meriti z lastnimi prsi, z ranami posutimi: prepričati se iz ran, ki zevajo v njih, da je nekje neka resnica in moč in koliko je je.

To je zmisel drugega postulata, ki ga nalagam kritiku: *hrabrost v trpljenju*, *hrabrost še v obupu*. Kritika je najbolj herojična oblika skepse — najpoštenejša oblika skepse, ki ne hrepeni po nobeni drugi stvari odkritosrčnejše, kot da bi jo ovrgli, četudi za ceno življenja. Kritikova pot je pot, po kateri

ne dosežeš miru: Ako vršiš kritiko zares in v poglavitnem do vseh posledic in dosledno, pomeni to skoro toliko, kakor sistematično se izpostavljati nerazumevanju in nepojmovanosti in to skoro želiti. Ne zato, ker pomenja kritik «večnega nezadovoljneža» (taka nezadovoljnost programatično in en bloc bi bila zelo dober kup), ampak zato, ker ne doživi višje organizacije, stanja krepkejšega zdravja in globlje zadovoljnosti, po čemer stremi, red in harmonijo pa, ki jih pridobiva bodočnosti, plačuje in si pripori s svojo razdvojenostjo: često pada kot žrtev prehodne dobe, kot žrtev stare desorganizacije, ki jo je sam nagnil k padcu. Zemlje, v katero je vodil in h kateri je dajal smer, ne ugleda, žetve, ki jo je sejal in pripravljaj, ne požanje. S svojim telesom izpolni trdnjavski jarek in čezenj korakajoč šele drugi zavojujejo utrdbo.

Kritik sili k sodbi (pa najsi bo k svoji ali k nasprotni) ves svet, sili svet k sodbi, izziva njegovo razsodnost in to je, česar mu svet nikdar ne odpusti, ne more odpustiti: ubija mu razskošje, nedolžno čutnost, spanje. Oboroža ga, svet pa porabi orožje, ki mu ga je on stisnil v roko, najprej proti kritiku.

Če se podajajo na to pot cele organizacije, je gotovo, da so bile prej nekdanj užaljene in izdane v svojem najvišjem: po tej poti se težje kot po vsaki drugi dospe do miru.

Kritik tvori novo inspiracijo, iz katere pijejo kmalu tudi pesniki — pa tudi pesniki mu neradi odpuščajo, zakaj navadno razumevajo kritikov čin le tako, da je ubil druge inspiracije, slajše in manj bolestne. Vedno znova se ponavlja — enkrat v večjem, drugič v manjšem obsegu — Börnejev slučaj, ki kratkovidno in omejeno napada Goetheja, Goetheja kritika in stvarnika nove kulturne inspiracije, nove kulturne in slogove discipline, ki ga sumniči, da je ubil naivnost, improvizujočo lahkoto in naglo ganjenost občutka ter dostopnost: Goetheja, stvarnika učene in spiracije.

Kritik tvori inspiracijo: v njem se je pogosto organizirala prej kot pa v pesnikih, ni se kajpak organizirala kot literarna resnica, ampak kot skica, kot možnost, kot prerokba in tempo; on je podajal zorni kot in logični ritem, vezal je duhovni red in ustanovil disciplino občutka. V tem zmislu je Lessing stvarnik inspiracije, od katere živi nekaj desetletij nemška literatura direktno ali indirektno, Goethe pa kot kulturni pojav, kritik in stilni in umetniški ocenjevalec, je inspirator vsega romantizma: vsi slogovi valeurji, ki z njimi deluje, so obseženi že v njem samem ali pa naznanjeni. A Carlyle? Dà, kaj vse živi od Carlylea v angleški

književnosti? Danes, žal, celo že novinarstvo! In Ruskinova inspiracija pomeni neskončno več, kot se običajno pojmuje: kot kumovanje pri zibelki preraphaelizma. Pomeni nekaj velikega in pomembnega, kar se zategadelj dá najprej izraziti negativno: boj proti orijentu, proti japonizmu, proti artizmu, proti razkošju igre in čutni krutosti — da se pa v polnejšem obsegu lahko razume pozitivnost: obnova gotike in kristjanstva, obnova zapadnih avtonih studentcev, obnova poštenosti značajne strukture. In kako globoko v devetnajsto stoletje sega inspiracija le manjšega kritičnega duha, kakršen je bil Diderot? Tako skoro do naturalističnega včerajšnjega in do impresijonističnega današnjega dne.

Ves francoski dokumentarni roman je na ta način, po inspiraciji, Taineovo delo, kakor se dá v Nemčiji skoro vse, kar je prišlo po naturalizmu, kar je šlo proti naturalizmu, posredno ali neposredno izvajati iz Nietzschejeve inspiracije.

Vsak resničen in značajan kritik tvori in tvori še kaj pomembnejšega, kot so literarna dela, gradi še kaj večjega, kot svoje knjige: inspiracijo in patos nove, porajajoče se dobe, njeno novo logiko.

Tvori prav s tem, da podira. Podirati in tvoriti je v umetniškem življenju nerazdružno spojeno, je samo dvoje besed za eno in isto stvar: samo sentimentalni nevedneži ju razločujejo. V umetnosti se ne podere prav nič z zunanjimi naskoki, in če bi bili še tako siloviti, v umetnosti se podira samo z novo inspiracijo, z novo tvorbo — tudi s kritično tvorbo. V umetnosti se ne dá porušiti nič drugega kot poslednji slabotni izrivki starega patosa, porušiti se ne dado iz tega vzroka, ker so poslednji, ampak ker so oslabei in ugašajoči pojavi duhovne moči, ki se je nekoč prebila z nesmrtnimi deli, ki so še danes in bodo jutri izven strela kateregasibodi napada. In ti poslednji izrivki se dado porušiti le s prvimi členi nove inspiracije, novega patosa, ne zato, ker so novi, ampak zato, ker so močni in z mladostjo posvečeni.

Pravi kritik, tega imena vreden, tvori in tvori, rekel bi skoraj, z manjšim egoizmom in z večjim entuzijazmom kot pesnik ali pa drugi umetnik. Svoje tvorbe ne daje v službo svojega zaključenega dela, ampak v službo dobe in njenih porajajočih se možnosti: s svojo bolestjo in s svojim trpljenjem, gnevom in usmiljenjem, ljubeznijo in sovraštvom, s temi vsemi dragimi močmi, s katerimi hranijo drugi stvarniki, pesniki in umetniki svoje delo, žene kritik tuje mline — mline dobe. Ti, ki se mu javno rogajo, navadno na tihem največ jemljejo in pridobivajo od njega.

Prave in čiste so te sile, ki nemo in v temi delujejo za preporod in obnovo sveta. Biti kritik znači delati skoro anonimno, prehajati v tako silo, zediniti se z njo žrtvovaje marsikateri egoizem, marsikateri čar in lesk, marsikatero ničevnost, ki sladi dolčas življenja in slepi preko njegovega truda.

Biti kritik v globljem zmislu besede, je le maska duševne čistosti in noblese, je le ime za veliko hrepenenje, kako globlje služiti in koristiti, čim manj si znan. Biti kritik pomeni skoro vstopiti v red, v katerem vsakdo izgubi svoje ime, da more tem globlje in tem bolj goreče učinkovati pod tujim in skupnim imenom.

Kajti pravi kritični *p a r a d o k s*, v katerem se skriva najvišja duševna noblesa, je ravno v tem: zbirati in izpiti iz življenja kar največ trpljenja in predelati ga v srčnost in hrabrost nesebičnejše kot drugi. Iz vsega, kar mu povzroča trpljenje (in tega je več kot pri ostalih), izdestilira naposled veliki kritik čarobno pijačo, v kateri gori drugim luč, protistrup za življenske bolesi — kajti njemu ostaja le grenkoba in žalost, kvas, bolestna in draga režija vsega procesa.

Biti kritik v tem globljem zmislu besede pomeni živeti, delovati in biti pokopan pod tujim imenom, zapisati se med porogljivce, medtem ko je v resnici tvoje mesto med entuzijasti, pesniki in čestilci misterija — še več: med delavci, ki pripravljajo njegovo bodočnost.

(Iz knjige „Boje o zítfek“. 3. izdaja. Z avtorjevim dovoljenjem prevel Fr. Mesesnel.)

Rad. Peterlin-Petruška / Svat pravi:

Z gor se spuščajo plazovi,
mačice brste na vrbah tudi,
hiti, bratec, hiti, ne zamudi;
brž svoj samski stan obnôvi!

Zala pride vanj nevesta,
s sabo sreče kar cel voz pripelje,
belo postelj ti mehkô postelje
in ti bo ženica zvesta.

Ko zazeleni goščava,
kukavica oglasi se tukaj
pa ti let in sinčkov, hčerk nakuka,
da jih polna bo dobrava.

Juš Kozak / Šentpeter

(Nadaljevanje)

149 Zli duh

Zjasova Mara je odgrnila zavese. «Fantje, dani se!» Popravila je razmršeno frizuro in se posadila vsa razigrana mlademu častniku na kolena, s komolcem naslonjena na ramenih njegovega prijatelja. Pozibavala se je smehljaje med obema, ki sta ji razgreta od pijače poljubljala zdaj ročke, zdaj kodrčke na belem vratu.

«So vama všeč moje svilene nogavice?» Izpod dvignjenega krila se je pokazala na mizi obla nožica, cepetajoča v nizkem šolnčku.

Strupeno jo je motril iz svojega kota mračni Luka, ki je molče pil že vso noč. Tako poredko, kakor je zažarela cigareta med stisnjenimi ustnicami, se mu je divje posvetilo v očeh. Mara se je boječe postrani ozirala vanj ter se branila nadležnih prijemov.

«Fantje, zdaj pojdemo spat. Kdo plača?»

«Jaz!» je sprožil Luka.

«Ne! kaj vi?» je jecljal pijani poročnik, «veste kaj, pijmo za stavo, kdor spiše še butiljko na dušek, dobi nocojšnjo ceho.»

«Bravo!» je tlesknila Mara in že odhitela po steklenice. «Pa poskusimo!» se je zaničljivo dvignil Luka.

Ko se je vrnila, je stopila k njemu ter ga pomenljivo poklicala: «Luka!»

«Dobro!» je dejal, «kdor izpije, dobi še dve povrhu!»

Mladima se je ustavljalo. Nato je Luka globoko zasopel, grgralo mu je in grgralo, na mizi je obstala prazna steklenica. «Do kaplje!» je zagolčal in si natresel dober ščepec tobaka na pest, da bi se mu zopet posvetilo v trudni glavi. Fanta sta ga s spoštovanjem ogledovala in mu zibajoča se pred njim lezla v trebuh.

«Mladiči plačajo! Mi se pa poslovimo od noči!» Kakor bi trenil je stal na mizi.

«Bežimo! Že rdeči talar
ogrnil je dan,
nad delom in redom sodnik!
Pometači, počestni voglarji,
ves svet bo njegova porota,
da sodi sinove in hčere noči!

Oj zbogom, ti naša kraljica,
oj zbogom, ti sladka rosica!
Poišči le hitro si varen brlog
preganjani moj netopir!»

«Luka, to je fant!» je gostolela Mara.

«Živeli, netopirji!» sta se drla oficirja. Luka je odzdravljaj sede, ona jih je spremila do vežnih vrat. Njegov razdraženi sluh je dobro razložil besedico: jutri! s katero se je poslovila.

Obsedela sta v sivem somraku pod pojemajočo leščerbo, obešeno sredi stropa. Ona je mrmrala veselo popevčico, Luka pa je iskal besedo. Zdelo se je, da jima obledele, neprespene obraze že razjeda zeleni volk.

«Si se zmenila?»

«S kom?» S svojim malomarnim vedenjem, roke, sklenjene za tilnikom in z enakomerno odskakajočo nožico ga je še bolj razburila.

«Še vprašaj?»

«Eh, neuma sta in bogata!»

«Mara, ne brij norcev z menoj. Tisto z nogo je bilo zaradi tega, kajne?»

«Hm, še ganiti bi se ne smela! Vidiš — takole premišljam — kako bi odprla hotel. Vrtni salon, kuhinjo, kakršno ima Mokar, sobe za tujce, to bi bilo nekaj!»

Tisti hip je treščilo ob mizo in pod koščeno pestjo je odletel vogal. Mara se je od strahu zvila v klopčič in boječče upirala oči v vzbesnelega Luko. Škrtal je z zobmi, si lomil zapestja ter se oziral, kaj še doseže njegova roka. V prsih mu je vrelo, ni moglo do duška, le iz oči so sikali ognjeni plameni v Maro, vso trepetajočo pred strašno jezo. Prejšnja pijanost se mu je vlegla in ostro je zvenela njegova obsodba.

«Hotel! Jaz ti sezidam hotel, da boš gliste in črve napajala v njem. Preklete tesno se boš počutila v tem hotelu. Tam notri se kmalu naveličaš, nago se kazati svojim gostom. Da je šla moja hiša rakom žvižgat, ti je premalo, kajne? Ampak tele hiše, glej, tehle kosti ne boš pognala na boben, pa če te danes ubijem. Lajdra, zapomni si, da živiš pod sodbo tehle pesti, ali jih vidiš, vrag?» Zopet je udarilo ob mizo, divje je hodil iz kota v kot, da so stoli ropotaje odskakovali. Žile na sencih so se mu napele in kri mu je vrela v možgane. Obstal je pred njo.

«Zdaj boš moja, ali pa nikogar več na svetu. Z enim samim pogledom se mi še enkrat komu ponudi, boš mrtva na mestu. Preklete, kosti so mi hreščale, tako si me goljufala, pa se je

Luka vsega naveličal.» V tem hipu se je zamislil. «Grem, bolje je zame, če ne bodo Zamejčevega Luko še uklenjenega gonili. Po kolenih se priplaziš za menoj. Križ božji, vsemu svetu služiti, tebi goste zabavati, jih za vino goljufati, ljudje, kaj pa še zahtevate od mene? Ne, ne, zapomni si, kdaj je bil Luka zadnjič v tem peklju.» Že je zgrabil klobuk.

Skoro jokajoče se je oglasil pridušeni glas: «Kam greš, Luka?»

Dvignil je glavo, skozi meglo svoje jeze se je nepremično zazrl vanjo.

«Potem pojdem s teboj, s kamnom me ne prepodiš!» Hipoma sta stala pri vratih. Z boječim dobrikanjem se je stisnila k njemu. Luka se je branil, nerodno kot otrok. Nato je vrgel klobuk nazaj na mizo. Omrežila ga je z najtišjimi dražljaji svojega telesa ter ga posadila poleg sebe na zofo.

«Mara, trikrat je hudič izkušal Kristusa, ti pa mene, kar se pozna. Nikdar še nisi slišala iz mojih ust, da bi te preklel zaradi tiste bajte, ki sem jo pihnil zate. Danes me poglej! Zamejčev Luka je slabši od hlapca, ta služi enemu gospodarju, jaz pa vsej cesti. Ga poznaš, ki bi tako lahko pljunil na vse? Lepo je bilo in sama hvaležnost me je za vse tvoje ure. Poglej, otrok mi ne rodiš. Živim kot zadnja žival tega starodavnega rodu, naj se drugi plode. Pa nič zato, ne bom jih imel. Če mi zameriš zaradi brata, ti povem, da dobro poznam tvoj rod. Ve ste smrt za človeka, on pa je imel otroke. Preklete, ali ste bili vsaj toliko usmiljeni z menoj, kakor je človek z volom, nad katerim že visi sekira? Ne! In če se jaz spozabim?»

«Grdo me sodiš, Luka. Kaj ne veš, moja edina želja je, da bi videla, kako se ti bo še dobro godilo?»

«Vrag vzemi dobro se goditi! Poznaš tele roke in misliš, da ne znajo izkopati s tal bogastva? Če bi le hotele. Mar mi je vse drugo, da imam le tebe, moj črni greh in kot pri bratu. Še lažje bom gnill!»

«Kako divjá, če ga obsede!»

«Prosi boga, da se...»

«Vrag si, Luka! Pa si moreš misliti, da te zamenjam za te zelence? Zdaj pa le pojdi, zaspana sem že!»

«Res je. Domov je treba, je vse obsedeno tam.» Počasi je vstajal, ves pomirjen se je smehljal svojemu divjanju.

Tisti hip so mu zažarele oči. Sedé si je Mara odpenjala bluzo, spustila lase, da so se vsuli na bela prsa. Povešala je glavo, kakor da stoji sama pred svojo posteljo.

«Mara!» Dolgi mož je planil k njej, jo objel krog vratu in skril svoje obličje v sproščenih valovih. Solze so mu vrele na njena prsa. «Mara!» je šepetal. «Da naju bog ne vidi! Naj ti zgrizem neusmiljeno srce. Pri tebi sem se učil ljubiti, pri tebi bom pozabil. Oh, Mara, na veke sva zvezana! Saj nisva nič drugega, kot dva zavržena angela, in svet pljuje na naju. Ljubiva se in pogubiva. Tako se pravi poginiti, z dekletom v naročju. In oba skupaj v eno jamo!»

Mara ga je poslušala, gledala skozi okno in živo premišljala. Nevede mu je božala že siveče se lase.

«Luka, prošnjo mi izpolni! Oskrbi, da bom vaš pustni ples založila in vodila.»

Ni tehtal njenih besedi, le smehljal se je in obljubljal.

«Zdaj sem krotek kot jagnje, Mara! Dva zavržena, od boga pozabljeni angela, ha!»

«Luka, čas bo, dremljem že!» V veži se mu je še enkrat pri-
liznila z vsem telesom.

Na cesti je skrival oči in ni nikogar pogledal. Ves čas se je pritajeno smehljal, kakor bi nosil v prsih neizmerno srečo. Pri Pacu se je ustavil. Iz nizkih čumnat so prihajali zamolkli glasovi. Ni mogel še domov, srce se je balo miru in tesnobe. Vstopil je.

Široko se je zarežal. Po mizah so v zakajeni in popljevani izbi sedeli farni berači. Janez Krstnik je žulil merico zelenega, Pušcl se je pripravljaj na obhod v svoje rajone in Škrjanček je živahno kramljal z majhnim, krofastim oštirjem, ki ni poznal ne noči, ne dneva in se je vkljub temu, da je bil vedno na nogah, vidno debelil. Spoštljivo so vstali, se vsi zapored odkrili ter si mežikali.

«Pozdravljeni, gospod Luka!»

Luka se je smejal od srca: «Glej jih, zavržene anđele! Pa še jaz med njimi!»

Škrjanček se je oglasil: «Gospod so ostrih besedi. Kaj zavrženi angeli, prave sempetske kusti. Ravno prav so prisli. Ze dāvno bi moral zapeti svojo milo pesemco našim faranom, pa me tale debela klada ne pusti. Pravi, da sem ga za danasnji gros ze dva-krat. Gospod, naj razsodijo. Sem ga enkrat za trebuh, drugic za gros.» Že je stegoval svojo roko. «Le daj jim ga, na moj račun, da bodo vsi zavrženi angeli pijani!»

«Fina beseda! Le hitro, potem pa na delo. Nas pobožni Janez bo krstil ob devetih za vodo, Pušcl bo rozce sadil, iz mene bodo pa pesemce zvrSOLE.»

Medtem se je zmuznil skozi nizka vrata oče Svedrač. Škrjanček ga je veselo pozdravljal.

«Dobro jutro, Svedrač! Je nase branze! Zivi na vbogajme. Ampak fine manire, samo ponoci, da ne moti ljudi!»

«Molči, capin!»

«Kaj bos? Sedi in pij! Je pesemca za zjutraj in sveder za noč!»

V tem trenutku se je na vratih stranske, posebne sobice pokazal Godežev Andrej. Pijan je bil in se je zibal. Komaj je zagledal Luko, se mu je posvetilo v očeh in široko je zamahnil z roko.

«Glejte ga, mešetarja! Včeraj so prodali Marijo kakor kobil!»

Prestrašeni berači so se stisnili k peči ter se dregali s komolci, ker še niso slišali, da bi kdo Luko na ta način razžalil. Celo oštir je planil k Andreju. Le Luka se je še vedno smehljaj.

«Fant, premisli, kaj govoriš!» Nič drugega ni dejal.

Andrej je še trdovratnejše kričal: «Kaj ste vprašali Marijo, če je na prodaj? Vam ni pljunila v obraz?»

«Premisli, kaj govoriš!» Luka je že stisnil pest, pa jo zopet premišljeno razklenil.

«Modrijan, le tiho! Sem že premislil. Ho, ali veste, da je prvi nagelj meni pripela. Še danes mi pade v naročje, če le hočem. To boste zijale Zamejčeve brne, kadar stopim sredi ceste, odprem na stežaj naša vrata in se ji poklonim do zemlje, ko bo stopala čez moj prag. Halo, Pacov, vsem štirim vina in mesa za ves dan, da bodo vedeli, kje so mešetarji doma!»

Primajal se je do Luke ter se mu porogljivo nastavljal.

«Udari, če se upaš!»

«Po zobeh te nočem, ti zrasteta dva jezika!»

«Oh! Mešetar Luka, pokaži svojo moč!»

Luka je odskočil in zarjovel: «Sem, šleva, če me izpodbiješ!» Že sta si oba vihala rokave ter se slačila.

Škrjanček je hitro prestavljal stole, odrival mize in venomer brbljal: «Radost cloveskim ocem, fina gospoda se bosta dajala. Le krscansko, le krscansko!»

Berači in Svedrač so posedli za sodnike. Luka se je postavil prvi v sredo. Napel je noge, da so se mu meča tresla kot strune. Godežev si je gladil roko in meril.

«Samo z lehtjo!» je sodil Svedrač.

«Skala!» je kričal Škrjanček s peči, ko je odletel prvi udarec.

Godežev je prebledel od jeze. Po drugem, praznem udarcu ga je zbolelo v mišicah in na slepo je zamahnil v tretje, dobro sluteč, da ga ne podkosi.

«Izgubil! Bomo videli, zdaj poskušaš ti z jezikom!» Andrej se je trudil pred Luko, ves zaripel kot kuhan rak.

Dolgin si je mirno božal roko, parkrat napel mišice, počasi otipal svoj cilj in že tisti trenutek je s tako močjo zabobnelo pod kolenom, da ni nihče videl udarca, le visoko Andrejevo telo se je ušibilo, izgubilo ravnotežje in telebnilo po tleh.

Škrjanček je bil hitro s peči in pobiral Andreja. Luka pa je mirno sedel nazaj za mizo, ker je čutil, da mu dela vino preglavice v možganih.

«Preveč smo ga danes!» je pomislil.

«Daj roko!» mu je pomolil Andrej svojo desnico.

«Škoda takega fanta!» je pristavil Luka. Njegove besede pa so vzbudile v onem pijano otožnost, da si je podprl glavo.

Te trenutke je porabil Pušlec. Vrinil se je med oba, se pripognil in jima nastavlil svojo zadnjo plat: «Vi, gospod Luka, za tolar, taka roka, gospod Godežev, za forint. So drage take pesti.»

«Ves zaslužek odnese ta vrag!» se je kregal Škrjanček. «Slabi casi, je pesemca po grošju, strojena ritka po forintu. Slabi casi!»

Luka je bil dobre volje. Vrgel mu je nekaj drobiža in vstal: «Naj te kdo drugi upili. Ti, Andrej, pojdiva, da ne boš prodajal naše in svoje sramote! Pacov, ti pa naj pijejo!»

Med vrati se mu je Svedrač dvignil do ušesa: «Gospod, Matija leži! Kaj bo zaprto?»

«Saj sem vedel, ga je že spet obsedlo. Svedrač, popij in pridi za menoj. Pojdi, Andrej!»

«Zbogom!» je pozdravljial Škrjanček, široko sedeč za mizo.

Luka je podprl Andreja pod pazduho in zibala sta se po klancu za vodo, da bi se ne razkazovala ljudem. Andrejeve noge so bile težke kot njegova duša. Vrhove jagnedi je oblivala večna luč.

Marija «Luka, ta poroka Marije me je raztrgala. Že vso noč pijem. Veš, ti in jaz bi se še merila, drugega pa ni. Oh, uboga Marija. Zdaj jo šele gledam s svojim srcem. Le poglej jo, kako hodi? Kot jelen. Zadnjič enkrat sem jo videl zjutraj, ko ni vedela, da jo gledam. Je ravnokar vstala in prišla na dvorišče. Belo srajčko do ramen, na glavi pa samo zlato. Si jo že videl? Do peta ji padajo lasje. Vse živalce so jo čutile. Golobčki so se spustili s strehe, picke krog nje, konj je zahrzal. Ona pa med njimi s tistimi svetlimi očmi, kakor nebeška luč. Kadar sedi, bi jo človek še lahko ogovoril. Če pa vstane, ti beseda zastane. Te noge! V gležnjih jo otrok objame z roko. Mižiš in mižiš, da ne ponoriš od ponosnih, zibajočih se bokov. Zdaj jo je ta satan preslépil. Luka, ne vem, kaj je z menoj? Komaj pogledam Azo, raščeno kod jagned in z žerjavico v očeh, se mi zavrti v glavi. Kar v meni vre, ni več človeško. Zdaj ena, zdaj druga.»

«Naša kri te je zastrupila,» je dejal Luka rezko in se zagledal v zeleno vodo. Silno se je zresnilo njegovo obličje.

«Luka, prijatelja sva si bila, ubij me, razbij mi črepinjo, da ne bo strašnega greha.»

Komaj je Luka zaslišal besedo «ubij!», ga je zmrazilo po hrbtu. Nehote se je ustavil. Uprl je svoje ostre oči v Andreja in pre-mišljeval: «Pijan je, ampak ne laže. V našo hišo se zagrizi.» In ko je videl, kako mu gori iz oči, je izpregovoril trdo: «Marija je nebesom namenjena, Aze pa se ogibaj!»

«Luka, ubij, strašen bo greh!»

«Pijan je in govori resnico,» se je križalo v Lukovih možganih. «Naše hiše se je polakomnil in žeja ga naše krvi.» Spustil ga je in vtaknil svoje roke v žep, trdovratno upirajoč oči v tla. «Vihrava duša!»

Andrej pa se ga je zopet oprijel in čeprav je Luka že jezno obmolknil, je vseeno silil vanj: «Jaz bi je ne dal. Ubil bi ga.»

«Oče je njen gospodar. Včeraj jo je zapisal. Je v skalo vse-kanol!»

«Kaj tisto. V tvojih rokah je vse. Ti imaš moč.»

V tem trenutku se je ustavil Andrej in z resnim, prepričanim glasom pogledal Luki v oči: «Marija bo znorela!»

Luki je zastal dih, nato je povetil oči.

«Znori, boš videl. Le eden je, ki jo lahko reši.»

Pogledal ga je Luka vprašujoče.

«Ti!» se mu je nagnil Andrej do ušes.

«Hudič!» Luka je skomizgnil z rameni, pustil onega pri vodi ter zavil proti domu. Spotoma so se čudno mešale misli: «Ostani na preži, Luka, Andrej je vražja duša. Ena bo žrtev, Aza ali pa celo Marija.» Pri njenem imenu se je zdrznil in leglo mu je na dušo strašno in mračno, da sam ni vedel kaj. Zaškrtal je z zobmi ter se ustavil sredi ceste: «Ti jo lahko rešiš!» Čim bolj je pre-mišljeval, tem manj je vedel, kaj prav za prav hoče in ves pobit je stopil na dvorišče. Nasproti mu je prišla Marija.

S solzami v očeh ga je ogovorila:

«Stric, po vas sem poslala. Ljudje prihajajo, oče se pa ne gane iz kamrel»

Luka je prebledel pred njenim obličjem. Zopet se je oglasilo v njem: «Znori. Ti jo lahko rešiš!» «Bomo videli!» je dejal jezno in glasno. «Grem jaz k njemu.»

Molče mu je hotela zabraniti pot, a on jo je smehljuje odrinil.

Trdo je padla pest na Matijina vrata: «Odpri!»

Tam notri se ni nihče odzval.

«Ne pojdeš prodajat?»

Zopet vse tiho.

Še enkrat je treščilo v vrata. «Vsaj naročila povej, da ne bodo ljudje odhajali praznih rok.»

Nič odgovora.

«Norec!» je siknil Luka, «staša pesem!»

Pred hišo na dvorišču je čepela Marija pri drvarnici in ihtela.

«Stric, pomagajte!» je prosila, ko se ji je približal.

Sočutno se je nagnil do njenega čela, jo poljubil in se hitro ozrl, če ga niso zapazile tuje oči. Nato je sedel na voz in gonil, da so odskakovala zadnja kolesa. Samo, da bi utihnil njen glas: «Pomagajte!»

Ko je stal za čokom, je zamahnil s sekiro, da je zapelo jeklo na trdem lesu. Oglašala se mu je v udih zaspanost in trudnost. Krepkeje in krepkeje je udarjal, curkoma mu je lil pot s čela. Že dolgo ni občutil v prsih takega veselja nad delom, od tistih dob ne, ko je še sekal zase in, kakor je sanjal nekoč, za otroke. Zavedal se je svoje moči, ki bi zdaj lahko vse drugače zalegla pri hiši, toda danes ga je razveseljevalo, da dela za Marijo. Komaj pa se mu je rodilo njeno ime, že sta zasenčili dušo temna briga in čudna slutnja, da se danes nekaj zgodi. Sam s seboj se je pričel pogovarjati: «Luka, tako si delal nekoč. Hiša je šla, ti si pozabljen z vso svojo močjo in v prazno si živel. Zavržen angel!» Spustil je sekiro ter se sredi dela naslonil na čok. Nenadoma se je oglašilo: «Matija ne stori zanjo ničesar!» «Kaj?» se je vpraševal ves mračen v očeh. «Ubij ga!» «Hudič, pijan si, Luka!» je zarentačil nad samim seboj in zopet zamahnil. V roki pa ni več čutil veselja, temveč le ubogljivost. Nejevoljen in čemerjen je zapiral mesnico in naročal Svedraču: «Kosil boš pri nas. Po kosilu pojdemo na polje. Bomo ajdo sejali.» Govoril je izpod čela, ko pa je pogledal možu v obraz, ga je iznova pretreslo: «Kaj, vraga, lazi ta obešnjak za menoj? Ta je gotovo že ubijal!» Oni pa se je zasmel: «Se vse stori za dobre denarce.»

«Kaj?» Luka se mu je približal do diha.

«No, če bomo vse popoldne ajdo sejali.»

Sedla sta na voz in na dvorišču je stala zopet Marija.

«Matije še ni. Zdaj pojde Aza k njemu.» Ni se mogla premagovati. V dlani je ujela solze.

Luka je molče izpregel, stopil v hišo in pil temnogled pri peči.

Matija Nad njim, gori v svoji čumnati pa je ležal Matija že vso noč in vse dopoldne ter se boril z obsedenostjo. Ponoči je vstal, ko je zaslišal glas svoje hčere pri teti Zebi; hotel jo je iznova

trpinčiti, da bi se razbremenil. Slabotna starka ga je pregnala in od tiste ure se še ni premaknil v svojem kregu z bogom in z ljudmi. Roke so ležale vzdolž telesa; le včasih so se krčevito stisnile v pesti, da so pokali prsti. Zahropel je iz polnih prsi, a skala se ni zvalila s telesa. Trenutno se je celo opajal z lastnimi bolečinami in zapuščenostjo od vsega sveta. Tako mogočen je bil njegov ponos, da si ni mogel predstavljati večje krivice na svetu od te, ki so mu jo storili. On, čist in osivel v poštenju, bo padel kot žrtev zlobe in nehvaležnosti hčere.

Njegova mogočnost je bila brezmejno užaljena, in strmeč v noč krog sebe, je trmoglavo sklenil, da rajše pogine v sladkosti trpljenja, kakor bi se dotaknil umazanosti sveta.

In vendar se je oko proseče oziralo v vrata, kdaj stopijo predenj ljudje, padejo pred njim na kolena ter ga prosijo odpuščanja. Obenem pa je v teh trenutkih upal, da se lahko še vse izpremeni in se zgodi čudež. Odprli bodo vrata, povedo mu, da je bilo vse le šala, le težke sanje.

Ko pa je posijalo solnce skozi špranje v oknicah in so se spodaj na cesti oglasili ljudje, zadrdrali vozovi, je ves besen planil iz postelje. Dan ga je prepričal s svojo očitostjo o resnici vsega, kar se je zgodilo. Lomil si je zapestja, zamahoval proti nevidni pošasti, ki preti z omalovaževanjem njegovega rodu. Toliko časa je lomastil iz kota v kot, da se je spotil po čelu in je utrujen omahnul nazaj na postelj.

Zdelo se mu je, da se vsak voz ustavlja pred hišo in se sleherni človek ozira v njegova vrata ter zmiguje z rameni. Stiskalo ga je v grlu, samemu sebi se je smilil. V glavi mu je tlela živa žerjavica.

«Če bi se Aza, bi nič ne rekel,» je stokal, «ampak ta potuhnjena in trmoglava Marija. Oni bi svet vse odpustil. Ne, ne, saj ne smem pomisliti!»

Jeza mu je tako zalila možgane, da se mu je meglilo pred očmi. Nič več ni vedel, kaj počne. Nad seboj je skozi mrežo zagledal starega Hostarja, ki se mu reži v brado, in čutil je, kako mu kleči na prsih, da ga duši ter ne more do sape. Zvijal se je pod njim in ga odrival s sebe. Oni pa je kobalil nazaj, ga prešal kot grozdje pod seboj.

«No, kdaj bo ohcet?» se je pačil.

«Pes! Še pljunka nisi vreden!»

«He, he, s prstom bodo kazali ljudje, tak par bosta.» Zamejec je zavijal oči, da bi zatajil resnico. Hostar pa na vse plati za njim.

«Gospod načelnik! V živo faro smo se zarili in pobrali najlepšega dekleta.»

- «Ničesar ne dobi. Vse prekličem!»
«Ljudje bodo otresali jezike, ne gre!»
«Zaslužila je.»
«Kako bomo zvonili? Z vsemi štirimi, kaj?»
«Od naše družine ne prestopi živ krst tvojega praga.»
Oni nad njim pa se je zasmel na ves glas.
«Krst božji!» je klel Matija.
«Ne delaj greha, načelnik, sama je prišla k njemu!»
«Lažeš, pes!»
«Sam sem videl. Ponoči na skedenj, na mrvo je silila.»
«O, Kristus! Pomagaj!»
«Res je, res. Ujela ga je, v kopico se mu je vlegla.»
«Vsi svetniki nebeški!»
«Saj jo lahko pusti!»
«Zdaj pusti? Zamejčevo?» Stekleno so se svetile Matiji oči.
«I seveda. Nam je vseeno. S kmetov smo prišli!»
«Črepinjo ti razčesnem!»
«Ho, ho, načelnika, županovega prijatelja bodo gonili ukle-
njenega.»
«Meni je vseeno. Naj se zgodi, kar hoče!»
«Kaj boš lagal. Že stole si štel po cerkvi!»
«Jaz? Še zmenil se nisem za poroko.»
«Če bi dejali, da se je prevzdignila!»
Matija je premišljeval.
«Hosto in gozd daš, pa je. Odloči se!»
«Ne dam, ne dam. Vzame jo,» se je branil Matija.
«Pa je le nerodno, še za nas, pri zavori bodo pobirali za dva.»
«Pes, trikrat pes!»
«Boš tiho.» Še z drugim kolenom mu je pokleknil na prsi.
«Kaj pa ti?»
«Tvoj brat baraba, eden se je potepel, hči se je spečala, kje je
tista ošabna slava Zamejčevega rodu.»
«Moj bog, še slamice nisem premaknil v življenju, nobene
krive besede izrekel, z nobenim lasom se pregrešil, zdaj pa očitna
sramota.»
«Ne tarnaj. Pamet, Matija, gozdove zapiši in vse, kar si sinoči
obljubil, pa bo mir besedi. Saj veš, da so že pri Pacu govorili.»
«Kâj? Govore že?»
«Se razume. Samo pomežikujejo si!»
Tedaj je Matija zamahnil s pestmi. Ves posinel v lice je otepal
krog sebe. Oni pa je še silnejše pritiskal.

«Mir, mir, Zamejec. Potrdi moje besede, pa jo vzame, hitro napravimo še pred zimo, vsem jezike zavežemo.»

«Ubijem jo!»

«No, ta bo lepa! Kar grem, v farovž grem, zaradi oklicev. Čim prej zvedo, tem bolje je.»

«Ne pojdeš!»

«Le mir, Matija. Bogve, če pride župan na ohcet? Nam bi bilo všeč. Saj veš, se je treba pobrigati za sinovo čast, če jemlje tako s kopice.»

«Krst božji! Satan!» Matija je skočil kvišku, prikazen je izginila, v sencih so mu bile žile in roke so se tresle.

«Po meni je!» je stokal Matija in na postelji sedeč lovil sapo. «Kaj naj storim?»

Tisti hip se je pričelo ono drugo, česar se je Matija najbolj bal. Vso moč mu je vzelo, ga povilo kot otroka. Od vseh strani se je valila vanj težka soparica; v kosteh ga je žgalo in kri mu je vrela. Globoko je zajemal sapo, od znotraj pa se je oglasal glas tako jasen in razločen, da se je moral razgovarjati z njim, čeprav bi ga najrajši udušil v sebi. Vselej, kadar ga je napadlo, je ves trepetal in šele pozneje, ko se mu je povrnila zavest, si je zopet opomogel. Kajti tajinstveni glas ga je tako poniževal pred samim seboj, da bi se obesil v strašni minuti. Hudič me obiskuje, je mislil potem Matija in trdovratno molčal pred ljudmi o svoji sramoti.

Ušesa si je mašil, toda zaman. Glas ga je opominjal.

«Vse je tvoja kri, Matija, tvoja in tvojega rodu.»

«Ni res,» je stokal.

«Je, je, Matija! Se še spominjaš Lide. Kaj nisi grešil pri njej, komaj ti je lastna žena umrla? Menda je že tvoj sad nosila pod srcem. Pa si jo krvoločno zapustil. Niti Rožmanu se nisi upal povedati, kako te je gnala črna vest parkrat ponoči na britof, kjer te je mikalo, da bi pogledal grob in odprl truplo Lide. Nič se nisi motil. Zato se je razpraskala, ker je čutila kal pod srcem.»

«Luka je bil kriv.»

«No, Luka, ta pa res živi tako, kakor ti hočeš. Vsi Zamejci bi počeli isto kot on, s tisto lajdro Maro, ampak sram vas je pred ljudmi, nič drugega ni. In zdaj se znašaš nad ubogim dekletom.

«Ni res!»

«Seveda ne. Če prav natanko premisliš, si se sinoči zlagal, ko si jim natvezal o pravičnosti sekire.»

«Bog mi je priča, da ne.»

«Kaj boš tajil. Francko poznaš? Vsako jutro, preden gre k tebi, si nafrka lase, dolgo si popravlja ruto, da ji kodrčki silijo na čelo. Potem jo drobi proti mesnici, kakor bi sladke koreninice sadila. Kje je potem pravičnost sekire, a, če leži zanjo najlepši kos pripravljen na levi plati pod čokom? Že vse godrnjajo zaradi nje. Ti si prismojen jarec, Matija. Saj se spominjaš, da si pre-
mišljal, kako bi se Francka podala tvojemu dvorišču, kako bi potrkavala po sobah. Marijo pa od hiše.»

«Vse je res, ampak zaradi lažnive pravice izpod sekire ni res. Vse mesto me pozna. Nikomur se še nisem prilizoval, pa vendar drvi vse k meni.»

«Tako na splošno bi že bilo, ampak za malenkosti gre, Matija, če boš sodil nad hčerjo.»

«Kriva je, kriva. Ubijem jo, če mi pride pred oči. Na staro slavo je pljunila.»

Opešan, premočen od potu se je zleknil nazaj na postelj. Z roko si je otrl s čela pot in šepetal: «Kako blizu si bil, hudič.» Zgrozilo ga je in zamižal je, da bi se usmilil spanec trudnih oči.

Kamor se nihče ni drznil, je tisti hip vstopila Aza. Zadišalo je po temni čumnati, kakor bi mu postavila na mizo vazo opojno dišečih rož. Mlado telo je prineslo s seboj veselje in brezskrbnost. Sedela je pred njim na postelji, oblečena v svilo temnomodre barve, kot se preliva po visokih vrhovih pred solnčnim vzhodom. Za radost očetovih oči jo je oblekla.

«Očka, kaj pa počnete? Solnce stoji že visoko nad hišo, vi pa poležkujete.» Položila mu je na vroče čelo svojo hladečo dlan.

«Oh, Aza, poglej, kaj mi je storila. Pred samim seboj in svetom me je sram. Ni več moja hči.»

«Res ni lepo od tebe, da tako grdiš Marijo. Česa pa je kriva? Rada ga je imela, pa se mu je vdala. Le poglej jo, revo, kakšna hodi. Še zmešalo se ji bo.»

Na počrnelih ustnicah se je utrnil lahen smehlaj in kalne oči so se uprle v sladke Azine jagode pod črnimi trepalnicami.

«Če ga ima rada, zakaj jo grizeš, očka? Marija je dobra in pametna, ona si že uravna življenje. Saj smo mi tukaj, ji bomo pa pomagali.»

«Ampak temu človeku, taki živini!»

«Le pusti. Pojdi z menoj!»

«Ne grem. Ti, Aza, si moje edino dete, kajne, ti ne boš razžalila očeta?» Gladila mu je razpokano čelo, smehljala se njegovi mračnosti in tiha sprava je lila v trpeče srce. Stegnil je svojo roko in pritisnil njeno ročico na ustnice.

137 Zli duh je zapuščal trdovratno srce. Vstal je in poostiril svoj pogled. Parkrat je premeril sobo, nato je dejal: «Naj stori, kar hoče. Od mene dobi vse, kakor sem rekel in kar sem zamolčal. Njej pa ne pravi tega. Potem naj gleda sama.»

«Vidiš, očka, tako je lepo od tebe.» Razposajeni smeh se je zavrtel krog njega.

«Toliko sem zidal na Marijo. Zdaj naj vzame pritepenca, goljufa, ki bi vso faro rad požrl. Naj bo! Le to bi rad vedel, kaj sem zakrivil, s čim sem se zadolžil, da terjate take obresti od mene. Povej, ste že slišali iz mojih ust žal besedo. Pa gre in mi nasuje žerjavice na glavo. O, mene bo življenje teplo do groba, nad našo hišo se ne zjasni nikoli več. Zame je le še grob. Tam se spočijem!»

«Jojmine, očka, grde misli. Veš, to ti rečem, privošči ji lep pogled, tako se mi smili ubožica!»

«Potuhe ji ne bom dajal. Naj trpi, vsi smo morali. Zavrgla je očeta, ne najde več pota nazaj!»

«Pojdiva. Boš kôsil?»

«Ne! Kam so šli?»

«Zjutraj je prodajal Luka. Zdaj so se odpeljali na polje.»

«Lepo čast nam dela Luka. Zgubljen za vse žive dni!»

Azine oči je zastrla plaha skrb. Z dlanjo mu je zatisnila usta: «Tiho, očka, Luka je dober človek. Ampak danes se ga nikar ne loti z besedo. Ko bi ga videl, kakšen je. Nihče ga še ni videl takšnega. Pri mizi ni črhnul. Za pečjo je sedel ves čas, kar je prišel domov, in nalival vase. Godrnja, kolne, z roko otepa, toliko, da ni Svedrača pobil na dvorišču. Med vpreganjem se je kar ne nadoma zagledal v Marijo in jo gledal tako presunljivo, da je na vse pozabil. Nato je potegnil konja za uzdo, da se je žival postavila na zadnje noge. Svedrač se je nekaj motovilil krog njega in stric ga je po glavi, da je revež odletel. Prosim te, očka, izogni se mu danes!»

«Že dobro!» Temni pogled pa se mu je za spoznanje zjasnil. Molče je mislil: «Celo Luko je zgrabilo!» Vzel je klobuk in stopil na dvorišče, da bi zapregel.

«Pred nočjo me ne bo!» je naročal Azi.

Poleg voza stoječ pa je sklepil: «Grem, da pregledam vse posestvo. Kar je Cene dokupil, še nisem izračunal.»

Ko je vozil mimo Hostarjevih, je gledal v stran. A ni se mogel docela premagati. Z belino svojih oči je ošinil hišo in dvorišče.

(Dalje prihodnjič.)

Hostar

Dr. Ivan Prijatelj

Vloga «omladine» v prvem obdobju «mladoslovenskega» pokreta

Dasiravno so «mladoslovenski» pokret v dobi njegovega prvega razmaha ob prelomu 60tih let idejno inspirirali in dejansko vodili v prvi vrsti nekateri starejši slovenski kulturni delavci ter politiki (zlasti Fr. Levstik, dr. Val. Zarnik, dr. Jos. Vošnjak, dr. Rad. Razlag, dr. Karel Lavrič, Dav. Trstenjak, Božidar Raič, dr. Janko Sernec, dr. Dominkuš i. dr.), vendar se mora reči, da so dali temu znamenitemu gibanju, ki je v malo letih napravilo konec staremu Bleiweisovemu družinsko-čitalniškemu, konservativnemu patriarhalizmu, največ žara in agilnosti vprav dijak i a k a d e m i k i. Na to, da stojé za tem pokretom predvsem visokošolski dijaki, so namigovali koncem 60tih let ne samo «Staroslovenci», ampak tudi nemškutarski dopisniki graških in dunajskih nemških listov v želji, da predstavijo širokemu svetu to mogočno «mladoslovensko» gibanje kot zaletelost neizkušene in nezrele ter zanesenjaške mladine, na kar je enim in drugim odgovoril v mladem glasilu te struje, v «Slovenskem narodu», Davorin Trstenjak, češ, da za novim pokretom ne stojé zgolj «graški ali dunajski dijaki, ne ljubljanski mladi nezadovoljneži (ožji Levstikov krog), nego domoljubi že dalje, kakor iz dobe našega konstitucionalizma».¹ V resnici je tvorila — čeprav ne glavnega jedra — vendar pa najodločnejšo predstražo in napadalno četo «mladoslovenskega» pokreta vprav akademska mladina.

Večina slovenskih visokošolcev je študirala že izza predmarčnih let na Dunaju. Tam se je bila v zvezi z nekaterimi starejšimi slovenskimi razumniki sijajno udejstvila v burnem letu 1848. s svojo prvo politično «Slovenijo», društvom, ki je vodilo vse slovensko narodno gibanje tega znamenitega leta. Ko je avstrijski absolutizem liki ogromna grobna plošča légel na mlade upe leta «pomladi narodov», je tudi slovensko akademsko dijaštvo stopilo z javnega poprišča in se od tistih dob dalje družilo samo še v gostilniških in kavarnskih omizjih, le redko skupno nastopajoč v večjih dunajskih lokalih ob zabavah na plesu, ob domači pesmi in pogovorih.

¹ Slovenski narod z dne 1. januarja 1870., števil. 1.

Takrat se je zgodilo, da je prišla l. 1855. z ljubljanske gimnazije na Dunaj študirat slavná plejada «vajevecev»: Večeslav Bril, Fran Erjavec, Simon Jenko, Valentin Mandelc, Ivan Tušek, Valentin Zarnik s sošolcema Josipom Stritarjem in Valentinom Kermavarnjem, katerim se je dve leti kesneje pridružil še Janez Mencinger. Prvih šest je že l. 1854., sedeč v Ljubljani na klopih osme šole, bilo poslalo Dragotinu Dežmanu, takrat najprosvetljenejšemu in 155 še slovenskemu pisatelju, deputacijo, naj — seveda z njihovo pomočjo — «on začne izdajati leposloven list slovenski», kar jim je Dežman ob tisti priliki obljubil, a pozneje odrekel, na kar so mladeniči sami začeli spisovati svoje dijaške rokopisne «Vaje».² «Vajeveci» so se tudi na Dunaju v tistih absolutističnih letih družili v zasebne dijaške krožke, z zanimanjem spremljajoč dogodke svetovnega in slovenskega javnega življenja, zlasti pa literature. Posebno Janežičevemu «Slovenskemu glasniku» so bili od prvega leta njega izhajanja (1858) najmarljivejši sotrudniki. Takrat je celó oni Stritar, ki se je v tem času bolj receptivno in lepoumno naslajal ob svetovnih literaturah in kateremu se takrat «ni ljubilo pisati»,³ začel spisovati svojo deset let kesneje dovršeno povest «Svetinova Metka».⁴

Plastičen opis tega dunajskega družabnega življenja «vajevecev» nam je zapustil dr. Janez Mencinger v naslednjem pasusu svoje «Hoje na Triglav»: «Blizu eno leto smo stanovali tedanji dijaki Frančišek Erjavec, Simon Jenko, Valentin Mandelc, Ivan Tušek in jaz v eni hiši Videnskega predmestja. Bil sem sicer na gimnaziji dve leti zadaj za temi odličnjaki, ki so bili med seboj sošolci, vendar so me sprejeli medse v prijateljsko družbo, ki se nikoli ni krhala. Vezalo nas je zvesto zanimanje za slovstvo sploh in za slovenščino posebe, in vsi smo tedaj pisali v Janežičev 'Slovenski Glasnik' dokaj pridno. Gotov večer v tednu smo se shajali v gostilni 'Bordolo' poleg Terezijanišča. Tam smo pri svoji mizi kritikovali, modrovali, načrte snovali ter se sploh moško veljavili, čeprav smo zmerno pili. Naš blagajnik je namreč za vsak dan določal neprekoračno vsoto, in v tisti bolj starinski gostilni niso

² Prim. Levčev življenjepis Frana Erjavca v «Zabavni knjižnici», V., str. IV. do V., in Dežmanov nekrolog iz peresa istega avtorja v «Ljubljanskem zvonu», 1889, str. 255.

³ Zvon, 1880, str. 365.

⁴ Prim. Stritarjevo pismo Levstiku z dne 8. maja 1868., v katerem pravi Stritar: «Že pred kakimi 10 leti sem bil začel pisati to povest za neko literarno društvo in bil sem je spisal skoraj polovico.» (Ljub. zvon, 1919, str. 101.) — O tem dunajsko-dijaškem slovenskem «literarnem društvu» v teh zadnjih petdesetih letih nimamo doslej nikakih podrobnejših podatkov.

poznali tiste pogodbe, ki se piše s krčmarsko kredo. Često je k nam prišel iz drugega predmestja tovariš Valentin Zarnik, a nikoli brez imenitnih novic. Kadar nam je on prisedeloval, smo vselej obdelovali svetovno politiko z najvišjega stališča: pretresovali starikova države vodeča načela in nove v narode prodirajoče nazore ter popravljali zemljevid planeta 'Zemlje' v veliki meri po svojih željah, a v mali po svojih nadah. Časi je tjakaj prihrumelo večje krdelo rojakov. Tedaj smo ognjevitno govorili, in orile so se domače pesmi. To so strmeli dobrodušni, filistejski meščani dunajski pri drugih mizah nad krasnimi glasovi in milimi napevi te žive mladine iz neznane 'Ilirije' tam za morjem, ki je bila dunajskemu 'meželju'⁵ deveta dežela! Nekoč smo imeli jako obilen zbor. Posetil nas je dr. Lovro Toman, onda še zgolj odvetnik v Radovljici. Čarobno je pel in navdušujoče govoril. Tega mu pa nismo oprostili, da se ni dal prepričati, da pesnik Levstik presega pesmarja Koseskega... Skozi eno leto in dalj smo se ondi shajali na večere, Modricam posvečene, da pri pičlih mericah vina otresemo prah podnevnega robótanja od praznično odetega duha. Marsikatera dobra ideja se je ondi zanetila. Koliko blagih misli, koliko vzornih načrtov se je pa prezrlo ali pozabilo, — ko smo bili vsi bogatini na duhu in vsi preverjeni, da bomo, čim smo starejši, tem večji dušni orjaki. Živel mladeniški ponos! Kadar je pa kdo izmed nas prejel od urednika Janežiča petkrat zapečaćeno pismo, kar smo imeli vselej že nekako naprej zračunano, tedaj je bilo to vsi petorici, 'titulus mensae'. Srečni prejemnik je bil zares srečen, ker je navadno več prejel, nego je prej pričakoval, in rad je plačal, kar je večina odločila po previdnem preudarku. Trčili smo na zdravje blagega urednika Janežiča, ki naših prvencev ne ceni samo visoko, ampak jih celo više plačuje, nego smo jih sami cenili, in iskreno smo želeli sijajen uspeh listu, uredniku in pisateljem. Davno že so ostavili 'meželjni' svojo podedovano mizo, a mi, ljubljenci Modric, smo se še vedno postavljali in preslavljali. Vse nas je obsevalo duhovito, prešerno veselje. Tušek je vedel največ novic in kratkočasnic, a ni se hudoval, kadar smo mu očitali, da jih pogreva. Erjavec, naš 'Primož', je preudarno iz mirne duše proizvajal svoj prirodni, čestokrat prav drastični humor, in resno se je držal, čeprav smo se smejali vsi drugi. Tine Mandelc je bil iskrejši, in dal je glasovati, da zve sodbo večine, če njegov bister dovtip ni ugajal. A često smo glasovali po dvakrat; zakaj njegov najmilejši prijatelj 'Šmonca' Jenko, ki se je tako rad in

⁵ »Meželj« je pomenil takrat slovenskim dijakom filistra. — P i s e c.

tako veselo smejal liki nedolžno dete, je bil hkrati oster dialektik, in dovtip mu je moral biti tako duhovit kakor modroslovsko logičen, drugače ga ni pohvalil. Često je Jenko v nas sprožil perečo pušico v kratkih gladkih stihih, in če smo ga prav lepo — da, prav lepo! — prosili, nam je prečital pesem ravnokar ustvarjeno, in tedaj se ni smejal. Dali so besedo i meni najmlajšemu, in svoobodno se mi je razvezal jezik. Kadar je pa Tine Mandelc svoj: claudite jam rivos! zaklical, ne govorniku, ampak naši dobrovoljni, stari krčmarici, onda smo vstali in se preselili v kavarno ...»⁶

Po vseh podatkih, ki jih imamo o medsebojnem združevanju slovenskih akademikov na Dunaju izpred konca 50tih let, moramo reči, da so bila vsa tedanja njih društva po vsej verjetnosti bolj gostilniška in kavarska privatna omizja konverzacijskega, pevskega⁷ in zlasti literarnega značaja. Takrat pa je prišel véliki avstrijski vojni poraz dne 4. jun. 1859. pri Magenti in dne 24. jun. 1859. pri Solferinu. Med avstrijskimi narodi se je okrepilo živahno ustavno gibanje, ki je zadobilo svojo prvo kodifikacijo v takozvanem »oktobrskem diplomu« z dne 20. okt. 1860. Dunajska slovenska akademska mladina se je začela odslej vneto zanimati za javna, zlasti tudi za politična vprašanja pod vodstvom nekdanjega »vajejca« Valentina Zarnika. Ta je začel pošiljati v »Novice« svoje znamenite dopise z Dunaja (podpisane navadno s šifro H. B.), v katerih je opozarjal Slovence, da se morajo na podlagi tega diploma krepko organizirati kot n a r o d, da bodo mogli uspešno braniti avtonomistične svoboščine tega diploma. Priporočal je svojim rojakom, da morajo gledati zlasti

⁶ Moja hoja na Triglav. Spomini Nejaza Nemcigrena. Knezova knjižnica. Izdaja Slovenska Matica. IV. zvezek. V Lj. 1897, str. 102—104.

⁷ V petju so bili v tem času dunajski slovenski dijaki naravnost mojstri. Vežbal jih je njihov tovariš Davorin Jenko, ki je ustanovil »s pomočjo priljubljenega Zarnika l. 1859. na tistem »Slovensko pevsko društvo« (Vencajz, Spomenica o 25letnici akad. društva »Slovenija«. V Lj. 1894, str. 36), v katerem so se pele zlasti nove Jenkove skladbe: »Pobratimija«, »Mornar«, »Naprej« itd. Stritar pripoveduje o tedanji pevski izvežbanosti slovenskega dunajskega dijaštva med drugim naslednje: »Takega zbora niso menda Slovenci imeli ne prej ne pozneje na Dunaji... Slovenci edini smo imeli svoje petje, izbrane in lepo ubrane glasove: pevce, ki bi bili lahko stopili na vsak oder!... Zlasti na »Landstrasse« ali Kostanjevici, kakor smo rekli, poznalo nas je vse, in sploh tudi rado imelo: samo po noči smo bili nekaterim malo preživi in preglasni... Ta naš pevski zbor je tedanjemu imetniku gostilnice »pri konji« do bogastva pripomogel... Skonca je imel samo dve sobici odperti; ko so pa naši pevci tiž zašli, začelo je ljudstvo kar pritiskati, tako da je bil mož prav v zadregi. Odperl je potem sobo za sobo in kmalu je imel eno največjih in najbolj obiskovanih gostilnic.« (Zvon, 1880, str. 362. — Prim. tudi istega pisatelja »Lešnike«, str. 220.)

na to, da si ustanové poleg primitivno-splošnih «Novic» poseben političen list po vzgledu Čehov, Hrvatov in Poljakov. Nemška žurnalistika je v teh dopisih takoj začutila vejanje novega, svežega in mladega duha, pripravljajoči se nastop mlade generacije, kateri je ona prva po podobnem «mladočeškem» gibanju vzdela priimek — «J u n g s l o v e n e n», špočetka zbadljivo ime, katerega pa se je Zarnik takoj oklenil kot častnega imena v svojem dopisu, ki ga je poslal «Novicam» dne 8. dec. 1860. in v katerem je med drugim izvajal: «Znano je, da n o v a d o b a nam je nastopila ... d o b a ustavnega življenja in razvitka na temelji cesarskega diploma od 20. oktobra ... naj prejme in vživa vsak narod vse svoje ustavne pravice; razume se, da tedaj tudi narod s l o v e n s k i. Odveč pa mislim da je že, če bi hotel razlagati, da tudi mi smo res n a r o d ... protivniki tega diploma so nevarni volkovi, če tudi na videz ovčjo kožo nosijo ... Taki utegnejo mi reči, da mi preveč terjamo, ker terjamo po diplomu tudi pravice zase, pravice za narod, ki za nje ne ve, ki so mu bolj tuje kakor Kina; da smo mi terjavci utopisti, ultra-, „jungslovenci“ in kdo vé še kaj! Kdor tako govori, je že obsojen, lahka mu zemljica! Z a n a s p a, r o d o - l j u b i ! n a j b o j o t i p r i i m k i, s i c e r z a s r a m o v a n i, č a s t n e i m e n a ... »⁸

⁸ Novice z dne 24. decembra 1860., str. 418. — Podoba je, da so ime «Mladoslovinci» (oziroma «Jungslovenen») javno res najprej rabili ljubljanski dopisniki nemških graških in dunajskih listov. Leta 1867. je dr. Zarnik med svojimi «originali iz domačega življenja» narisal enega izmed njih, namreč «slovenskega Nikodema», kateremu je v svoji drastični maniri dodelil naslednje šaljive naslove: «doktorand modroslovja, literarni strah, pisatelj „tihih izdihljajev kranjskega Knobeljna“, razarhivar povestniškega društva v Ljubljani, član ameriškega društva na akcije za izdelovanje sveč iz narodnih uš, perovodja in natlačnik mrtvih ptičev in polžev muzejskega društva v Višnjigori, ud kranjske, štajerske, koroške, goriške, hrvaške in turške kmečke in gosposke družbe, dopisujoči član grmanske muzeje v Nürnbergu in pomagajoči član novo ustrojenega društva v Ribnici za mazilo starih cimbriških in tevtonskih napisov po Slovenskem itd. itd.» O tem svojem «originalu», v katerem je karikiral najbrž starega Costo ali Dimitza, piše dr. Zarnik: «... najrajše je dopisoval raznovrstnim časnikom, posebno pred 6 leti (1861) graškemu „Telegrafu“ ... Tu je bilo brati zmirom kaj prijaznega iz Ljubljane, o čitalnici, o narodnem gibanju v obče od Nikodemove roke; tū se je bral prvikrat izraz „mladi Slovenci“ (Jungslovenen), kteremu se je ves naš svet toliko čudil, kajti je starih Slovencev še tako malo. Pa Boštjan si je mislil: bila je „mlada Italija“, „mlada Evropa“, „mlada Nemčija“ itd., gotovo mi ne moremo obstajati brez „mladih Slovencev“ ...» (Novice z dne 4. decembra 1867., str. 403.) — V razumevanje tega Zarnikovega stališča nasproti imenu «Mladoslovinci» v l. 1867. je treba pripomniti, da je v tem letu dr. Zarnik najbrž že mislil na mandat v kranjskem deželnem zboru, ki so mu ga v maju 1869. «Staroslovinci» v resnici tudi milostno naklonili. Zato se je najbrž še branil «mladoslovenskega» imena.

Ker Zarnik in njegov dunajski slovenski dijaški krog nista našla zlasti glede vprašanja slovenskega političnega časnika pri Bleiweisu poslušnih ušes, se je Zarnik v imenu «slovenskega društva na Dunaju» (najbrž samo kakenga klubnega «omizja») obrnil v pismu z dne 4. januarja 1861. (neohranjenem) na Dragotina Dežmana v Ljubljani s «peticionalnim jurišem zastran utemeljenja političnega slovenskega časnika» (kakor pravi Dežman v svojem odgovoru Zarniku) — podobno, kakor so se bili že l. 1854. «vajejci» obrnili na istega moža zastran ¹⁵deposlovnega lista. A Dežman, čigar nemškutarska preorientacija se je bila začela oblikovati ravno l. 1854., da se je l. 1861., nekaj mesecev po omenjenem Zarnikovem pismu zaključila, je odgovoril zastopniku dunajskega «mladoslovenskega» dijaštva, da «po svetlobi hrepe nečemu Slovencu le nemška omika pravo pot napredovanja pokazati more», in je odklonil svojo udeležbo pri urejevanju samostojnega slovenskega političnega lista s stavkom: «Ako se nemščini popolnoma odpovemo, bomo kmalu obskurantizmu in ultramontanizmu zapadli.»⁹

Ko so avstrijski nemški liberalci revidirali oktobrsko ustavo z bolj centralističnim patentom z dne 26. februarja 1861., ustvarivši ž njim takozvano «februarsko ustavo», v kateri so kodificirali tudi razne društvene svoboščine, po katerih so se smela ustanavljati tudi akademska društva, se slovenski dijaki niti na Dunaju niti v Gradcu sicer še niso povzpeli do ustanovitve pravičnega, oblastvom prijavljenega akademskega društva, vendar pa so iz nekdanjega gostilniškega «omizja» osnovali nekak «bolj pravilen krog, katerega so nazivali: „Slovenija“»; predsednik te druge dunajske «Slovenije» pa je bil Fran Erjavec.¹⁰ Tak «bolj pravilen» dijaški krožek z imenom «Slovenija» pa se v teh letih ni ustanovil samo na Dunaju, ampak najbrž tudi v Gradcu.¹¹ Zlasti pa je ta improvizirana dunajska dijaška «Slovenija» začela z veliko vnemo zasledovati tok slovenskega predvsem političnega življenja, ki je bilo dobilo z novo ustavo nov razmah. Ko je v prvem deželnem zboru kranjskem v njega II. seji dne 6. aprila 1861. dr. Lovro Toman «besedo poprijel za pravice slovenskega jezika, omenivši dolgoletno zatiranje njegovo», in je dr. Bleiweis na koncu iste seje svečano izjavil, da bi «vse naše brate slovenske želel v tem našem zboru videti», tako, «da bi se ves slovenski

⁹ Naši zapiski, 1909, str. 11—12.

¹⁰ Vencajz, o. c. str. 37.

¹¹ Glej nižje.

narod zedinil pod eno deželno glavarstvo»,¹² takrat je poslalo «nad 90 slovenskih visokošolcev»¹³ dunajskih obema slovenskima voditeljema zaupnico, o čemer so «Novice» javile, poročajoč, «da so na Dunaju bivajoči gospodje djaki slovenskega rodú, med kterimi je 69 Kranjcov, poslali gosp. dr. Tomanu in vredniku našega lista zahvalnico za to, kar sta se o národnih rečéh pri-
zadjala v prvem deželnem zboru».¹⁴ To dejanje nam kaže, kako se je že takrat ob začetku ustavne dobe slovensko akademsko dijaštvo izkušalo uveljaviti v slovenskem javnem življenju.

Ko je koncem aprila 1861. začel na Dunaju zborovati po ob-
novljeni ustavi prvi avstrijski parlament, so ga člani te začasne dunajske «Slovenije» spremljali seveda z največjim zanimanjem. Slovesno so sprejeli slovenske državne poslance na dunajskem kolodvoru in priredili njim na čast dva komerza, katerih sta se udeležila tudi dr. Toman in Dežman, ki sta na komerzih oba govorila, Dežman v tem zmislu, da je rotíl slovenske akademike, naj si jemljó edino pristne Slovenke v zakon.¹⁵ Toda skoro nato je začel Dežman kazati svoj novi lev. Tomanove interpelacije zastran ravnopravnosti slovenščine z dne 8. junija 1861. — ni hotel podpisati, kar je neki dopisnik z Dunaja, po vsej verjetnosti dijak, takoj javil «Novicam» s pristavkom: «Tukaj ni dopuščen nikak izgovor, marveč veljá popolnoma: K d o r n i z n a m i, j e p r o t i n a m; ta nam je protivnik... Res, vsacega rodoljuba bo zbolelo globoko v srce, ko bo to slišal; toda ne obupajmo... Narod je večen. Tolažimo se s pogledom na našo nadepolno mladino, ker njeno je nebeško kraljestvo».¹⁶ Končno je Dežman odkrito odpadel od slovenske stvari s svojim proslulim govorom z dne 27. junija 1861. — Ta Dežmanov javni odpad, ki se je pri njem na tihem že dolgo pripravljaj, pa se ni izvršil iz zavisti do drja. Tomana, bolj slavljenega na Šafaříkovem pogrebu v Pragi, kakor meni Vencajz,¹⁷ ker se je Šafaříkov pogreb vršil dan pozneje, dne 28. junija 1861.! — Slovenska dunajska akademska mladina je kot čuvarica nacionalnih idealov ostro nastopila proti odpadniku, ga pozvala dvakrat na dvoboj, kateremu se pa Dežman ni odzval, na kar mu je poslala v dunajskem nemškem listu za

¹² Novice z dne 10. aprila 1861., str. 121.

¹³ Vencajz, o. c. str. 37.

¹⁴ Novice z dne 24. aprila 1861., str. 139.

¹⁵ Vencajz, o. c. str. 38.

¹⁶ Novice z dne 12. junija 1861., str. 192—193.

¹⁷ Vencajz, o. c. str. 38.

slovenske interese «Ost und West»u z dne 4. julija 1861. nezaupnico s 64 podpisi. «Novice» so iz te nezaupnice ponatisnile naslednje besede: «Mi slovenski mladenči čislamo sicer Vaše besede, ki ste jih izustili v zboru, rekši, da je naša mladež navdana pravega, čistega hrepenenja po učenosti; al Bog nas obvari t a k e ukaželjnosti, ki se ima opirati na to, da zatajimo in pokončamo svojo narodnost, in to hočete Vi, ker hočete našemu maternemu jeziku — dosedaj res pravemu pankertu (izraz iz govora slovenskega poslanca Črneta v parlamentu) — iz usmiljenja le toliko milosti skazati, da naj bi ga samo terpeli v ljudskih šolah!»¹⁸

Kako je slovensko dijaštvo na Dunaju živelo od l. 1861. do l. 1865., spremljajoč politične dogodke časa in udeležujoč se na društvenem polju, o tem nam je zbral nekaj podatkov Vencajz v svoji «Spomenici». Tam se čita, da je ta začasna druga dunajska «Slovenija» brez «vsake določnejše jednake vezi» in z rahlo pripoznanim «odborom» zbirala vsako soboto po 50 in več dijakov na gostilniške sestanke, na katerih enem sta Josip Tonkli in Hinko Dolenc izkušala prestrojiti to «Slovenijo» v pravo društvo, na kar pa je sledil še večji razpor, ki se je končal s policijo in preiskavo, vsled česar je društvo zaspalo. Zategadelj tudi tedanje dunajsko slovensko dijaštvo, katerega nekatere eksemplare je tako drastično karikiral Valentin Zarnik pod imeni Šuka, Špencir, Lintvern, Kanalček, Modròs itd. v svojih «Originalih iz domačega življenja» (Novice, 1862), nekaj let ni več nastopalo v slovenskem javnem življenju, ne uveljavljajoč se niti na Dunaju tako sklenjeno in samozavestno, kakor spóčetka 60tih let. Izmed agilnih «vajevecev» so vrhutega mnogi začeli po dovršenih študijah odhajati z Dunaja v provinco v službe. Posebno se je občutil odhod živahnega Zarnika, ki je odšel za vzgojitelja k baronu Rauchu na Hrvaško. O dunajskem slovenskem dijaštvu se l. 1862. čita, da je med seboj zbiralo denar za Vodnikov spomenik in poslalo deputacijo k drju. Tomanu, da se mu zahvali «za krepko zastopanje pravic slovenskega naroda».¹⁹ Ostal pa je še nekaj časa na Dunaju preporoditelj slovenskega dijaškega petja, Davorin Jenko, ki je z nekaterimi češkimi rodoljubi ustanovil v jeseni l. 1862. pozneje tako znamenito «Slovańsko pevsko društvo na Dunaju». Neki J. T. Jelovšekov je v svojem dopisu «Novicam» z dne 15. novembra 1862. vabil Slovence k vstopu v to društvo, pišoč

¹⁸ Novice z dne 10. julija 1861., str. 229.

¹⁹ Novice z dne 23. julija 1862., str. 251.

med drugim: «Predragi rojaki! vpišite se in hodite vsaki četrtek spevat; saj veste, da letos nimamo ne enega zbirališča; v tem pa društvu imamo lepo priležnost za toliko nam potrebno slovensko vzajemnost.»²⁰ — V prvi vrsti dunajski slovenski dijaki so najbrž tudi sodelovali — dasi «Novice» dijakov izrečno ne omenjajo — ko se je šla v decembru 1862. «deputacija na Dunaji bivajočih Slovincov» poklonit v avstrijsko prestolnico došlemu črnogorskemu knezu Mirku Petroviću in ko se je dne 18. decembra 1862. priredila pred odhodom dr. J. Tomana v domovino temu politiku na čast «slovesna beseda».²¹ (Dalje prihodnjič.)

F. M. Dostojevskij / Stavroginova izpoved

(Nenatisnjeno poglavje iz romana „Bes“ — Prevel Vladimir Levstik)

(Nadaljevanje)

Akdo ve? Vse to, t. j. ti listi, ki naj bi se objavili, niso bili morda vendarle nič drugega kakor »ugriznjeno gubernatorsko uho«, samo da v drugi obliki? Zakaj prihaja to zdaj še meni na um, ko je vendar že toliko pojasnjenega, si ne vem razložiti. Tudi ne navajam dokazov in nikakor ne trdim, da bi bil dokument ponarejen, to je, docela izmišljen in neresničen. Najbolj verjetno bo, da je treba iskati resnice nekje v sredini... Toda preveč sem že posegel naprej; bolje bi bilo, da se vrnem k dokumentu samemu. Evo kaj je čital Tihon:

«Od Stavrogina.»

«Jaz, Nikolaj Stavrogin, oficir na razpoloženju, sem živel leta 186* v Petrogradu in sem se vdajal razvratu, v katerem pa nisem našel utehe. Takrat sem imel nekaj časa troje stanovanj. V enem sem živel sam kot stanovalec s hrano in postrežbo; ondi je bila tistikrat tudi Marija Lebjadkina, moja sedanja zakonska žena. Obe ostali stanovanji sem si najel nalašč zaradi spletke: v enem sem sprejemal neko gospo, ki me je ljubila, v drugem pa njeno sobarico. Namen, zvesti ju tako, da bi se gospa in deklina srečali na mojem domu, mi je nekaj časa zelo rojil po glavi. Ker sem poznal oba značaja, sem si obetal od te neumne šale dokaj zabave. Ko sem počasi pripravljaval srečanje, sem moral večkrat posetiti eno teh dveh stanovanj, v veliki hiši v Gorohovi ulici, zakaj tja je prihajala sobarica. Tam sem imel samo eno sobo, v četrtem nadstropju, ki sem jo najel pri nekih ruskih meščanih.

²⁰ Novice z dne 19. novembra 1862., str. 394.

²¹ Novice z dne 24. decembra 1862., str. 440.

Sami so živeli v sosednji sobi in tesno jim je bilo tako, da so bila vrata med nami skoro vedno odprta; baš tega pa sem hotel. Mož, bradat dolgoškricnik, je služil nekje v nekem kontorju in je ostajal z doma od jutra do noči. Žena, štiridesetletna babnica, je nekaj prikrajala in predelovala iz starega v novo; tudi ona je neredko hodila z doma, raznašat, kar je naredila, in kupčevat. Tako sem ostajal sam z njuno hčerjo, ki je bila na oko še cel otrok. Zvala sta jo Matrjošo. Mati jo je ljubila, a tepla jo je pogosto in po babje kričala nanjo za vsako stvar, kakor je navada pri takih ljudeh. To dekletce mi je streglo in pospravljalo pri meni za zaslonom. Izjavim, da sem pozabil številko hiše. Zdaj, ko sem povpraševal, vem, da je stara hiša podrta in da stoji na mestu dveh ali treh prejšnjih hiš ena sama nova in zelo velika. Pozabil sem tudi ime svojih meščanov (morda ga nisem vedel niti takrat). Pomnim, da je bilo meščanki ime Stepanida; kako so zvali njega, ne vem, in kje sta zdaj, mi je povsem neznano. Mislim, da bi se utegnila najti sled, ako bi jeli iskati in bi morda poizvedovali pri petrograjski policiji. Stanovanje je bilo na dvo-rišču, v kotu hiše. Vse to je bilo v juniju. Hiša je bila svetlo-višnjeve barve.

Nekoč mi je izginil z mize peresni nožiček, ki mi je bil povsem odveč in se je le valjal tam. Povedal sem to gospodinji, nikakor ne misleč, da utegne pretepesti hčer. Ona pa je pravkar vpila na dekletce zaradi nekakšne izgubljene cunje in jo zlasala, dolžeč jo, da jo je zavlekla kam za svoje punčke. Ko pa se je našla tista cunja pod namiznikom, ni črhnila deklica niti besedice v očihek, ker je bila po krivem kaznovana; gledala je in molčala. Opazil sem to in videl, da nalašč noče ziniti; in zapomnil sem si jo, ker sem tistikrat prvič opazoval njeno lice, dočim je prej le časih šinilo mimo mene. Bila je svetloplava in pegasta in njen obraz je bil vsakdanji, toda mnogo otroškega in krotkega, neobičajno krotkega je bilo v njem. Materi ni bilo prav, da ji hči ni oponesla kazni, in baš tedaj je prišla kakor nalašč istorija z mojim nožičem. Babnica je pobesnela, ker jo je prvikrat po krivem nabila; narjavala je iz metle šib in je pred mojimi očmi pretepla deklico, da je bila vsa progasta, čeprav je bila že v dvanajstem letu. Matrjoša med šibanjem ni vpila, menda zato ne, ker sem bil jaz prisoten, le nekam čudno je hlipala pri vsakem udarcu in tudi potlej je še celo uro silno ihtela. Ko je bila kazen pri kraju, sem zdajci našel nožič na postelji, v odeji, in sem ga molče vtaknil v žep svojega telovnika; ko sem odšel z doma, sem ga vrgel daleč od hiše na cesto, da ne bi nihče zvedel, kako je bilo. Takoj sem začutil, da

sem storil podlost, a tudi nekakšno zadovoljstvo me je navdalo, zakaj nalik žarečemu železu me je zdajci prešinilo novo čustvo in se je polastilo mojih misli. Tu pripomnim, da so me razna grda čustva često podjarmljala do brezrazsodnosti ali bolje, do skrajne trme, nikoli pa ne dotorej, da bi pozabil samega sebe. Kadar je gorel v meni najhujši ogenj, sem ga vendar lahko docela obvladal in ga celo ustavil na najvišji točki; le to je, da sem ga redkokdaj hotel ustaviti. Pri tej priliki izjavim, da nočem iskati niti v svoji okolici niti v boleznih izgovorov za svoje zločine.

Nato sem počakal dva dni. Ko se je dekletce naplakalo, je postalo še molčečnejše; uverjen pa sem, da name ni čutila nikake jeze, čeprav jo je bilo gotovo še nekoliko sram, ker jo je doletela vpričo mene takšna kazen. A to sramoto je očitala kot pokorno dete gotovo le sama sebi. To dejstvo poudarim, ker je zelo važno v moji povesti... Zatem sem prebil tri dni na svojem glavnem stanovanju. V tistih mnogoštevilnih opremljenih sobah, ki so na moč zoprno dišale po jedi, je gnezdilo mnogo ljudi, samih činovnikov brez službe ali v neznatnih službicah, mladih zdravnikov, ki so čakali nameščenja, in raznih Poljakov, ki so se neprestano dobrikali okoli mene. Vse mi je še v spominu. V tej Sodomi sem živel samotno, to je, samotno sam pri sebi, drugače pa me je tam ves dan obdajala cela truma 'tovarišev', ki so mi bili neznansko vdani in toliko, da me niso oboževali zaradi mojega mošnjička. Mislim, da smo ugnali mnogo grdobij; drugi stanovalci so se nas kar bali, to je, veli so se vljudno vzlic našim prešernostim in nezumnostim, ki so bile — to ponovim — časih res nedopustne. Še misel, da me utegnejo poslati v Sibirijo, mi ni bila tuja tiste dni. Dolgočasil sem se tako, da bi se bil menda zmožen obesiti, in če se nisem, se nisem le zato, ker sem venomer še nečesa čakal, kakor vse svoje življenje. Pomnim, da sem se tedaj mnogo in resno ukvarjal z bogoslovjem. To me je nekoliko zabavalo, a potlej me je obšla še hujša puščoba. Moja grajanska čustva pa so obstojala v tem, da bi najrajši nasul smodnika pod vse štiri vogale in pognal vse namah v zrak, samo če bi bilo vredno takega truda. Vse to pa brez zlobe; dolgočasil sem se da nikoli tega, nič drugega ne. Mislim, da je bila bolezen. Doktor Dobroljubov, ki je s svojci vred brez službe gineval v naših opremljenih sobah, je nekoč odgovoril na moje šaljivo vprašanje, ali ni kakih kapljic za vzdravljenje grajanske energije, da jih za 'grajansko' menda v resnici ni, a za 'kazensko' bi se utegnile dobiti; ta poizkus igre z besedami ga je kar uzadovoljil, čeprav je bil strašno siromašen in se je ubijal z gladno, nosečo ženo in dvema deklicama. Toda

kdo bi še maral živeti, ako ne bi bili ljudje preko mere zadovoljni s seboj!

Čez tri dni sem se spet oglasil v Gorohovi ulici. Mati se je nekam odpravljala s svojim svežnjem in meščana seveda ni bilo doma; ostala sva samo jaz in Matrjoša. Okna (na dvorišču) so bila odprta. V tisti hiši so vedno živeli rokodelci in ves dan si slišal iz vseh nadstropij klepanje kladev in prepevanje. Prešla nama je že cela ura. Matrjoša je sedela v svoji čumnati na podnožniku; kazala mi je hrbet in nekaj bodljala s šivanko. Zdajci pa je zapela, tiho, čisto tiho, kar se je večkrat dogajalo pri nji. Izvlekel sem uro, dve je bila. Srce mi je jelo silno utripati. Vstal sem in se priplazil k nji. Na oknih so imeli mnogo geranij in solnce je svetilo zelo jarko. Tiho sem sedel zraven nje na tleh. Zdrznila se je in se izprva neverjetno prestrašila ter poskočila. Prijel sem jo za roko in jo poljubil; nato sem jo spet potisnil na klopico in ji začel gledati v oči. To, da sem ji poljubil roko, jo je pripravilo v nenaden smeh — saj je bila še dete — a le za sekundo, zakaj iznova je burno poskočila, to pot že tako prestrašena, da ji je krč izpreletel obličje. Zrla je vame s strahotno nepremičnimi očmi in ustnice so se ji skrivile na jok, zavpila pa vendar ni. Spet sem ji poljubil roko in sem si jo posadil na kolena. Tedaj se je mahoma vsa odmaknila in nasmehnila, kakor bi jo bilo sram; a v njenem nasmešku je bilo nekaj čudno krivega. Ves njen obraz je zažarel od sramu. Jaz sem ji venomer smehoma nekaj šepetal. Naposled pa se je zgodilo mahoma nekaj tako čudnega, da ne pozabim nikoli in da sem ves ostrmel: deklica mi je ovila roke okrog vratu in me jela zdajci sama poljubljati kakor brez uma. Njeno obličje je izražalo popolno vzhičenost. Toliko da nisem vstal od nejevolje — tako neprijetno mi je bilo pri takem majhnem bitju, iz sočutja, ki me je zdajci navdalo...»

Tu je bil list pri kraju in stavek se je nenadoma utrgal. Pri tem se je zgodilo nekaj, kar je vsekako treba omeniti.

Vseh listov je bilo pet; enega, baš prečitanega, ki se je nehal sredi stavka, je držal Tihon v rokah, štirje pa so ostali v rokah Stavrogina. Na Tihonov vprašujoči pogled mu je Stavrogin, ki je že čakal tega, takoj podal nadaljevanje.

«A tudi tu je nekaj izpuščenega?» je vprašal Tihon, ogledujoč papir. — «Oh! Saj to je tretji list; drugega bi rad.»

«Da, tretji; drugi pa... Drugi list je zdaj še v cenzuri,» je naglo odvrnil Stavrogin z nerodnim nasmeškom. Sedel je v kotu divana in ves čas nepremično in vročično opazoval čitajočega Tihona.

«Dobite ga pozneje, ko se ... pokažete vrednega,» je dodal z neuspelo kretnjo, ki naj bi pomenila zaupno brezskrbnost. Smejal se je, a vendar ga je bilo klavarno pogledati.

«Zdaj je pač menda vse eno, ali čitam drugi ali tretji list,» se je oglasil Tihon.

«Kako vse eno? Zakaj?» se je srdito in nenadejano zagnal Stavrogin. «Nikakor ni vse eno. Aha! Vi bi radi prav po meniško takoj domnevali najgrjo podlost. Menih bi bil res najboljši preskovalni sodnik!»

Tihon ga je molče ogledoval.

«Potolažite se ... moja krivda ni, da je bilo dekle tako nemumno in me je napak razumelo ... Ničesar ni bilo. Ničesar.»

«Nu, Bog bodi zahvaljen!» Tihon se je prekrizal.

«Vse to je predolgo, da bi vam razlagal ... Bilo je pač ... navadno psihološko nesporazumljenje ...»

A zdajci je zardel. Čuvstvo studa, tegobe in obupa se je zrcalilo na njegovem obrazu. Umolknil je, kakor bi odrezal. Oba sta dolgo molčala in dalje nego minuto nista pogledala drug drugega.

«Veste kaj, čitajte rajši,» je dejal, brezmiselno otiraje s prsti hladni pot na svojem čelu. «In ... rajši se sploh ne ozrite name ... Zdi se mi, da sanjam ... In ... ne spravljajte me ob poslednje potrpljenje,» je dodal šepetaje.

Tihon je naglo odvrnil oči, vzel tretji list in nadaljeval čitanje do konca, ne da bi še kje prestal. Na trojici listov, katere mu je podal Stavrogin, ni našel nikakega preloma več. A tretji list se je začel takisto sredi stavka:

«... To je bila minuta resničnega strahu, čeprav še ne Bog zna kako silnega. Tisto jutro sem bil kaj vesel in do vseh strašno dober in vsa tolpa je bila zadovoljna z menoj. Toda ostavil sem jih vse in sem krenil v Gorohovo ulico. Srečal sem jo že spodaj, v veži. Šla je od branjevca, kamor so jo poslali po cikorijo, in ko je ugledala mene, je šinila v neizmernem strahu po stopnicah navzgor. Prav za prav to niti ni bil več strah, ampak nema, drevenčja groza. Ko sem vstopil, jo je mati že čofnila, ker je, na vrat na nos, priletela v stanovanje; baš to pa je prikrilo resnični vzrok njenega preplaha. In tako je bilo začasno vse mirno. Ona se je nekam skrila in se ni pokazala ves čas, dokler sem bil tam. Ostal sem kako uro in odšel. Na večer pa sem spet začutil strah, ki je bil to pot nesorazmerno hujši. Glavno je bilo zame v tem, da sem se bal in sem se zavedal tega. O, kar jaz vem, je ni ogabnejše grozote! Nikoli, ne prej ne pozneje, nikoli v svojem življenju nisem čutil strahu razen v tem primeru. To pot pa sem se bal;

trepetal sem v pravem pomenu besede. Z vso silo svoje zavesti sem okušal to ponižanje. Da je bilo mogoče, bi se ubil, a čutil sem, da nisem vreden smrti. A ne; da se nisem ubil, ni krivo to, marveč strah. Iz strahu se ubijajo ljudje, iz strahu pa tudi ostajajo živi. Kadar mine človeka pogum, da bi se ubil, si tudi dejanja samega ne more več misliti. Mimo tega me je pograbila zvečer na stanovanju tolikšna mržnja do nje, da sem jo sklenil umoriti. S tem namenom sem tekel ob razsvitu v Gorohovo ulico. Vso pot sem si predstavljal, kako jo bom ubijal in psoval. Najhujše je bilo moje sovraštvo takrat, kadar sem se spomnil njenega nasmeška: prezir in brezmejen stud sta me obhajala nad tem, kako se mi je vrgla okrog vratu, domišljaje si Bog zna kaj. Toda na Fontanki mi je postalo slabo. Mimo tega sem začutil novo, strašno misel, strašno baš zato, ker sem jo spoznal. Ko sem se vrnil, sem legel; mrzlica me je tresla in moj strah je dosegal res že skrajno stopnjo, tako da sem celo prestal sovražiti dekletce. Nič več me ni imelo, da bi jo ubil — in evo, baš to je bila tista nova misel, ki me je prevzela na Fontanki. Prvič v svojem življenju sem tisti krat začutil, da strah, ako nastopi z največjo silo, docela prežene sovraštvo in celo željo po osveti nad žaliteljem.

Zbudil sem se okoli poldne, a razmeroma zdrav; kar začudil sem se sili včerašnjih občutkov. Sram me je postalo, da sem mislil na umor. Vendar pa sem bil slabe volje in vzlic studu me je vendar iznova gnalo v Gorohovo ulico. Pomnim, da se mi je takrat strašno hotelo prepira s kom, a le zelo resnega. Ko pa sem došel v Gorohovo ulico, sem zdajci našel v svoji sobi Nino Savelevno, tisto sobarico, ki me je čakala že kako uro. Prav nič mi ni bilo do te deklin, tako da je prišla sama nekoliko v strahu, češ, ali ne bom hud zaradi njenega prihoda. Vedno je prihajala tako. Toda jaz sem se je namah zelo razveselil, kar jo je vzradostilo da nikoli tega. Bila je še nekam zala, a skromna in je imela tisto njihovo vedenje, ki ga meščanstvo tolikanj ceni, tako da mi jo je gospodinja že davno zelo hvalila. Našel sem ju pri kavi; gospodinja je bila na moč zadovoljna s prijetnim razgovorom. V kotu sosednje sobe sem ugledal Matrjošo: stala je ter mrko in srepo zrla na mater in na gosta. Ko sem vstopil jaz, se ni skrila kakor prejšnjikrat in ni zbežala; to me je nekoliko iznenadilo in ostalo živo v mojem spominu. Le jako shujšana se mi je videla na prvi pogled in zdelo se mi je, da ima vročico. Z Nino sem bil zelo prijazen, tako da je odšla vsa srečna. Šla sva oba hkratu in potlej se dva dni nisem vrnil v Gorohovo ulico. Zelo mi je že presedalo, dasi mi je bilo dolgčas.

In tako sem naposled sklenil mahoma končati vse in rajši odpotovati iz Petrograda; do tega je prišlo. Ko pa sem prišel, da bi odpovedal stanovanje, sem dobil gospodinjo v skrbeh in žalosti. Matrjoša je bila že tretji dan bolna in vsako noč se ji je bledlo. Seveda sem takoj vprašal, o čem se ji blede (govorila sva šepetaje v moji sobi). Šepnila mi je, da se ji bledejo 'strašne reči', češ: 'Boga sem umorila'. Rekel sem ji, naj gre na moje troške po zdravnika, pa ni hotela: 'Ako Bog da, mine tudi tako, saj ne leži zmerom; baš prejle je bila v prodajalni'. Sklenil sem dobiti Matrjošo samo, in ker se je gospodinji zareklo, da mora okoli petih nekam na petrograjsko stran, sem se namenil, da se vrnem zvečer. Čemu se vrnem in kaj hočem storiti, sam nisem vedel.

Obedoval sem v gostilni. Točno ob četrtna šest sem se vrnil. Odklepal sem vedno s svojim lastnim ključem. Razen Matrjoše ni bilo nikogar doma. Ležala je v čumnati na materini postelji za zaslonom in videl sem, kako je pogledala izza njega; toda napravil sem se, kakor da je ne opazim. Okna so bila odprta. Zrak je bil topel, kar vroče je bilo. Nekaj časa sem hodil, potlej sem sel na divan. Vse pomnim, do poslednje minute. Pravo zadovoljstvo sem občutil v tem, da nisem ogovoril Matrjoše, ampak sem jo mučil, sam ne vedoč zakaj. Celo uro sem čakal, ko je zdajci sama planila izza pregrade. Čul sem, kako sta ji obe nogi udarili ob tla, ko je poskočila, nato dokaj nagle korake, in že je stala na pragu moje sobe. Tako nizkoten sem bil, da mi je prijalo, ker je sama prišla k meni. O, kako nizkotno je bilo vse to in kako sem bil ponižan! Stala je, gledala in molčala. V teh dneh, ko je ves čas od tistih dob nobenkrat nisem videl od blizu, je res zelo shujšala. Obraz se ji je usušil in glava je bila očitvidno vroča. Njene oči so se razširile in so zrle name nepremično, s topo radovednostjo, kakor se mi je zazdelo na prvi mah. Sedel sem in gledal, ne da bi se ganil. In tedaj sem nenadoma spet začutil mržnjo. Prav kmalu pa sem opazil, da se me Matrjoša nikakor ne plaši, ampak da se ji prej ko ne blede. A tudi bledlo se ji ni. Mahoma mi je naglo pokimala z glavo, kakor kimajo preprosti in neolikani ljudje, ako hočejo koga zelo pokarati; in zdajci je dvignila svojo drobno peščico proti meni ter mi jela groziti, ne da bi se približala. V prvem trenutku se mi je zdela ta kretnja smešna, a dalje je nisem prenesel; vstal sem in strahoma stopil k nji. Na njenem obrazu se je zrcalil tak obup, da pri toli majhnem bitju ni bilo moči videti enakega. Venomer je grozeče mahala s peščico proti meni in očitajoče kimala z glavo. Oprezno, malone

šepetaje sem jo ogovoril in moj glas je bil prijazen od strahopetnosti; a takoj sem uvidel, da me ne bo razumela, in sem se preplašil še bolj. Ona pa se je — kakor takrat — zdajci burno pokrila z obema rokama, odmaknila se in stopila k oknu, s hrbtom proti meni. Tudi jaz sem se obrnil in sel k oknu. Res neumevno mi je, zakaj nisem tistikrat odšel, marveč sem ostal in čakal; najbrže sem res čakal, da se nekaj zgodi. Nemara bi še posedel, potlej pa bi vstal in bi jo ubil, da bi vendarle končal v obupu. A kmalu sem spet začul njene brze korake; odšla je skozi vrata na leseni hodnik, s katerega so vodile stopnice navzdol; urno sem pristopil in baš še ujel z očmi, kako je stopila v brkljarnico, nekakšen kurnik, ki je bil napravljen vstric z nekim drugim krajem. Pri oknu, ko sem sel, mi je usodna misel spet prešinila um in še danes ne pojmm, kako mi je prišla tako nenadoma v glavo, kot prva, ne kot druga; menda je bilo tako usojeno. Razume se, da še nisem smel verjeti misli, ki me je prešinila, „a vendar“... Strašno še pomnim vse, srce mi je silno utripalo. Čez minuto sem vnovič pogledal na uro in sem si kar moči točno zapomnil čas. Čemu mi je bila tedaj ta točnost, ne vem, a v tisti minuti sem si hotel zapomniti vobče vse, tako da zdaj vse pomnim in vidim. Večerilo se je kakor zdajle. Nad menoj je brenčala muha in mi venomer sedala na obraz. Ujel sem jo, podržal jo med prsti in jo izpustil skozi okno. Spodaj je težak voz glasno pridrdral na dvorišče. Neki rokodelec, krojač, je pri oknu v kotu dvorišča na ves glas (in že dolgo) prepeval svojo pesem. Sedel je pri delu, videl sem ga. Prišlo mi je na um, ker me ni nihče srečal, ko sem prišel skozi vrata in stopal po stopnicah, da kajpak tudi zdaj ni potreba, da bi me kdo srečal, ko pojdem doli; zato sem kar najoprezneje odrinil svoj stol od okna in sel tako, da me stanovalci ne bi mogli videti. O, kako podlo je bilo to! Vzel sem knjigo, a sem jo vrgel proč in se zagledal v drobcenega rdečega pajkca na geranijevem listu; pri tem me je obšla pozaba. Vse pomnim, do poslednjega trenutka.

Zdajci pa sem izvlekel uro. Dvajset minut je že prešlo, odkar je izginila. Toda sklenil sem, da počakam še natanko četrť ure. Določil sem si ta rok. Tudi mi je prišlo na um, ali se ni morda vrnila, jaz pa je nisem slišal; a to je bilo nemogoče; tihota je bila mrtvaška, nobena mušica ni mogla zabrenčati, da je ne bi čul. Tedaj mi je začelo srce iznova utripati. Izvlekel sem uro: še tri minute; a vendar sem jih dosedel, čeprav mi je srce razbijalo do bolečine. Tedaj sem vstal, nadel klobuk, zapel površnik in se ogledal po sobi, ali ni ostala kaka sled, da sem bil tu? Stol sem

prestaval bliže k oknu, tako, kakor je stal prej. Naposled sem odprl vrata, zaklenil jih tiho s svojim ključem in krenil k brkljarnici. Bila je priprta, a ne zaklenjena; dobro vedoč, da se ne za-
kleplje, je vendar nisem hotel odpreti, ampak sem stopil na prste in pogledal skozi špranjo na vrhu. Prav tisti mah, ko sem stopil na prste, sem se spomnil, da sem prej, ko sem sedel pri oknu in zrl na rdečkastega pajka ter se predajal pozabi, premišljal baš o tem, kako stopim na prste in dosežem to špranjo z očmi. S tem, da vstavim tukaj to podrobnost, hočem brezpogojno dokazati, kako očitvidno sem razpolagal s svojimi umstvenimi sposobnostmi — dokazati, da po tem takem nisem blazen in da odgovarjam za vse. Dolgo sem zrl skozi špranjo, zakaj notri je bilo tema, a vendar ne povsem, tako da sem naposled razložil vse, kar je bilo treba... Tedaj sem si dejal, da lahko grem, in sem krenil po stopnicah nizdoli. Srečal nisem nikogar in nihče ni mogel izpovedati, da me je videl. Tri ure po tem smo sedeli na stanovanju vsi skupaj brez suknjičev pri čaju in igrali na stare karte. Lebjadkin je čital stihe. Pripovedoval je mnogo in kakor nalašč same uspele in smešne stvari, ne takih budalosti kakor vedno. Tudi Kirilov je bil takrat med nami. Nihče ni pil, dasi je stala na mizi steklenka ruma; samo Lebjadkin se je obhajal z njo. Prohor Malov je pripomnil, da, kadar so Nikolaj Vsevolodovič zadovoljni in nimajo svojih muh, so tudi vsi ostali veseli in pametnih besedi. To sem si zapomnil baš takrat; bil sem tedaj vesel, zadovoljen, ne muhast in sem govoril pametno. Pomnim pa, da sem takrat dobro vedel, da sem nizkoten in podel strahopetec, ker se tolikanj radujem osvobojenja, in da ne bom nikoli več plemenit, ne zdaj ne po smrti — nikoli ne. In še nekaj: nad menoj se je tisto minuto izpolnil židovski pregovor 'Svoje ne diši slabo, ako je tudi zlo'. Zakaj dasi sem čutil sam pri sebi, da sem podlež, me vendar ni bilo sram tega in vsa stvar me je vobče prav malo težila. Ko sem takrat sedel z njimi pri čaju in nekaj kramljal, sem sam pri sebi prvič v življenju točno ugotovil, da ne poznam in ne čutim ne zla ne dobrega in da nisem samo izgubil občutka za to dvoje, ampak da zla in dobrega vobče ni (ta misel mi je prijala), marveč le predsodek; da se lahko osvobodim vsakršnega predsodka, a da sem izgubljen, ako dosežem to svobodo. To sem prvič spoznal kot pravilo baš takrat pri čaju, ko sem se z njimi vred smejal in besedičil ne vem o čem. Zato pa pomnim vse. Stare, vsem znane misli se večkrat iznenada pojavijo človeku kot povsem nove, nekaterikrat celo po petdesetih letih življenja. (Konec prih.)

Nukada-Pavel Karlin / Modra ura

Glej, tam večerno, daljno nebo,
mesec zaspano pleza nanj...
Ko bo preplezal sivo goró,
nam bo prinesel črno noč,
črno noč in ljubavnih sanj...

(Iz cikla japonskih prevodov „Krizantemine vaze“)

I. A. Krylov / Lisica in mrmotica

— «I, kam pa, tetka, ti bežiš tako pregnana?»
Lisico povprašala je mrmotica.

— «Oh, ljuba moja botrica!
Zastonj trpim; radi podkupa sem izgnana.
Ti veš, da v kurniku za sodjo sem bilà,
pri poslu sem ob zdravje in pokoj prišla,
od truda nisem koščka v usta dala
in ne ponoči spala:

Zato sem si zamero nakopala.
In vsega tega so klevete krive.
A kdo je pošten, če držé reči lažnive?
In jaz — podkupljena? — Saj še zbesnim!
Si mene videla že kdaj, te tu rotim,
da tega greha bi deležna bila?

Pomisli dobro, le spomin napni!»

— «Ne, tetka! večkrat pa sem opazila,
da smrčka se ti puh drži.»

Ob službi marsikdo zdihuje,
kakor da zadnji rubelj že žrtvuje;
in res po mestu vsem se čuje,
da nima nič ne za sebój
ne za ženój. —

A gledaš, in počasi
si zida hišo, gospodar je mali vasi.
Kako dohodke s stroški v skladje si vredí,
do tega ga še pri sodišču ne pripraviš;
kako bi se ne zmotil, če ne praviš,
da puh se smrčka mu drži.

(Iz ruščine prevel B. Vdovič)

Václav Burian

Smetanov narodni in kulturni pomen

(Ob stoletnici njegovega rojstva)

Vsa češka umetnost 40. in 50. let preteklega stoletja, doba, v katero spadajo baš začetki umetniškega šolanja in delovanja Bedřicha Smetane¹, je imela predvsem rodoljubno-vzgojni namen in narodno-slovansko noto. Narodna pesem in preprosti ljudski motiv sta nudila vir in vzgled umetniškemu ustvarjanju, ki pa je večinoma ostalo le golo posnemanje. To vse je češki umetnosti teh desetletij vtisnilo neko idilično-kmečko potezo. Priznana načela te umetnosti so principijelno stala v neomajnem odporu zoper ves tuji vpliv, ker so ga smatrala za češki umetnosti sovražno in škodljivo modo. Geslo narodnosti je tedaj bilo vse in vsak poskus preporoditi češko umetnost na principih velike svetske umetnosti je bil takoj že v začetkih obsojen kot nenaroden in neorganičen pojav (n. pr. v poeziji slučaj K. H. Máche!). Tako je postalo načelo narodnosti trdovraten nasprotnik

¹ Bedřich Smetana se je narodil 2. marca leta 1824. v vzhodnočeškem mestu Litomyšlu iz premožne in kulturne rodbine. Bil je deležen nadvse skrbne vzgoje, posebno v glasbi, za katero je že od detinstva kazal izredno nadarjenost. Leta 1830. je že koncertiral na akademiji in kot osemleten deček komponiral plesne točke. Gimnazijo je študiral v raznih mestih, a ne s posebnim uspehom, ker se je bolj pečal z glasbo nego s šolo. Že kot srednješolski dijak je bil izboren virtuos na klavirju in marljiv skladatelj. Ko je leta 1843. izvršil srednjo šolo, se je proti volji svojega očeta, čigar gospodarske razmere so se ta čas zelo poslabšale, odločil, da se bo docela posvetil glasbi. Odšel je v Prago, kjer je (1843. do 1847.) često trpel pomanjkanje, a se vztrajno in sistematično pečal s proučevanjem glasbene teorije in sodobne svetovne umetnosti. Še tedaj je mislil mladi Smetana postati klavirski virtuos. Iz teh let datira tudi njegovo prijateljstvo z Lisztom. Leta 1848. si je v Pragi ustanovil glasbeno šolo, ki je dobro uspevala. Leta 1849. se je poročil s Kat. Kolářovo, z glasbeno izobraženo in fino damo, toda šibkega zdravja. Njegova zakonska sreča ni trajala dolgo: tri hčerke so mu umrle druga za drugo, vrhu tega pa mu je leta 1859. umrla žena, ki je bolehalo že dlje časa. Takrat je Smetana (od leta 1856.) že bival na Švedskem v Göteborgu, kjer je sprejel mesto dirigenta glasbenega društva. Leta 1860. se je drugič poročil; 1861. se je vrnil za stalno v Prago in si vnovič otvoril glasbeno šolo (1863.). V teh letih je s svojim publicističnim delovanjem pričel odpirati pot reformam v češki glasbi. Zatrjeval je, da se mora opera povzpeti do drame. V teh letih je tudi pričel komponirati svoje opere, razen tega pa tudi orkestralne skladbe. Leta 1866. je postal kapelnik Narodnega gledališča, katero mesto je opravljal vse do leta 1874., ko je popolnoma oglušel. Toda njegova skladateljska sposobnost s tem ni utrpela. Iz te perijode izhajajo opere: Hubička, Tajemství, Čertova stěna in instrumentalne skladbe «Má vlast» (1874. do 1879.) in «Z mého života» (1876.). Pomladi leta 1884. je zblaznel in kmalu nato (12. maja) umrl. 60 let star.

vsakemu napredku in razvoju resne umetnosti. To stanje se seveda ni moglo več vzdržati, ko je v 50. letih vzkliklo v vseh evropskih umetniških panogah novo gibanje, čigar valovanje je zadelo tudi otrplo češko umetnost. Ta prelom in emancipacija od starih umetniških receptov in nazorov sta se najprej pojavila v češkem leposlovju, posebno v poeziji. Mladi pesniški naraščaj, ki je že imel primer in vzgled na pesniku Máchu († 1836.), si je določil program: na podlagi svetovne umetnosti ustvariti novo resno umetnost ne le v poeziji, marveč na vseh poljih češke umetnosti. V poeziji je ta prerod izvršila cela generacija od Máche, V. I. Friča, Nerude tja do Háleka; toda v glasbi ga je izvršil en sam véliki poedinec, Bedřich Smetana, češki človek z dušo in telesom, a s talentom in razgledom svetovnega umetnika.

Tudi v češki glasbi je do Smetanovega nastopa veljala narodna pesem, posebno pa ljudska popevka, za vrelec in vzgled ne le instrumentalni in vokalni glasbi, temveč tudi prvim poskusom češke spevoigre. Tedanja Praga — namreč njen manjši nemški del — je sicer imela že od Mozartovega časa svojo slavno glasbeno tradicijo — poleg Berliozu in Lisztu je gostila v svoji sredi tudi Wagnerja — toda češka glasbena umetnost se je s tem srečnim naključjem le malo okoristila, ker med tedanjimi češkimi glasbeniki ni bilo resnega umetnika niti reformatorja, ki bi na principih te svetske umetnosti mogel utemeljiti in ustvariti resno češko glasbo. Šele v 50. letih, ko se je tudi v češki umetnosti pojavil odmev novega umetniškega vrenja, se je tudi med mlajšo glasbeno generacijo pokazala opozicija (Kittl, Ambros, V. I. Frič), ki se je soglasno izrekla za program mlade češke poezije. In mladi Smetana se je že zgodaj pridružil tej opoziciji in soglasno s programom češke poezije določil tudi češki glasbi njen umetniški cilj. Ker je bil rojen in resen godbenik, ki je še z marljivim proučevanjem sodobne svetske umetnosti izpopolnil svojo prirojeno nadarjenost, in ker je imel v svoji naravi dovolj reformatorskega poguma in umetniške samozvesti ter zmislja odgovornosti napram svojemu narodu glede svojih reform, je bil v prvi vrsti poklican in zmožen ustanoviti resno češko glasbo in jo usmeriti na nova pota moderne umetnosti. Zatorej je Smetana prvi češki glasbeni genij, prvi ustvaritelj moderne češke glasbe, čigar umetniška dediščina še dandanes odpira češki glasbi pot v široki svet.

Že s svojimi simfonijami in klavirskimi skladbami je Smetana pokazal novo smer češki glasbi; toda s tem njegovo reformatorsko in umetniško delo še ni bilo dovršeno. Smetana je po mnogih

skušnjah in po marljivi pripravi v tujini dobro čutil, da je edini izhod iz češke glasbene malosti ustvaritev češke spevoigre. In tako se je ta izvrstni harmonik, čigar harmonično invencijo je občudoval sam Liszt, docela posvetil dramatični glasbi, v kateri je ustvaril dela stalne vrednosti, ker je razen harmonika bil tudi resen dramatik. Ta dramatičnost je ležala že v njegovi strastni naravi; v njem buri že kri modernega življenja. Svoje umevanje življenja, njegovega veselja in bolesti izraža na svoj način z godbo. V tem pa tiči skladnost njegove glasbe z resničnim življenjem; zato si je tudi moral misliti opero kot do globin preživljeno, t. j. dramatično delo. Kakor je že pred tem v svojih simfonijah in klavirskih kompozicijah ustvarjal življenje, tako ga je ustvarjal tudi na odru, v operi. In tako je ta programski umetnik ustvaril prvo češko opero, ki je še dandanes ponos svetske glasbene literature.

Smetana je do poslednje točke izvršil svoj cilj, ki ga je določil češki glasbeni umetnosti; na podlagi svetovne umetnosti ji je vtisnil resen češki značaj, povzdignil jo do svetovnega viška in zgradil čvrst temelj za njen nadaljnji razvoj. In v tem baš obstoja njegovo narodno in kulturno dejstvo.

Cvetko Golar / Svetnik

I.

Glas velikega zvona šentjakobske cerkve je utihnil, temni odmevi so trepetali po večerni pokrajini in se gubili nad travniki in lesovi v daljnem tihem obzorju. Bila je molitev na čast svetemu Florijanu, in trije kmetje so odkriti in sklonjeni počasi korakali med zorečim žitom proti vasi. Gorka poletna sapa je šumela po visoki rži, trudno se je pregibalo latje in dolgo klasje se je sklanjalo v hrepenenju po srpu in ženjici.

«To pa še zmeraj pravim, da ga ni močnejšega od svetega Ferjana, mojega patrona.»

Kmet, ki je izpregovoril te besede, se je pokrtil in pokrižal. Bil je majhne postave in čudno okorno je prestavljal noge. Ker ni dobil odgovora in se mu je celo zdelo, da se je njegov sosed nasmehnil, je nadaljeval:

«Ni ga, pa ga ni! Zakaj moja misel je taka, da je dober svetnik tudi nekaj vreden.» In glava se mu je potresla.

Bajtar Ferjan je pogledal po polju, po klasju in detelji, kamor je padala tiha temina in jo ovijala v svojo hladno, tiho tenčico. In zasvetilo se mu je v očeh, kakor da se je utrnila v njih iskra. Molče sta šla poleg njega oba soseda, zato je povzel iznova besedo:

«Tako ti rečem, Bilban, dober kmet si, jaz pa sem bajtar, pa le ne grem menjat s teboj, zakaj dober svetnik je čez vse.»

«Je že, če je!»

Trdo je izpregovoril Bilban in uporno in trmoglavo je gledal predse. Bil je dolg in suh kmet, levo nogo je vlekel trdo za seboj in se mu ni ganila v kolenu.

«Tvoj patron ni dosti prida! Saj veš, da mi je pred mesecem pogorel hlev, pa še z mezincem ni ganil!»

Umolknil je in spet zamišljen korakal med sosedoma. Tretji kmet, ki se mu je reklo Omejec, je tehtno in počasi takole dejal:

«Jaz tudi pravim, da sveti Ferjan ni posebno vnet za kmeta, saj smo videli tisto leto, ko je gorelo na Godešču. Nič ni hotel pomagati, čeprav je bil takšen vek, da se je moralo slišati v nebesa.»

«Omejec, le nikar ne govori čez mojega svetnika. Tvoja hiša je s slamo krita, in zmeraj je boljše, če sta prijatelja.» In glava mu je šla od leve na desno.

«Saj mu nočem nič hudega. Ampak kmečki svetnik je Izidorjus, ki je ovčice pasel, preden je stopil v žolnirski stan.»

«To je pa res,» je rekel Bilban in z obema rokama je potrdil. «Izidorjus je naš, saj ga imam doma na podobi. Na vozari, konec njive kleči in moli, dva angelca pa orjeta zanj.»

Prišli so možje do poljskega kolovoza, kjer je rastla košata lesnika. Ustavili so se in se zamislili.

«Pa le ne dam svojega patrona. Recite, kar hočete, kadar bo rdeč petelin skakal po vaših strehah, boste pa drugače peli.» Raztogotil se je in nič več se mu ni tresla glava.

«E, sta že pogorela, ti in tvoj patron,» je dejal veselo in samozavestno Bilban. Kar smejalo se mu je v srcu, da je ponižal soseda in njegovega patrona.

«Sveti Izidorjus je za nas! Lepo je žvižgal in še lepše pel, kot se poje v pesmi. Kar vidim ga, kako je sejal po naših njivah. Zlat venec mu je sijal okoli glave in irhaste hlače je nosil.»

«Kar tiho bodi! Ako nimaš za mojega svetnika lepe besede, pa tudi drugim nikar ne kadi!»

«Zakaj bi ne govoril resnice! Izidorjus je bil kmet, Ferjan je bil pa vojščak! Saj ga imajo takšnega na podobah. Srebrne škornje ima in zlate hlače in ves je ničemuren.»

Bilban si je zadovoljno pomel roke, ker se je spomnil tega, kar je bil slišal s prižnice in videl na znamenju sredi vasi.

«Ne boš tako govoril, ako sva soseda. Nazadnje bo svetnik še name hud, ker ga nisem zagovarjal.»

«Kaj se boš repenčil! Jaz tudi tako mislim,» se je oglasil Omejec. Težko je govoril in počasi in nerodno so mu prihajale besede iz ust.

«Jaz le mislim, da Ferjan, ki je bil vojščak, nima več prave veljave v nebesih, zato tako malo ali nič ne zaleže njegova beseda. Zmeraj se sliši o velikih ognjih, pa še nikoli niso videli Ferjanove golide v oblakih, iz katere bi se vlivala voda na goreče strehe ali pa v usta rdečemu petelinu.»

«Bilban, še eno takšno!»

Ferjan ga je grozeče pogledal in je stisnil pest.

«Jaz govorim, kar hočem. Pridi gledat moje pogorišče, potem pa poj hvalo! Da si na mojem mestu, bi ne govoril tako. Veljave nima, pa je! Saj vemo, kakšni so vojščaki! Dekleta zapeljujejo, v nebesih je pač več sto korov čistih devic.»

«Tako, tako! Sama sveta Uršula jih ima več kompanij.»

Kmet Omejec je bil zmeraj bolj na Bilbanovi strani, ker je dobil večkrat vola na posodo od njega, ali mu je izoral konec njive s svojimi konji, ker je njegov otrok služil za pastirja pri bogatem kmetu.

«Bilban, še eno takšno,» se je razvnel iznova Ferjan in je nameril pest proti sosedu.

«Nikar, nikar! Ubog bajtar si in še neumen povrhu. Kar priznaj, da sta ti in tvoj patron vredna drug drugega. Čisto gotovo se jim je moral zameriti v nebesih, drugače si ne morem misliti, zakaj bi mu bili vzeli vso moč.»

«Saj mu je tudi niso, da veš, Bilban! Vsak večer zapoje veliki zvon v Loki, kot grom zabučí in od vseh strani se mu oglase svetniki po cerkvah. In vse to je na čast mojemu patronu. In vse to, misliš, da je prazen nič!»

Zmeraj bolj zavzeto je govoril Ferjan in glas se mu je tresel in ježno je suval in mahal z rokami.

«Pa le ni! Reci, kar češ! Še svetemu Štefanu ne seže do ramen. To je tudi dober svetnik.»

«Naj le bo, a moj svetnik je nad vse! Vidva se lahko skrijeta s svojimi patroni. Bilban, ti imaš Tomaža, pa si res cel neverjeten Tomaž.»

«Naj le bom! Ali rekel sem o svetem Štefanu, ki je za živino, da je hudo dober. Tisto leto mi je obolel konj, lisec, in komaj

sem dal za mašo na Sori, kjer ga imajo v velikem oltarju, mu je odleglo.»

«Tudi jaz pravim, da je sorški Štefan močan svetnik. Vsako leto na Štefanovo nesem košuto ali sivca okoli oltarja. In še zmeraj sem imel srečo pri živini.»

Omejec, ki je to povedal, je bil majhen kmet. Troje živinice je imel in zato se je tako vneto potegnil za svojega prijatelja.

«Pa le ne dam, da bi kdo govoril zoper mojega patrona. Odrezal bom leskovko in vaju namlatil. Govorita kot očita nejevernika in vendar je moj svetnik tisti, ki nas varuje časnega in večnega ognja, in h kateremu molimo vsak večer.»

«Ne bo dal,» je neusmiljeno izpregovoril Bilban. «Ne bo dal! Nikar ne kliči volka, Ferjan, saj veš, da potlej rad pride, in jaz držim cepec v rokah.»

«Le nikar se ne daj,» je hrabro izpregovoril Omejec. «Le nikar se ne dajva, saj je pravica na najini strani, in Štefan je velik svetnik. Kamenjali so ga in zato je postavljen v veliki oltar farne cerkve. Tudi pesem poje o njem.»

In kmet je povzdignil glavo, z desnico je zamahoval in s po-
božnim in skrušenim glasom je začel peti:

«Sveti Štefan, naš patron,
za eno gnado prosil bom —
ti si naš prvi maternik bil,
zato bom tebe dan's častil.»

Njegov glas je zamrl v lahni sapi, ki je šumela in brodila po žitu. Kadar je potegnil veter od strani, se je zaslišal šum reke, ki se je pretakala med prodom in vrbjem.

«Kaj boš prepeval o tistem Štefanu! Ko so še živeli naša mati, nam je poginila breza kljub temu, da sem nesel okoli oltarja vsako leto kravico iz voska.»

«Bajtar, tiho! Kaj boš pogreval stare stvari, ki več res niso! Kmečki svetnik je Izidorjus.» In Bilban je udaril s cepcem ob tla.

«Seveda! Žvižgal je, orati pa mu ni dišalo, saj si dejal, da so angelci delali namesto njega.»

«Ti pa še orati ne znaš, zato kar molči!»

«Pa tudi svetega Štefana pusti pri miru!» se je razjezil Omejec. Zakričal je in z vzdignjeno pestjo je planil proti sosеду, ki se je naglo skrnil za lesniko.

«Vidva sta tolovaja in nejevernika, ne pa kristjana! Še hiše vama bodo zgorele, in z nebes bo prišel ogenj, saj veš, Bilban, kako je to, kadar udari strela v hlev.»

«Ti mi na vse zadnje to privoščiš, čakaj, čakaj!»

In kmet Bilban je planil s cepcem proti sosedu, ježno je zamahnil in hudo bi bil udaril ubogega Ferjana, da se ni naglo umaknil.

«Le daj ga, ne bo govoril zoper naše kmečke svetnike, ki so bili kamenjani in so ovčice pasli.»

«Saj bi ga, veš, krepko bi te opalil, pa saj se mi smiliš. Ali ne vidiš, da si prismuknjen?»

«Ti boš govoril o meni? Še na pomoč boš klical naju s svetnikom, ali ne vem, ako te uslišiva. Omejec, ti pa kar izgini v svoje duplo in bodi lepo ponižen, zakaj jaz imam dolgo roko!»

«Ti boš nama grozil, pojdi, da se ne seznaniš z mojo pestjo!»

«Saj vem, da si malhar in da imaš med cigani brate.»

«Zmagali smo pa le mi, Izidorjus in Štefan. Tvoj svetnik je pa pogorel, četudi ima zlato golido, kakor si rekel.»

«Ima jo, ima, ali ne zate! Ne samo hlev, tudi hiša ti bo zgorela in vezani kozèlc.»

«Kaj si dejal? Z ognjem mi žugaš? Čakaj!» In Bilban je skočil iznova po kolovozu, vzdignil je krepelec in udaril soseda.

«Joj!»

Dasi udarec ni bil hud in je priletel kmetu na pleča, se je vendar na vso moč zadržal, vzdignil roke proti nebu in začel sopihati proti vasi pod bregom, ki se je vzdigal poleg njiv, ovitih s temnim somrakom. Nekje iz pšenice se je oglasila prepelica z jeznim klikom in utihnila.

«Gorjega se vama, malharja! Moj svetnik, ali si videl, kaj delajo z nama? Kar povezni golido, kadar bo ogenj v vasi!»

«Za njim, mahni ga,» je zavpil Omejec in hotel skočiti za bežečim kmetom.

«Pusti ga, saj vidiš, da je zmešan,» je dejal Bilban pomilovalno.

«Moj svetnik, ti meni pomagaj! Maščuj me, tudi sebe maščuj, da bodo vsi poznali tvojo moč.»

Nad vasjo je dihal nedeljski večer, po maši in pridigi okrepčana in potolažena srenja je šla k počitku, in okna so ugašala. Jablane so šumljale v lahni sapi, ki je vela iz lesa in gozdnih grap.

Ferjan je odpahnil duri v svojo bajto in planil pred hčerici in ženo.

«Luč, Neža, večerjo! Marjanica, pripravi se!»

Truden in zasopel se je zgrudil na klop, težko je dihal in znoj si je brisal s čela.

«Kaj pa je, oča, ali ne greste spat?»

«Pusti dedca, kar za peč naj se spravi,» je rekla žena. Bila je že velih lic in drobne postave.

«Ne bo šlo, ne bo šlo, Neža! Marjanica, in tudi ti, Katrica, obe se pripravita!»

Še je sedel na klopi in, ko je zmolil očenaš, je izpregovoril:

«Mojemu svetniku moramo dati čast. Razžaljen je, rekli so, da ima Izidorjusz zlato luno okoli glave in ovčice pase nad Jelesnovim studenčkom in njivo orje v Breznici. Moj svetnik pa je bil vojščak in nosi srebrne čevlje in zlat klobuk in device zapeljuje v nebesih. Zato nima veljave in nič več ne dajo na njegove besede. Bilban je to rekel, Omejec pa je kimal z glavo. Zato počastimo mojega svetnika.»

Veselo in hudomušno se je zasmejala mala Marjanica in je stopila k očetu:

«Ali ste ga, oča Ferjan? Pri Strugarju? Ali je Čikla dala zanj? Pelinovec vam tekne,» je dejala hudomušno in ustnice je krožila in priklanjala se je in stopicala po hiši.

«Ali je res, očka? S pelinovcem ste pili bratovščino?» je dejala mlajša Katrica.

«Pustita ga, saj niti ne ve, kje je, jutri se bo že iztreznil.»

Grdo je gledala mati in trde so bile njene besede, ko je odhajala v vežo, kamor je nesla prazno skledo.

«Saj ni res, dekleti! Ne s Čiklo in Strugarjem, o mojem svetniku smo govorili. Vojščak je bil in rad je gledal za mladimi ženskami. Zato mu bomo nocoj pripravili posebno čast in veselje. Kar objemita se, zaplesali bosta, in jaz bom zažvižgal.»

Zasmejala sta se deklici, vsi poskočni in razposajeni, ter se prijeli za roke. Kri jima je gorela z nedolžnih lic in obe sta imeli morda dvajset let. Zavrteli sta se in rožasti krilci sta zatrepotali okoli drobnih teles.

«La-la, hop, la-la, hop!»

Oča Ferjan je tleskal z rokami, razširil je usta, da so se mu po licih razpele tenke mrežice, ter zadovoljno gledal dekleti, ki sta rajali po sobi.

«Le naglo, Marjanica, lepo se objemita; poskoči, Katrica, da bo videl svetnik tvoje gležnje in okrogla meča. Veselo jo zaraj sajta, da bo sfrčala kiklica. Le naprej, še bolj hitro, zdaj zažvižgam v dva cepa.»

In oča Ferjan je nabral in stisnil ustnice. Še bolj sta se zasmejala deklici, vesel krik je letel skozi ušesa, in prah se je vzdignil

od razpokanih tal. Bose nožice so cepetale, in šlo je v dir naokoli, da se je prevrnil stol, verižica pri stenski uri se je majala od sape, ki je pihala od mladih plesalk. Klicali sta očo, ki je sedel pod oknom in ju gledal svetel v oči in lica.

«Le še, le še, dekleti! Moj svetnik mora videti, da ga imamo radi. Le pokažite se, Marjanica; le privzdiguj kiklico, la-la, hop, la-la, hop!»

«La-la-la-la, la-la-la-la,» sta peli deklici in skakali.

«No, Marjanica, oddahni se malo; postoj, Katrica, drugače se še svetniku zvrtil v glavi. Medtem stopim po hruševno pero, tudi na tisto bom eno zapiskal, še bolj veselo, še bolj poskočno, da bodo tudi v nebesih zarajali. Saj gori so cele trume izvoljenih devic, ki so tudi rade vesele!»

Smeh in šum sta privabila v hišo mater, ki je preplašena in v skrbeh obstala na pragu v trenutku, ko sta bili hčeri v diru in petju.

«Križani čas božji, kaj si je pa izmislil stari! Ali je ob pamet, in še punici sta zdivjali. Dajte mir, saj bo šla bajta narazen.»

«Ti, ki ne veš drugega kakor zadirati se, bodi tiho! Zdaj častimo mojega svetnika, ki je vojščak in ki ima gotovo rad vesele ljudi.»

«Ali se ne bojiš časnega in večnega ognja, da tako žališ svojega patrona in pohujšuješ dekleti!»

«Ti ne poznaš mojega svetnika in ne veš, kaj ima rad. Bilban je dejal, da se razveseljuje v nebesih z devicami, da ima srebrne škornje, ki cingljajo, kadar udari s petami.»

Žena ni poslušala moža, ki je na tak način dajal čast svojemu patronu, ugasnila je luč in potegnila hčeri, vsi zasopli in nasmejani, s seboj.

Trudna in črna noč je zagrnila vas in vrtove. Za pečjo je ležal Ferjan znak na kamnitem zglavju, roke je imel sklenjene na prsih, dihal je mirno in veder smeh mu je plaval na obličju. V oblakih je stal njegov patron s čelado na glavi in z rdečim plaščem na ramenih, ki je vihral široko okoli njega. V levici je držal rdeče bandero, srajca je bila modra in iz golide v njegovi desni roki so se vlivali curki na gorečo hišo.

«Moj svetnik, o moj lepi svetnik, bodi zahvaljen,» je v sanjah jeceljal Ferjan, zakaj hiša, iz katere so švigali plameni v podobi rdečih petelinjih grebenov, je bila njegova.

(Konec prihodnjič.)

M. Dolenc / *Slovensko ljudstvo na Dolenjskem pred dvemi, tremi stoletji*

(Nadaljevanje)

Z misel ljudstva za moralnost odseva najbolj iz rodbinskega življenja. Čim tesnejše so vezi med krvnimi sorodniki, tem višjo stopnjo etičnega čuvstvanja smemo pripisovati ljudstvu, ki je sinteza vseh njegovih rodbin. — Iz naših zapisnikov, ki obsegajo skoraj 200 let, izhaja predvsem, da je pravnica iz rodbinskega življenja tako malo, da tvorijo med obilico drugih le redke izjeme.

Rodbina slovenskih vinogradarjev in kmetov v dolini Krke kaže neke izrazite poteze, ki spominjajo na zadruge. Predvsem je očetovska oblast zelo velika. V zapisnikih čitamo o pravdi sina zoper očeta, ki ga je bil vzel iz službe, da bo doma delal, sam pa popiva. Prišlo je med njima do grdih prerekanj in tudi stopla sta se že. Sin prosi, naj sodniki uvidijo, da tako ne gre naprej. Ljudski sodniki pa so izrekli, da mora sin v keho, ker je udaril očeta, in da se mu mora poslej pokoravati. Očetu pa so zagrozili, da mu bodo vzeli kmetijo in jo izročili sinu, če ne odneha od pijančevanja. — V nekem drugem primeru je vzel oče svojo poročeno hčerko zetu in jo dal nekam v službo. Zet pride nad tasta in zahteva ženo nazaj. Ker tast noče dovoliti, da pride žena nazaj, se zet izpozabi in udari tasta. Pa sodniki so ga občutno kaznovali. Ali se je žena k zetu vrnila, tega nam zapisniki ne povedo. — Navedli bi lahko še več primerov, iz katerih se zrcali velika očetovska oblast.

Pa še drug moment, ki spominja na zadruge, razvidimo iz zapisnikov, namreč dejstvo, da stanuje več oženjenih bratov ali sester skupaj pod enim krovom ali vsaj na eni kmetiji. Če se spro, mora gospodar kmetije privoliti, da gre *«zemljišče na razdel»*, kakor se izraža narodna pesem, t. j., da mora dobiti sin, ki gre od hiše, del zemljišča v izključno last.

O tistih grdih pravnica, ki so dandanes na dnevnem redu, namreč o tožbi «starih», ki so svoj «grunt» (kmetijo) izročili «mladim», pa morajo kakor užitkarji zaradi zapostavljanja in trpinčenja, ki jih doživljajo v hiši, klicati sodišče na pomoč, imamo v naših zapisnikih vseh treh stoletij komaj spomin. Zasledili smo eno samo tako pravdo in še tista se je končala tako, da je sin po nalogu ljudskih sodnikov vzel «stare» zopet k sebi in slovesno obljubil, da hoče poslej ž njimi lepo ravnati.

Mnogo je pripomoglo h krepkemu stališču moža in očeta, ki je gospodar rodbine in kmetije, nedvomno tudi tedaj vladajoče dedno pravo. Velja in se trdovratno vzdržuje na površju načelo, da vse tisto, kar je prišlo od «klobuka», podeduje «klobuk», kar pa izhaja od «peče», prehaja na «pečo». Tako nam naši zapisniki — seveda v nemščini — predočujejo pravilo starodavnega sališkega prava: *«paterna paternis, materna maternis»*. Če mora nasledovati očeta sin v vsem, kar je ta dobil od svojega očeta, in če so izključene od podedovanja očinske grude hčerke, pa naj si jih bo mnogo več kakor sinov, ostane pač očinska gruda z domom vred hrbtenica rodbine, ki si ohranja svoje rodbinsko ime skozi stoletja, ne da bi šla posest na razdel. Hčerke pa dobé to, kar je mati k hiši prinesla. Ta ureditev pa seveda hčerkam ni hodila po godu, tudi stališče vdove po hišnem gospodarju nasproti sinu dediču ni bilo ugodno. Vse to je omajavalo staro pravilo dedovanja od «klobuka» do «klobuka» in od «peče» do «peče», in slednjič je zmagalo stališče rimskega prava, da dedujejo vsi otroci enakomerno ne glede na spol.

Zakonski spori so prišli redko pred naše ljudske sodnike. Naj zabeležimo dva, ker kažeta veliko, skoraj bi rekli, sveto spoštovanje zakonske vezi. V enem primeru je žena, ki je imela starega beteznega moža, šla od njega in se klatila po vasi. Mož prosi na kvatrni pravdi sodnike, naj uvidijo, kakšna krivica se mu godi. Sodba je izrekla, da mora žena ostati pri svojem možu, če ne jo zadene za kazen globa 10 cekinov in še šibo bo okušala. Če bi vnovič ušla, naj jo privede gosposka k možu, pa najsi jo najdejo kjerkoli. Odslej naj živi pri možu in uživa z njim skupaj, kar imata, po moževi smrti pa se bo že ukrenilo, kar je prav. — V drugem primeru je mož zapodil ženo od doma, in to že večkrat. Dobil jo je trikrat nazaj, sedaj se pa noče vrniti, ker tako grdo ravna z njo. Sodniki so mu naložili, da jo mora v 14 dneh pripraviti k sebi na dom in ji izročiti gospodinjstvo. Če bi tega ne hotel storiti, mora zapustiti kmetijo. Če je pa tašča kriva preprirov z njegovo ženo, naj ono odstrani iz hiše.

O nezakonskem rojstvu je malo pravn. Iztekle so vse tako, da nalaga sodba nezakonskemu očetu preskrbo nezakonske matere in otroka. V enem samem primeru dajejo sodniki nezakonskemu očetu na prosto, da naj plača vse, kar treba za preskrbo otroka, ali pa naj poroči nezakonsko mater. Menda se ne motimo, ako si razlagamo prej označeno trdo stališče napram izvenzakonskim materam tako, da se ljudski sodniki iz verskih nagibov niso mogli

lahko sprijazniti z mislijo, da bi dobila nezakonska mati za storjeni greh še nekakšno — nagrado.

Tudi nezakonski oče si sme svojega nezakonskega sina postaviti za dediča. V nekem primeru mora nezakonski oče odriniti v vojake. Preden je odšel, je bil izjavil svojim sorodnikom, da naj dobi njegov očetni delež, ako se sam ne vrne iz vojske, njegov nezakonski sin. Mož se res ni več vrnil. Kako dolgo ne, tega nam zapisniki ne povedo. (Omembe vredno je, da naše narodne pesmi govore o devetih letih, katera morajo miniti, odkar je šel mož na vojsko, da velja za mrtvega.) V našem primeru zahteva že odrasli sin sam očetni delež po svojem nezakonskem očetu, ki ga ne bo več nazaj. Ljudski sodniki so mu priznali pač dve tretjini očetnega deleža, dočim je preostalo dobila njegova polsestra.

Na tem mestu naj registriramo še pravdo iz leta 1665., ki se je vršila na gorskem zboru za Jablanski vrh v Kostanjevici, pa kaže odurnost brata napram sestri, kakor si je grozovitejše skoro misliti ne moremo. Težko bolna sestra je prišla v trdi zimi k bratu in ga prosila, naj jo vzame pod svojo streho. On jo neusmiljeno zapodi. Zmrznila je. Brat je neče niti zagrebsti in pusti, da psi in divja žival obgrizejo truplo mrtve sestre. (Ta čas so se namreč tudi volkovi radi priklatili iz Gorjancev k ljudskim bivališčem. Saj čitamo nekočlikokrat v zapisnikih, da je volk raztrgal drobnico ali kako drugo živinče.) Šele, ko je truplo sestre že napol obgrizeno, ga zagrebe, pa ne v posvečeno zemljo, ampak kar v vinski gorici. Gornik (upravni glavar goric) ga toži; pa kazni ni bila baš velika, vsaj za naše pojme ne. Pet mark globe so mu naložili, tisti svet pa, kjer je pokopal sestro, so proglasili za imovino bližnje cerkve. Menda so s tem hoteli le popraviti krivico, da rajnka sestra ni bila pokopana na posvečenem pokopališču. Ta čisto osamljeni primer sorodniške neusmiljenosti ostane za nas pač zagonetka, ker nam zapisniki ničesar ne povedo, iz kakšnih nagibov je brat bolno sestro tiral od hiše.

Precej več pravnih se tiče spolzkih pustolovščin oženjencev in neoženjencev, osobito pa preloma zakonske zvestobe. Ni, da bi tu navajali razne, včasih tudi ogabne podrobnosti teh čudnih zgodb. Naj le omenimo, da so sodniki v neki pravdi izrekli, da je imel toženec popolnoma prav, ko je premikastil tožnika, ki ga je zalotil ležečega z malopridno žensko na svojem svetu. Utemeljevali pa so oprostilno razsodbo izrečno s tem, da sta toženec in tožnik oženjena in da ga je zatorej smel *«correctionsweise»* pretepsti. — V neki drugi pravdni zadevi se je izkazalo, da je

mlinarica imela že več let z domačim hlapcem pregoreče stike. Ko je zanosila, je trdila, da je oče otroka, ki ga pričakuje, njen mož, ne pa hlapec. Sodišče je verjelo toženki. Hlapec pa je dobil za kazen teden zapora ob kruhu in vodi, njo pa so kaznovali tako, da jo mora njen ljubimec sam nago po hrbtu do krvi šibati.

Inače pa je kazen za prešuštvo drugačna za moške, drugačna za ženske. Žene so izpostavljali ob sramotnem stebru s trlico okrog vratu za več ur vsemu svetu v posmeh (*in die Gaigen gesetzt*). Moškega prešuštnika pa zadene navadno globa, ki se naloži včasih po cekinih, če pa ima vinograd, se izreče v hujših primerih tudi zapad vinograda. —

Ni težko razumeti, da so se omožene ženske, ki si niso bile v svesti nikakšnega greha zoper šesto božjo zapoved, občutno maščevale, ako se jih je kdo drznil dolžiti prešuštva. Nek obzestnež je govoril o treh omoženih sestrah, da nosijo njihovi možje rožičke (*ihre Männer weren Hörnerträger*). Prihrumele so vse tri hkratu k njegovi hiši, ga napadle in mu dobro opulile brado, pa ga tudi sicer sramotno obdelavale (*spottlich tractiert*). Ko pa se je zaradi storjene mu sramote pred ljudskimi sodniki pritožil, so mu rekli, naj najprej dokaže, da so res takšne, potem pa se bo odredilo, kar je prav!

* * *

Ekonomske in socialne prilike odsevajo iz naših zapisnikov seveda le posredno. Dobro situirani pošteni ljudje niso prišli mnogo v dotiko s sodiščem kakor stranke, saj so bili baš najuglednejši izmed njih sami sodniki ali prisedniki.

Vidi se pa iz zabeleženih pravnih, da je bil največkrat sporni predmet zemlja. Lahko se trdi, da je bil naš kmet pred dve sto, tri sto leti zemlje lačen, če ne celó goltav. Naravno, saj mu je zemlja dajala vsega, kar je potreboval zase in za svojo rodbino. Na njej je pridelal žita in sočivja za jelo, lanu in konoplje za perilo in obleko, redil si je živino za hrano in obutev, a vinograd mu je dajal vina in zabave!

Domača živina je sestajala iz goved, prašičev in ovac. Oslov menda niso imeli. V pravnih se omenja, da si je leta 1704. opat v Kostanjevici izposodil od prijatelja iz Ljubljane oslico zaradi mleka. Bil je to opat Friderik (priimek neznan), ki je bil najbrže bolehen in je potreboval krepkega, tolstega osličjega mleka. Pa njegovi ljudje niso znali ravnati s to živaljo. Pozimi je poginila. Iz tega je nastala pravda, ker je zahteval opat na kvatrnem sodišču odškodnino od svojega upravnika. Pa dosegel ni ničesar, ker se je toženi upravnik izgovarjal na svoje ljudi. — Konje so tedaj

v precejšnji meri redili. Mnogo pravd je nastalo vsled izposojevanja živine, goveda in konj. —

Pri sklepanju zakonov se je polagala velika važnost na doto in jutrno. Doto prinese žena možu, jutrno obljubi mož ali njegov bližnji sorodnik ženi za primer, da postane vdova, včasih pa ji jo izroči takoj v last. Nevesta dobiva doto v denarju, v živini, semtertja tudi v zemljišču. Razen dote mora dobiti nevesta tudi balo. V neki pravdi terja dekle, ki ni dobila ničesar po materi, od svojega brata, ki je prevzel očetov dom, za balo, «kakor je v deželi običajna». Sodniki so ji prisodili suknjen jopič, žensko spodnje krilo, pečo, eno ovco, enega prašiča in šest mernikov žita. — V zapisnikih čitamo seveda tudi o bogatejših nevestah. Najvišja dota v denarju, ki jo omenjajo zapisniki, znaša 100 goldinarjev. V neki pravdi zahteva bivša nevesta, ki je razdrla zaroko, vse tiste reči, katere je že bila dala prenesti na dom ženina. Medtem pa je šel del bale pózlu, a kar je ostalo, prisodijo sodniki nevesti. Ženin mora vrniti: 16 vlaken finega prediva, 3 lakte močnega platna (*aporsten*), 4 lakte navadnega platna, posebej še platna za 24 kr, 1 zeleno ruto, posodo masti, 5 funtov sala, pol funta voska, 1 mero medu, 13 mer mešane moke, 2 vedra vina, 1 kopačo, 1 sekiro, 1 ključavnico. Vsa ta ropotija je bila, kakor rečeno, le manjši del nevestine bale.

Jutrna obstoji skoraj vedno v vinogradu ali pa v denarju. Daljnji sorodniki prispevajo k poročnim stroškom z denarjem. Ta dar se daje, kakor pravijo zapisniki, «za pogačo». Toda tak denar mora biti porabljen res za poroko, sicer ga sme darovalec terjati nazaj.

Večkrat se bere v zapisnikih, da je prinesla žena v zakon panje bučel. Brez dvoma je bilo v tedanjih časih bučelarstvo na Dolenjskem zelo razvito. Zato pa čitamo tudi tolikokrat o pravedah radi bučel, voska in medu, zatorej je bilo mogoče, da se je tožencem tolikokrat za kazen nalagalo, da naj poklonijo tej ali oni cerkvi voska ali sveč.

Pa še ena pridobitna panoga se je na moč gojila vsaj v vznožju Gorjancev: lov na polhe. Kakor že omenjeno, so morali v Kostanjevici in Pleterju nastavljati posebne pravdne dneve za polšje zadeve. Tu se je razpravljalo o motivah polšjega lova v do deljenem revirju, o tatvinah polšjih pasti in o vseh drugih raznovrstnih prepirih, ki se izcimljajo iz lovske strasti in objestnosti o priliki lova. Polšje pasti imenujejo naši zapisniki «*Pillichgruben*», opisa pa nam seveda ne dajejo. Če smemo slediti Valvasorju, so bili to nekakšni zaboji, katere so zakopali v zemljo. V pokrovu

zaboja je bilo vdelano pesto od kolesa, v njegov obod pa so bili žreblji navzdol na znotraj pričvrščeni tako, da je polh lahko zlezel v zaboj, nazaj pa ne. Takih ali enakih polšjih pasti so imeli naši kmetje vsak po več v svojih revirjih, katere so jemali v zakup od gosposke, a morali so za to samostanu odrajtovati določeno število polhov. Tudi o takih pravadah čitamo, ko so samostanski uslužbenci zahtevali od podložnika davščino v polhih. Po obilici lovskih prilik za polšji lov smemo pač sklepati, da so naši kmetje polšje meso radi uživali. Valvasor pripoveduje, da so polhe kar nasoljene polagali v sode, tako da so imeli njih meso še v pozni zimi za pečenko. Da so krzno od polhov rabili za kučme, je jasno. Bržčas pa so ž njimi tudi trgovali. Če smo že omenili običajno zimsko pokrivalo moških, naj dodamo še opazovanje iz naših zapisnikov, da je morala biti peča kakor pokrivalo žensk kar vprek običajna. Vsaj za nedelje in praznike v toplejšem času si moramo misliti, da so ženske vseskozi nosile peče. V zapisnikih čitamo na mnogih mestih o pečah, dà, celó to nam pričajo, da je nekoč ženska, od maše gredoč, hruške kradla, a lastnik ji je v dokaz, da jo je zalotil, vzel pečo in jo nesel h gorniku. — Izmed blaga, ki je bilo priljubljeno za moško obleko, pa se ni izdelovalo domačih krajih, naj po zapisnikih navedemo gorenjski «loden» in pa «karafijo». Kaj je bilo slednje, iz zapisnikov ne zvemo. —

O izrazitih pripadnikih obrtnega stanu na kmetih je kaj malo sledu, med meščani pa več. V nekem zapisniku iz leta 1664. je naveden kakor pravdna stranka «N. Krebs, Bildhauer zu Rein» (Brežice), kar naj omenimo kot beležko za naše umetnostne zgodovinarje.

Kupčije ni bilo veliko. Proti južni strani so bili veliki gozdovi, v katerih so prežale še divje živali, za Gorjanci pa so prebivali Uskoki. Tako se je razvijala trgovina najbolj z najbližjimi mesti Krško, Brežice in Novo mesto. Živinske semnje omenjajo naši zapisniki za Kostanjevico, ki pa je bila takrat mestece, ki ni štelo mnogo več nego 40 bornih hišic. Potrjene pa so v zapisnikih za kostanjeviški semenj neke stalne trgovske navade v pogledu jamčevanja za živinske napake.

Pohod na semnje v tistih časih ni bil čisto brez nevarnosti. Na več mestih pripovedujejo zapisniki o cestnih ropih. Zato je razumljivo, kar takisto izhaja iz zapisnikov, da so kmetje na semnje radi jahali in da so bili tudi oboroženi, ponajveč s sabljo. Da je to dalo včasih priliko za krvave pretepe, o tem nam izpričujejo marsikakšne zabeležke v naših zapisnikih.

Najživahnejši je bil trgovski promet z vinom. Iz zapisnikov vidimo, da so hodili meščani kaj radi v vinske gorice in kupovali že v naprej mošt, pa ga takoj vsaj deloma, če že ne vsega, plačali, a vinogradnik je prevzel obveznost, da pripelje po dogovorjenem času kupcu — vino. Lahko si mislimo, kako so lahkoživi meščanje izrabljali gostoljubnost vinogradnikov, tudi če niso ničesar kupili. A vinogradniki so včasih prodali na slepo, vino pa pozneje drugače porabili in tako je pač prišlo do nebroja pravnomošnin (Anmöstlerei).

Vinske pa tudi druge kupčije s potrošnim blagom so se ustvarjale z rovašem. Opisa rovaša, ki ga pačijo naši zapisniki z nazivki «rowisch, rabisch, robbatsch» itd., nimamo. Saj je vedel vsakdo, kakšna priprava je to. Rovaš je bila namreč palica, razklana na dve polovici, vsakokratna dobava pa se je zarezala na obeh polovicah zložene palice hkratu. Eno polovico je hranil kupec, drugo prodajalec, zarezze so se morale natančno ujemati. V časih splošne nepismenosti prostega ljudstva je bil rovaš pač imenitno dokazilo in je igralo seveda tudi v pravnomošninah pred našimi ljudskimi sodišči veliko vlogo.

Slika ekonomskih in socialnih prilik pa ne bi bila popolna, ako ne bi pokazali tudi še na neko slabo stran tedajšnjega življenja, ki je bila sicer za vinorodne kraje razumljiva, pa se je vsekakor veliko preveč razpasla v razvado — pijančevanja. V naših zapisnikih čitamo n. pr., da so popili pri neki navadni poročni slavnosti šest veder vina. Pri največ doslej opisanih primerih, kjer se je pripetila kakšna nerodnost ali hudobija, je bil prvi početek ali pravi vzrok nesreče ali krivde alkohol. Kolikokrat se je kmetič pokesal, da je opit prodal zemljo! Pilo se pa ni samo vino, ampak tudi žganje, pa vendar le to redkeje. Enkrat najdemo v zapisnikih pristavek k imenu nekega kmetiča «der Brandweinbrenner», morebiti zato, ker je bil tisti kmetič radi tega nekakšna posebno znamenita oseba.

Ljudem, ki so prihajali na gorska sodišča, je bilo treba večkrat zabičevati, naj ne prihajajo na gorske zbore pijani. Ljudski sodniki so bili nekoč prisiljeni, da so morali celo svojega gornika odstaviti, ker se ni hotel poboljšati in je bil vedno pijan. Neki prevod gorskih bukev je smatral za potrebno, da je sam privzel določilo, ki v nemškem izvirniku niti ni stalo, namreč, da se «imaio ti Segorniki silu treisni derzati inu obeniga likoſa napustiti gor nositi tamuſh tuistu dokler vse opravleno ne bode odložiti». Toda na drugi strani so si pa ljudski sodniki kar sami votirali kazni, ki so obstojale v tem, da jim je obsojenec moral dati toliko in toliko veder vina, včasih

tudi še peko kruha. Vse to pa seveda ni moglo biti nič drugega nego uvod za — rekli bi skoraj — oficielno pijančevanje. Poudarjati pa je, da take kazni niso bile nikakšne redkosti, ampak tako rekoč na dnevnem redu vsakega gorskega zbora in kvatrnih sodov. Če pa niso dobili na ta način vina, jim je postregel ž njim kakšen veljak! V nekem zapisniku čitamo n. pr. med prisledniki ime in poleg njega opazko *«Weingastgeber»*. Če pa so sodili doma v samostanu, so bili pogoščeni včasih z vinom od samostana, a obsojeni toženec je moral pogostitev plačati. (Konec prih.)

KNJIŽEVNA POROČILA

Dr. France Veber: *Etika*. Prvi poizkus eksaktne logike nagonske pameti. Ljubljana 1923. 642 strani.

Fundamentalna teza, na katero opira Veber svoj veliki sistem logike nagonske pameti, je trditev, da je vsak naš doživljaj naperjen na nekaj, kar ni ta doživljaj sam, marveč nekaj nepsihičnega, od bitja ali nebitja subjekta absolutno neodvisnega, kar pa s svojim doživljanjem ravno dojemamo. Kakor je naperjena n. pr. predstava, ki jo doživljam, ko gledam kako barvo, slušam kako melodijo, otipavam kako telo itd., na nekaj objektivno predmetnega, kar ni istovetno z mojim gledanjem, slušanjem, otipavanjem, kar pa z gledanjem, slušanjem, otipavanjem šele dojemam, ravno tako dojemam s svojimi mislimi, kot psihičnimi doživljaji, objektivna nepsihična dejstva, s svojimi čustvi pa nepsihične objektivne vrednote, ki so in ostanejo (vsaj načelno) objektivne vrednote, naj jih že kak subjekt s svojimi čustvi dojema ali ne.

V luči tega naziranja ni samo tako zvana zunanja priroda s svojimi fizičnimi lastnostmi (razsežnostjo, vztrajnostjo, neprodornostjo, z menjajočimi se barvami, temperaturami, električnimi in magnetičnimi potenciali) nekaj od našega doživljanja neodvisnega, v najstrožjem pomenu besede objektivnega, v istem najstrožjem pomenu besede objektivna je tudi lepota, odnosno grdoba kakega predmeta, kot ona njegova lastnost, ki jo dojemamo s svojimi estetičnimi čustvi ravno tako, kakor dojemamo fizične lastnosti zunanje prirode s svojimi občutki (predstavami). Kaka slika ni radi tega lepa, ker subjekti spričo nje estetično pozitivno čustvujejo, marveč obratno: subjekti čustvujejo spričo nje pozitivno, ker dojemajo s tem svojim čustvovanjem njeno objektivno lepoto, ki je in ostane objektivna lastnost dotične slike brez ozira na to, da li je sploh kdaj kak subjekt spričo nje estetično čustvoval ali ne.

Kakor pa dojemamo z estetičnim čustvovanjem objektivne estetične vrednote, dojemamo z etičnim čustvovanjem objektivne etične vrednote. Dejanje kake osebe ni radi tega etično vredno, ker zbuja v nas etično pozitivno čustvo, t. j. ker ga etično pozitivno vrednotimo; obratno: vrednotimo ga etično, ker mu pripada objektivna etična vrednost, ki jo dojemamo s svojimi etičnimi čustvi ravno tako, kakor dojemamo objektivno temperaturo kakega telesa zunanje prirode z občutki (predstavami) gorkote, odnosno mrzlot.

Na temelju te nič manj globokoumne kot dalekosežne konstatacije absolutne vzporednosti med objektivnim vesoljstvom in našo duševnostjo, v zmislu katere ima vsak naš doživljaj, in naj bo ta doživljaj ali občutek (predstava), ali misel,

ali čuvstvo, ali stremljenje, svoj objektivni predmet, na katerega je naperjen in ki ga v momentu doživetja dojema, gradi Veber stavbo svojega sistema etike. In priznati se mora, da je ta stavba, ki jo označuje avtor sicer v podnaslovu svoje knjige kot »prvi poizkus«, v resnici grandiozna, tako po enotnosti svoje zamisli kakor po absolutni doslednosti in neprekosljivi sistematičnosti svoje izpeljave.

Če vkljub temu odklanjam to »logiko nagnonske pameti« kot v svojem jedru nevzdržen sistem, storim to kot nasprotnik predmetne teorije, s katero pa ravno stoji in pade Veber s svojo etiko ravno tako, kakor s svojo estetiko ali spoznavno teorijo.

Fundamentalna teza Vebrove etike je, kakor rečeno, trditev, da so vrednote pojavov objektivne lastnosti teh pojavov, in da je naše čuvstvovanje in seveda ravno tako tudi naše stremljenje in hotenje, ki ga doživljamo spričo pojavov, le nekako dojemanje onih objektivnih vrednot, iz česar sledi, da je naše hotenje in čuvstvovanje spričo objektivnih pojavov takrat in le takrat tudi objektivno »pravilno«, kadar dojemamo z njim resnično objektivne lastnosti pojavov, kadar torej vrednotimo objektivno (to se pravi ne glede na naše čuvstvovanje) vredne, oziroma nevrednotimo objektivno nevredne pojave, ali kadar stremimo po nečem, čemur pripada v resnici ona lastnost, katere subjektivni odsvit je naše stremljenje. Kakor je kaka misel (kot doživljaj) le takrat »pravilna«, kadar ji odgovarja kot predmet istinito dejstvo, tako je naše etično vrednočenje in hotenje takrat »pravilno«, kadar ima za svoj predmet objektivno etično vreden pojav. Z utemeljitvijo tega stališča dobi Veber platformo za konstrukcijo objektivno in logično nujno veljavnih etičnih aksiomov in norm. Njegova etika je v resnici logika nagnonske pameti.

Dr. Alfred Šerko. — (Konec prih.)

L. N. Tolstoj: *Hadži-Murat*. Roman. Poslovenil Vladimir Levstik. V Ljubljani 1923. Založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

Hadži-Murat je roman iz poslednjih let Tolstojevega življenja ter je — ne popolnoma zaključen — izšel šele v njegovih posmrtnih delih. Po vzgonu, ki ga je povzročil, in pa po izdelavi spada med najbolj čiste umetniške proizvode, kar jih je Tolstoj napisal, in to ne samo v svoji poslednji dobi, temveč v vsem svojem delovanju. Med vsemi njegovimi večjimi deli lahko naštejemo le malo takih, katerih snov bi bila tako malo odvisna od pisateljeve osebe. Skoro v vseh svojih delih, od »Detinstva« pa do »Vstajenja«, oblikuje Tolstoj življenje, s katerim se bori, ali pa življenje, h kateremu stremi. V obeh primerih je njegovo razmerje do predmeta njegovih umetnin vezano, osebno vplivano, pogled torej nekoliko skaljen. Hadži-Murat pa je prost vsega osebnega; sama čista zavzetost nad divjo lepoto tega življenjskega prizora je njegovo spočetje.

Sfera človeškega življenja, v kateri oblikuje Tolstoj svojo umetnino, je tista, ki jo je v vseh njegovih delih ugotovil Merežkovskij: sreda med telesnostjo in duhovnostjo ali fiziološka duša.

Abstraktno jedro romana je žarenje in pogin silovite in besno trdožive življenjske enote — akt, ki ga podčrtuje tudi okvir romana. Vnanja oblika te življenjske linije je junaška zgodba iz bojev zavojevalne ruske armade s tatarskimi plemeni, ki so živeli v kavkaških gorah. Hadži-Murat je vtelesenje življenjske sile, ki jo Tolstoj opazuje.

Ozadje in za povest tega junaka potrebna tla razpadejo v dva dela — v oba sovražna tabora, v ruskega in gorskega. Obe strani sta predloženi od črte, ki ju deli in na kateri se stikata, to je od bojišča, pa do srca tistega organizma, kateremu pripadata. Ruska stran — od preprostega vojaka preko oficirja, polkovnika, generala, glavnega poveljnika pa do Nikolaja, tega strašnega, v grozni,

veličanstveno samoljubni mrak pogreznjenega monarha; gorska — od življenja mjuridov in gorskega aula do lokavega in krutega prerokovega namestnika Šamila.

Med tema dvema svetovoma, ki se borita drug z drugim na življenje in smrt, pa preskakuje z ene strani na drugo živa in paleča iskra Hadži-Murat, od zapletene usode gnan in preganjan, dokler ga ne stareta med seboj oba boreča se svetova. Ta smrt je točka, v katero drže vse niti pripovedovanja, vse je podrejeno stremljenju snovi v to točko, vse je orisano le v toliko, da je usoda tega človeka do konca, do najdaljšega kroga, do katerega seže valovanje tega življenja, jasna in razumljiva.

Poslovenil je to redko knjigo Vladimir Levstik. Med našimi prevodi iz ruščine je njegov prevod častna izjema in to v vsakem oziru. Levstikovo poznanje ruščine je zanesljivo; netočnosti, ki bi motile organski zmisel, nisem našel. Pri njem se res lahko govori o kakovosti prevoda kot takega, ne pa, kot je to potrebno pri drugih naših prevajalcih, o kakovosti razumevanja originala.

Druga poglobljena prednost tega prevoda je v tem, da je podan v markantnem, za Levstika značilnem slogu, da je torej Tolstega delo in Levstikovo reprodukcijo ranje na njem vidno. To pomeni, da je prevod resnično slovenski, da je živ in doživljen. Večina naših prevodov je napisana v slogu, ki je last vse naše inteligence in ki je torej neizrazit in brezoseben. Levstikovemu pa se pozna, da je umetnino prebavila slovenska glava, da se je ta glava po svoje opajala nad bujnostjo življenja, ki ga umetnina nosi v sebi. Popolnoma adekvaten prevod je nemogoča stvar. In tako je tudi Levstik drugače razporejen napram predmetu kot Tolstoj sam. Slog originala je prost, širok, nekoliko malomaren, dasi izrazit in značilen. Levstikov slog je skrbnejši, bolj izbran, sicer v pravi meri izrazit, vendar nekoliko ožji in strožji. To je sled njegove osebnosti v delu.

Jezik prevoda je lep in zdrav, izbran, kakor sem že rekel tudi o slogu, in zvočen. Pozna se mu ljubezen in strast do oblikovanja, do iznajdevanja najizrazitejših oblik in skrbno delo. Edino, kar me v tem oziru moti, je njegov jugoslovanski purizem; stavka: «vojniki pušijo lule», — ki morda ni nikjer dobesedno tako napisan, pa bi lahko bil, — ne morem priznati za slovenščino. To je edina pomembna graja, ki jo lahko izrečem o tem prevodu.

Širši javnosti priporočam to knjigo kakor malokatero, ker je snovno in oblikovno vredna, da jo vsakdo pozna. Našim prevajalcem pa jo še posebej priporočam, ker bodo v nji našli marsikatero dobro razrešitev težav, ki jim sami niso bili kos. Naučili se bodo tudi tega, da je treba za prevajanje jasnega, razumevajočega pogleda, ki vidi in opazi v najbolj zastrtem delcu umetnine utrip življenja. Tedaj postane njihovo prevajanje radost zanje in za druge, kakor bo to brez dvoma prevod Hadži-Murata, ki zasluži v naši ruski prevodni literaturi prvo mesto.

Josip Vidmar.

Slovenska stenografska čitanka, sestavljena po prof. Ad. Robidi in posvečena dovršitelju slovenske stenografije gimn. ravnatelju Franu Novaku, je tretji stenografski proizvod, ki so ga nam naklonila zadnja leta. Z izdajo težko pričakovane čitanke je končno izpolnjena že desetletja odprta vrzel v stenografski strokovni literaturi. Dasi si Slovenci z nekim ponosom lastimo prvenstvo širiteljev tesno pisne umetnosti na slovanskem jugu, smo tako pozno sledili Čehom, Hrvatom in Bolgarom, ker nas je k izdaji prve stenografske čitanke predvsem prisilila neodložljiva potreba. Čitanka je zbog pestrosti zbranega gradiva zelo prikladna in porabna za srednje, trgovske in meščanske šole. Poleg enajst lirčnih in epskih pesmi naših pesnikov prinaša po en daljši leposlovni spis Cankarja in Finžgarja,

pet zgodovinskih in znanstvenih člankov, štiri trgovske sestavke, odlomek iz proklamacije regenta Aleksandra ter nekaj izbranih pregovorov in rečenic v treh odlomkih pod naslovom «Drobiž». Razveseljivo je dejstvo, da je prvih 14 strani stenograma posvečenih v narodnovzgojne svrhe jugoslovanski povestnici in domo- znanstvu. V škodo popolnosti čitanke — vsaj za dogleden čas — pa smatram, da niso pisani nekateri poleg korespondenčnega tudi v debatnem pismu, kar bi vrednost čitanke nedvomno povzdignilo. — V predgovoru omenja prof. Robida, da je leta 1914. in 1915. objavljala slovenske stenografske sestavke v «Jugoslovanskem Stenografu», ki je izhajal v Zagrebu, kar ni res. Hrvatsko stenografsko društvo je v Zagrebu od leta 1881. počenči izdajalo «Stenografa», med tem ko je prof. Bezenšek v Plovdivu že koncem leta 1896. prenehal z izdajanjem «Jugoslovanskega Stenografa». — Avtogram prof. Osane je kaligrafski izveden, ipak bi bil prikupljivejši, da ni prevelik in prerazširjeno pisan. Zlasti znaki za **ho**, **no**, **šo**, **to** so mnogo preširoki, enako sta tudi znaka za **n** in **nj** preraztegnjena. Češče se v tekstu po nepotrebnem izpisujejo končnice, dasi so razvidne iz stavkovne zveze, kar velja posebno o sklonilih, perfektovih in nedoločnikovih oblikah, kakor: pustil (str. 7., vrsta 11.), zatreti (9., 7.), vrnila (10., 4.), zdihvalo (20., 2.), uvedel (21., 9.), urediti (40., 14.), zahtevati (41., 9.). Zaradi lažjega in hitrejšega čitanja označujemo končnice v predidoci besedi (prilastku). V glagolu «gasnejo» (1., 12.) neposredno spajanje ni dopustno, ker se sicer lahko zamenja z «ganejo». V besedah: čast, last, oblast dajem prednost obratnemu «s», v sestavljenkah blago: stanje (14., 4.), lokostrelci (28., 6.) se določilnici opušča končni vokal. Okrajšana lastna imena je treba podčrtati. Členki: sedaj (9., 7.), naprej (26., 16.), nocoj (33., 18. in 34., 2.), kvišku (28., 8.), vsled (35., 14.), torej (36., 9.), takojšnje (41., 9.) in tukajšnje (46., 5.) niso pisani po Novakovih pravilih. Veznika in tudi (7., 3.) združujemo, v besedah: revni (7., 4.) in literarni (20., 10.) je na mestu posredno spajanje. V naslednjem navajam še nekatere netočno, odnosno nejasno pisane besede: spita (2., 18.), grški (4., 6.), ustaji (11., 10.), v potrtem (15., 16.), molči (16., 9.), zlega (16., 17.) je l izpuščen; v besedah: milost (17., 4.), žalost (17., 8.), mladost (19., 3.) samoglasnik o praviloma izpade; pritlikavec (20., 4.) je k nejasno označen; resignacija (23., 18.) je lega simbolnega «i» previsoka; na prstih (25., 12.), stasit (25., 12.), njegovo (25., 18.), stas (27., 10.), stotisoči (27., 6.) se piše ničlica s črtico navzgor in ne navzdol; polti (27., 10.) l se mora označiti s stesnjevanjem; velblod (30., 18.) ni izpisano; gospodar (32., 6.), njeni (33., 12.), Gabelsbergerja (34., 12.), prenos (35., 19.) povsem zabrisano; Bukovja (37., 12.) je stenografirano «Bunovja»; stenografičnem (37., 14. in 38., 19.) se ne strinja z Novakom; ustvaritelj (38., 9.) pišemo po istem pravilu kot ustanovitelj; humorist (39., 6.) zadnja dva zloga docela manjkata; gol (39., 11.) je l izpuščen; ljubeznijo (38., 16.) je končnica odveč označena; cirkularno (44., 15.) netočno pisano. — Jako primeren in uvaževanja vreden je sestavek «Nekaj podatkov o razvoju slovenske stenografije», ki ga je prof. Robida v jedru posnel po obširnem leta 1903. v berlinskem strokovnem listu «Archiv für Stenographie» priobčenem spisu prof. Miholiča «Die slovenische Stenographie». Vendar se je v spis vrinilo nekaj pomot, katere je treba popraviti. Čehi so dobili svoj tesnopol leta 1863. in ne leta 1860. Priredil ga je nalašč v ta namen sestavljeni odbor sedmih članov I. praškega društva Gabelsbergerjevih stenografov pod predsedstvom prof. E. Novotnega. — Prva slovenska stenografija, katero je leta 1865. sestavil Fr. Hafner, je bila leta 1900. do 1902. po rokopisu, ki ga hrani saksonski stenografski zavod v Draždanih v celoti, objavljena v Stenografu. Hafner je v svoj prenos neizpremenjeno sprejel od Gabelsbergerja vse samoglasnike in deset soglasnikov. — Ivan Tanšek je svoj

prevod dovršil leta 1862. ter po njem s pravnikom Iv. Štempiharjem od leta 1866. počenši stenografiral slovenske govore v kranjskem deželnem zboru, po smrti slednjega dne 14. oktobra 1868. pa sam. Torej je Tanšek 13. decembra 1869. pri okrožnem sodišču v Celju s a m stenografiral slovenske govore pri porotni obravnavi proti dnevniku «Slovenski Narod», ki je izhajal v Mariboru. Tanšekov prenos se nam ni ohranil; pač pa smemo z gotovostjo trditi, da se bistveno ni razlikoval od Magdičevega hrvatskega, sicer ne bi mogel Štempihar leta 1867. v hrvatskem saboru skupno z Magdičem stenografirati hrvatskih govorov. — Ljubljansko stenografsko društvo, ustanovljeno leta 1863., ni bilo slovensko ter je radi neugodnih razmer z letom 1865. prenehalo z delovanjem in zaeno ustavilo pobiranje članarine. Društveni predsednik, višji sodni svetnik Ivan Kapretz, se je pač trudil prirediti slovenski prevod, o čemer priča njegovo dne 7. aprila 1864. se vršeče predavanje «Vorschläge zur Anbahnung einer Übertragung der Gabelsbergischen Stenographie auf die slovenische Sprache», v katerem je predlagal, da mora že obstoječi Tanšekov prenos služiti novemu kot temelj. Iz navedenega moremo sklepati, da je Kapretz tudi oskrbel četudi nepopoln slovenski prevod, sicer mu ne bi bila kot priznanemu veščaku leta 1863. poverjena naloga, da stenografira slovenske govore v kranjskem deželnem zboru. — Zupanov stenografski sestav je mixtum compositum Gabelsbergerja in Stolzeja, a nikakor samoniklo in originalno delo. V posebni knjigi ni nikdar ugledal belega dne, pač pa je Zupan leta 1891. v Stenografu objavil v izvlečku načrt svojega sestava. Antona Zupana štejem med najodličnejše slovenske stenografe. Obvladal je temeljito vse takrat znane nemške stenografske sisteme, se odlikoval kot strokovni pisatelj in kritik ter bil v pismeni zvezi z najbolj priznanimi inozemskimi stenografi. Posečal je tudi graško univerzo, a se kmalu vrnil v domovino, kjer je borno živel, dokler ga ni leta 1894. smrt rešila trajnih skrbi. — Prof. Fran Magdič je objavljial slovensko stenografijo v Stenografu od leta 1892. do 1895. ter je izdal v posebni knjigi leta 1898. Njegov prenos v Slovincih ni prodril, dasi je jako skrbno izdelan. Pač pa so si Hrvati, med katerimi je nad 30 let uspešno deloval v stenografski stroki, docela osvojili njegov hrvatski prenos. Umrli je leta 1914. v Zagrebu. — Ne dosti manj zaslužen stenografski veščak je bil leta 1915. v Sofiji umrl prof. Anton Bezenšek, ki se je uveljavil s svojim bolgarskim prenosom, med tem ko njegov slovenski daleko zaostaja za Novakovim. — Magdič in Bezenšek kot najizrazitejša propagatorja stenografske ideje in širitelja stenografske umetnosti na slovanskem jugu v polni meri zaslužita, da bi prof. Robida v svojem sestavku omenil letnico njune smrti. — Novakovo debatno pismo je izšlo v drugi predelani izdaji letos, a ne lansko leto. — Kljub navedenim nedostatom, oziroma pomanjkljivostim Robidovo stenografsko čitanko najtoplejše priporočam vsem stenografskim krogom, osobito našemu dijaštvu, v svrhu poglobitve in ponavljanja učne snovi, in želim, da bi se pri pouku na vseh srednješolskih in strokovnih zavodih upoštevala.

Rudolf Binter.

Andersenove pripovedke za slovensko mladino. Priredila Utva. Splošna knjižnica, zv. 7. Ljubljana 1923. Natisnila in založila Zvezna tiskarna in knjigarna. Str. 111.

Če bi plodni danski poet, romanopisec, dramatik, cestoslovec, autobiograf in libretist Hans Christian Andersen (1805. do 1875.) ne bil napisal ničesar drugega ko Pravljice (Eventyr, prva zbirka leta 1835.), bi se njegova eminentno tvorna umetnost ne bila manj razbohotila preko vsega kulturnega sveta, sočna in sijajna, zato ker narurna in v naivnem zavzetju spočeta. Andersen je znal tipične prasnove in fabule davnih pravljic poživiti z lastnimi doživetji

premnogih potovanj (preromal je pol Evrope, bil v Aziji in Afriki), pričarati med pripovedovanje sveže, često na moč fantastično gledane pokrajinske slike in pestre, pravljčno smeje podobe nadzemskih in podzemskih krajin in vplesti v sicer premočrtno se razvijajoče zgodbe mnogo iskrene šegavosti in dobrih, mladinskih manj umljivih dovtipov in šaljivih prizorov.

Andersen je napisal svoje pravljice po večini le od kipeče invencije in burne fantazije gnan in je pogumno puščal v nemar vse pridigarsko moraliziranje in krepostno šolmaštarsko poučevanje, brez katerega si naši slovenski pravljčarji in zgodbarji mladinske povestice sploh misliti ne morejo. Doraščajoči otrok naj si ob čitanju in napetem duhovnem sodoživljanju zgodbe predvsem bistri domišljijo in usmerja lastno predstavno iznajdljivost. Pravljica naj mu odgrinja prostran pogled v slutene svetove, ki jih žalibog ni, in osvetluje razgled po dogodkih in pojavih, ki so v realnem življenju medlejši, neznatnejši, okornejši. Naučiti ga mora preko klavnega življenskega vijuganja švigati onstran resničnosti, sanjati, graditi (četudi v oblake), tvoriti. Šibarskega zgledovanja in polizanih naukov za škilasto presojanje in pohlevno prenašanje tistega, kar mu daruje sedanost, nudita otrokom v zadostni meri šola in dom. In življenje samo, če je dovteten zanj...

Pričujoča zbirka mojstrovih pravljic (ki seveda niso poslovenjene iz danskega izvirnika, a bi bilo umestno, da bi prevajalka povedala, po kateri izdaji jih je ponajša, zdi se, da je prevod iz nemščine), se dostojno čita. U t v a piše dokaj gladko tekoč in domače zvenč pravljčni slog, ki se izbranim povesticam verno prilaga. Tu in tam (pa dosti redko) naletiš na malenkostne nerodnosti v izražanju, na vidnejše prestopke zoper pravopisna pravila drja. Breznika in na okorno zasukan stavke, ki pa v splošnem ne kvarijo ugodnega celotnega vtisa.

Dobro je storila prevajalka, da nam je poskusila krajevno in časovno približati nekatere metafore. Tudi večino lastnih imen in vsakojake medmete je posrečeno po domače povedala.

Pavel Karlin.

Ante Kovač (Pffificus): Impresije iz jedne epohe (kroz zemlje i gradove). Zagreb, 1923. Komisijonalna naklada Hrvatskog štamparskog zavoda, d. d.

Avtor je prišel z gališkega bojišča v rusko ujetništvo. Tam so srbski častniki prestrezali ujete Avstrijce jugoslovanske narodnosti in jim v sporazumu z rusko vlado dajali na izbero: ali »prostovoljno« v srbski »korpus«, ali pa v trdo ujetništvo Bog ve kam. Idealisti in tisti, ki so se bali neznanih razmer v korumpirani deželi, so se dali vpisati v srbsko armado »prostovoljcev«, drugi pa so večinoma še v Rusiji, če se niso sami rešili...

To in pot prostovoljskih čet iz Rusije v Anglijo, na Francosko in v Afriko avtor vedro in temperamentno popisuje.

Posamezni odstavki so, čeprav je knjiga tendenčna, naravnost literarni. Presrečno in pretresljivo je pismo na str. 70.

Zanimiva knjiga je poučna in bo zlasti za poznejšega zgodovinarja zelo dragocena.

Jezik ni čist, je časnikarski in ubog. Pa temu se ni čuditi, če vemo, da se avtorjev psevdonim glasi natančno lepo po »domače« — Pffificus.

Ivan Zorcc.

Branimir Čosić: Priče o Boškoviću. Izdanje S. B. Cvijanovića, Beograd, 1924.

Povestica, obsegajoča 50 strani, ima dva dela: »Magdalena, bestidnica« in »Priča bez naslova«. Ampak ta dva naslova ne povesta nič. Kdo je »bestidnica«? Pa vendar ne tista uboga kabaretna pevka? In zakaj ima drugi del naslov, kakor bi bil posebna povest? Kdo je Bošković in kje so povesti o njem?

Dejanja, nazornega, tvornega, dramatičnega dejanja je v povesti malo; vse je zgolj medlo, nespretno, po nekem staromodnem vzorcu prikrojeno pripovedovanje, ki pogosto utrjuje in dolgočasi. — Jezik je ubog, časnikarski, brez življenja in poetičnega poleta tudi tam, kjer bi bilo po situaciji to pričakovati.

Ivan Zorec.

KRONIKA

Macharjeva šestdesetletnica. Ko je v 80. letih na Češkem nastopil Masaryk z realizmom v vedi in politiki, sta se mu pridružila žurnalista Herben in literat Machar, ki je 29. februarja t. l. praznoval šestdesetletnico svojega rojstva. Machar je bojna natura, ki je šel v podrobnostih predaleč, a v celoti je zadel prav. Podiral je malike, ko je pobijal kraljestvo teme in krivice: človek iskrenosti in resničnosti, krepke individualnosti in čuteče socialnosti. Slovenci so seznanjali z Macharjem zlasti dr. Ant. Dermota, ki je prevedel »Magdaleno« (1903.) in manjše spise v starih »Naših Zapiskih«, dalje V. M. Zalar, ki je prevedel »Rim« (1911.), nekaj pesmi v obnovljenih »Naših Zapiskih« in zbornik »Strup iz Judeje« ter dr. J. Glonar, ki je poslovenil izbor življenjepisnih črtic »Konfesije literata«. — Macharjev pomen ni samo literaren, ampak tudi političen. Zgodovina Masarykovega realizma v boju s »staročeštvom« in »mladočeštvom« je ozko združena z njegovim imenom. Ni nastopal na govorniškem odru, ampak s peresom, v Herbenovem »Času«, a to z neizprosno odkritostjo in žgočim sarkazmom. V slovenskem javnem življenju mu nalikujeta Fr. Levstik in Ivan Cankar. V svetovni vojni si je pridobil Machar velike zasluge za svobodo svojega naroda. Češkim čestitkam se ob njegovi šestdesetletnici pridružujejo tudi naše.

Dr. L.

Antonín Sova, tip pesnika. J. S. Machar in Antonín Sova sta poleg Březine glavna predstavljatelja češke literarne generacije devetdesetih let. Vsak posebej meznik izmed te trojice pomenja zase močno individualnost in izrazito pesniško smer, dočim so vsi trije skupno vplivali tudi na razvoj češke kulture na prelomu XIX. in XX. stoletja. Dočim obstoja Macharjev pomen bolj v tem splošnem kulturnem momentu, tiči vpliv Sove in Březine predvsem v pesništvu.

Najstarejši med obema, Antonín Sova (rojen 26. februarja 1864.), pomenja neke vrste sintezo ostalih dveh: intelektualnega Macharja in himničnega Březine. Od obeh pa se razlikuje po bogastvu svojega čustva in senzualni čutljivosti. A dočim je Březina v svojem pesniškem delu ustvaril cel sistem svojega mističnega nazora, sta Machar in Sova ostala zvesta zemlji in sodobnosti. In v tem oziru sta si Machar in Sova bolj sorodna pojava. Oba sta premislila in preživela vse krize svoje krčevite in kaotične dobe, toda Sova je bil v nasprotju z racionalističnim Macharjem predvsem človek čustva, ki je s tega stališča umeval in umetniški potenciral vsakdanjo resnico. Komaj je ostavil realizem svojih pesniških prvencev, je reduciral realnost na en sam znak, simbol svojih vizij, sanj in slutenj. In tako je postal poleg Březine prvi stvaritelj češkega simbolizma.

Sova je v svojem jedru vseskozi lirik impresionističnega značaja. Vse njegovo pesniško delo, ki je v idejnem oziru precej kaotično, je ena sama lirična pesem intimne glasbe, prekrasnih metafor in tipičnih simbolov. Ta impresionistični lirik je tekom svojega pesniškega in umetniškega razvoja došel od subjektivne boleznih kolektivni ljubezni in tako se je našel na povsem drugem polu nego uporni Machar, ki je s svojim geslom »v žolču je moč« izhajal

iz principa mržnje in sovraštva. In tako se je Sova v nasprotju z revolucijsko narnim Macharjem razvil v pacifističnega entuzijasta, bližjega Brezinovemu pojmu »kozmičnega bratstva».

Oba pesnika, Machar in Sova, sta s svojim plodonosnim delom izvršila velik naroden in socialen čin. Oba sta pristna svobodoumna napredna človeka in izrazita kulturna delavca; dočim obstoja Macharjeva naprednost v splošno kulturni delavnosti in je bolj intelektualnega značaja, tiči pomen Sove v prvi vrsti v poeziji in v umetniškem razmahu. Dočim so drugi živeli, iskali, se borili in trpeli — je Sova pesnil. Vse, kar je živel, trpel, kar je hotel, vse se mu je izpreminjalo v stihe, v godbo besed, v pesniško vsebino, v literarno delo. Poezija zanj ni pomenjala zgolj umetniškega doživljanja, temveč mu je postala usodna dolžnost.¹

Dr. V. Burian.

«La nuova letteratura slovena» je naslov članka, ki ga je na uvodnem mestu prinesla letošnja «L'Europa orientale» v svojem prvem zvezku (str. 1. do 18.) iz peresa I. Grafenauerja. Kritična sodba o takih preglednih člankih, v katerih omejuje pisca predpisani, navadno ozki obseg in mučna zavest, kako bi prišel v pravi kontakt z občinstvom, ki ga ne pozna, je težavna in nevhvalna stvar. V tem slučaju je še težavnejša in skoro nemogoča, ker je na prvi pogled očitno, da prevajavec (Arturo Cronia?) svoji nalogi ni bil kos. Tako je človek večkrat v zadregi, ali naj kako frapantno trditev postavi na rovaš avtorju ali prevajalcu. Take trditve so n. pr., da je Trdina «rievocatore di costumi popolari» (str. 1.), da je Meško župnik na Koroškem (3), da kaže Cankar v «Podobah iz sanj» «la sua nostalgia verso la pace e la riconciliazione dei popoli» (6), «i canti popolari sloveni nuovamento messi in luce da Zupančič agivano sulla letteratura» (15) in še marsikaj. V vrsti Cankarjevih del nahajamo naštetu tudi sledeča: «Il racconto di ospedale», la «Casa di Santa Maria del soccorso» (1904), la novella del «Mondo pedagogico», «Martino Kacur» (1906) e numerose altre, Zupančičev naslov «V zarje Vidove» je preveden «All' alba del giorno di S. Valentino» (10), «Mlada pota» «Gli anni di gioventù» (11), Milčinskega nedolžni «Muhoborci» pa so v prevodu postali naravnost «Funghi velenosi» (15). (Pravilno bi bilo «La borghesia di Cuneo».)

Povrh se zdi, da je članek dolgo nekje ležal in da je potem urednik ali prevajavec čutil potrebo, da ga primerno dopolni. Samo tako so n. pr. umrljive trditve, da je Stritar «morto in questi giorni» (13) in da Tavčar, čigar «Visoška kronika» ni omenjena, «vive a Lubiana» (13). Številne tiskovne napake v letnicah in imenih so neprijeten dokaz, da je članek šel v svet skozi roke, ki so z njim ravnale brez pravega znanja in neizmerno malomarno. Ali bi vsaj koliko pazljiv urednik mogel pustiti 1900 kot letnico Cankarjeve smrti (4), ko bi vendar lahko videl, da se pretežna večina Cankarjevih spisov citira z višjo letnico, ali mirno pustiti v svet trditve, da je Finžgar rojen leta 1781. (14), Golar pa leta 1979. (16)?

V splošnem je Grafenauerjev pogled na novejšo slovensko književnost in nje ocena znana in tradicionalna. Presenetljiva novost bi bila mogoče edino v tem, da niti z besedico ni omenil Iga Grudna, ki je vendar do leta 1922. — preko te letnice spis ne sega — izdal troje knjig, ki so menda vendarle toliko značilne, da bi jim bil Grafenauer lahko privoščil vsaj toliko besed, kolikor jih je n. pr. (16) neznanemu in neznanemu piscu, ki ga sam označuje kot Sardenkovega (!) epigona (!!) — Na koncu članka je uredništvo pod črto dodalo še nekaj bibliografske grafije «sulla recente letteratura slovena»; v nji se navaja poleg spisov Grafenauerja

¹ Podrobnejšo študijo o tem velikem pesniku, ki je med Slovenci le malo znan, bo priobčil «Ljubljanski Zvon» najbrž še v letošnjem letniku. Uredništvo.

auerja, Preglja, Lovrenčiča, Resa, Breznika in Erjavčevih «Slovencev» tudi «Fr. Frýdecký: Slovensko literární od doby Bernolákovy. Moravska Ostrava 1920», ki govori o novejši slovaški literaturi!

Na sledečih straneh (19 do 31) prinaša «L' Europa orientale» članek «L' attività sociale del partito popolare Sloveno», ki ga je napisal Umberto Bonnes. Pisatelj pozna dobro tozadevno slovensko literaturo — navaja spise Vošnjaka, Prepeluha, Lončarja, Agneletta, Wendla — in se mnogo mudi ob opisu socijalno-političnega delovanja Krekovega.

Ker sta oba članka v reviji edina, se je revija na ta način nekako predstavila s posebno «slovensko številko». Obžalovati je, da ni boljša. Nje značilna barva izhaja iz dejstva, da izdaja revijo «L' istituto per l' Europa orientale in Roma», pri katerem ima glavno besedo A. Palmieri.

J. A. G.

Iz slovaške kulture. Tajnik «Slovaške Matice» Štefan Krčméry je izdal letos knjigo «Pät rokov Matice Slovenskej», ki v njej opisuje znanstveno-umetniško prizadevanje «Slovaške Matice» od njene obnove 1919. pa do 1923. leta. Iz te knjige povzemamo bilanco kulturnega dela, ki ga je vršil slovaški narod. Število članov je v tej dobi rastlo takole: 1275, 3982, 6097, 7663, 8439; število publikacij je znašalo v tem času 59 na 7935 straneh v 165.100 izvodih. Centralni odbor je deloval znanstveno in umetniško v petih odsekih (zgodovinski, literarno-zgodovinski, narodopisni, jezikovni in umetniški), 77 krajevnih odborov je pa gojilo znanstveno in umetniško vzgojo naroda s predavanji (2768) in akademijami (424), poučnimi tečaji (295) in gledališkimi predstavami (1051). Poleg tega so krajevni odbori vzdrževali 50 stalnih in 59 potujočih knjižnic ter 24 čitalnic z 209 časniki.

Dr. L.

Najstarejša slovstvena družba. To je toulousanska akademija *Jeux Floraux* (Cvetne igre), ki deli vsako leto nagrade za pesništvo. Ustanovili so jo trubadurji z nazivom «Kolegij vesele vede» dne 3. maja 1324. Najboljše pesmi in provenčalsčini (langue d'oc) so dobivale priznanja v obliki zlatih in srebrnih cvetic: neven ali smilj, klinček, šipek, meseček ali babji prstanec, marjetica, vijolica, lilija, lovorika. Odtod ime Jeux Floraux. Posihdob so se poetični turnirji vedno vršili ob tem letnem času, razen med veliko Revolucijo. Okrog leta 1500. je baje visoka gospa iz Toulouse, Clémence Isaure, proslula po svoji krasoti in duhovitosti. Žrtvovala precej imetja, da je podelila nov sijaj tej stari šegi. Vsekakor pa so se igre preosnovale leta 1694. in posehkrate je bila samo francosčina tu dovoljena. Letos obhaja od 1. do 3. majnika ta najstarejša evropska književna organizacija svojo šeststoletnico z velikimi slavnostmi na Kapitolu. Francosko Akademijo bo zastopal znani romancier Henry Bordeaux kot mojster (maître-ès-jeux), ki bo izpregovoril na čast in proslavo Klemenciji Isaureovi. General de Castelnau bo predsedoval razdelitvi zlatih ali srebrnih cvetov, ki bodo tokrat osobito mnogo: brojni. Razen običajnih, gori naštetih, so velikodušni darovalci ustvarili novih. Baron Desazars de Montgailhard je poklonil zlat negnoj za natečaj iz Mistralovega jezika, dočim je dal znani nam grof Begouen izrezljati srebrno šmarnico in baron de Bouglon tuberozo za francosko pesništvo, itd. Nagrade bodo krasne. Prisodniki (mainteneurs) prereštevajo 535 pesnitev. Ako že ne zaslede nobenega Hugoja, se bo pač pojavil kak Soumet, avtor «Božanstvene epopeje», kak Laurent Tailhade, ki se odlikuje po čudovitih baladah in aristofanskih poezijah, kak Albert Samain, mehkobni, mračni melanholik in slavitelj «ženske duše», ki so vsi trije že v rani mladosti odnesli častno darilo z apolonskega megdana.

A. D.

NOVE KNJIGE.

Uredništvo je prejelo v oceno sledeče knjige (z zvezdico * označene so natisnjene v cirilici):

Album slovenskih napevov. 50 slovenskih narodnih napevov. Uredil Fran Gerbič. Za vijolino in klavir priredil Fran Korun. 1. zvezek. Ljubljana. L. Schwentner. 1924. 38 str. Cena 40 Din, po pošti 43 Din.

* **Almanah Branka Radičevića.** Pomen deveterice beogradskih pesnika posvečen stogodišnjici Brankovog rođenja. (Avtorji: Sibe Miličić, Stanislav Vinaver, Tin Ujević, Ranko Mladenović, Miloš Crnjanski, Todor Manojlović, Gustav Krklec, Rastko Petrović, Božidar Kovačević.) Beograd. Izdanja Savitar. 1924.

Arnold Gjuro, Izabrane pjesme. Zagreb. Matica Hrvatska. 1923. 128 str.

Dante. (Per il secentenario della morte di Dante.) Raccolta di studi a cura di Alojz Res. Gorizia. 1921. Giov. Paternolli. Cena 24 lir.

Fogazzaro Anton, Svetnik. Roman. Prevel Pastuškin. Ljubljana. Tiskovna zadruga. 1924. 333 str. Broš. 64 Din, vez. 72 Din. (Prevodna knjižnica 11.)

Gjalski Ksaver Šander, Ljubav lajtnanta Milica i druge pripovijetke. Zagreb. Matica Hrvatska. 1923. 220 str.

Hauptmann Gerhart, Potopljeni zvon. Dramatska bajka v petih dejanjih. Poslovenil Anton Funtek. Ljubljana. Zvezna tiskarna in knjigarna. 1923. 124 str. Cena broš. 16 Din, vez. 22 Din. (Splošna knjižnica, zv. 19.)

Jurčič Josip, Spisi. II. zvezek. Uredil Ivan Grafenauer. Ljubljana. Jugoslovanska knjigarna. 1923. 286 str. Cena broš. 20 Din, vez. 30 Din.

Laszowski Emilij, Gorski kotar i Vinodol. Dio državine knezova Frankopana i Zrinskih. Mjestopisne i povjesne crtece. Zagreb. Matica Hrvatska. 1923. 284 str.

Novák Ladislav, Ljubosumnost. Veseloigra v enem dejanju. Poslovenil Fr. Bradač. Ljubljana. Zvezna tiskarna in knjigarna. 1924. 45 str. Cena broš. 6 Din, vez. 11 Din.

Pät rokov Matice Slovenskej. 1919—1923. Sostavil Štefan Krčméry. Turčiansky svätý Martin. Matica Slovenská. 1924. 120 str.

Pivko Ljud., Proti Avstriji. Carzano: Druga knjiga: Jablane med frontama. Maribor. Klub dobrovoljcev v Mariboru. 1924. 128 str.

Refleks mladih. Prvu svesku za grupu «Refleks» uredio Kosta Mihailović. Beograd. Založnik ?. 1924. Izlazi mesečno. Cena 5 Din.

Škola, gradjanska. Privremeni časopis Saveza udruženih nastavnika i nastavnica gradjanskih škola u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca. Urednik Mita Djordjević. Zagreb. Savez udruženih nastavnika gradjanskih škola. 1923. Štev. 1. 48 str. Izlazi v nedeločenih presledkih. Cena posamezni številki 12 Din.

Veber France, Problemi sodobne filozofije. Ljubljana. Zvezna tiskarna in knjigarna. 1923. 342 str. Cena broš. 24 Din, vez. 30 Din. (Splošna knjižnica, zvez. 9.)

Verne Jules, Carski sel. I. del. Poslovenil A. R. Prevalje. Družba sv. Mohorja. 1923. 128 str. (Slov. Večernic 76. zvezek.)

Vilević Đuro, Zagaljeni životi. Novela. Zagreb. Matica Hrvatska. 1923. 188 str.

Vlahov Šimun, Historija češkoslovačke književnosti. Beograd-Zemun. Grafički zavod «Makarije». 1924. 149 + IV str.

Vrchlický Jaroslav, Oporeka lukovškega grajščaka. Veseloigra v enem dejanju. Poslovenil Fr. Bradač. Ljubljana. Zvezna tiskarna in knjigarna. 1923. (Splošna knjižnica, zv. 18.)

Waštetova Ilka, Mejaši. Povest iz davnih dni. Ljubljana. Učiteljska tiskarna. 1923. 160 str. Cena 25 Din.

NAJNOVEJŠE KNJIGE

Tiskovne zadruge v Ljubljani, Prešernova ulica št. 54

Fogazzaro-Budal: **Svetnik.**

Roman. Broš. 64. Din, vez. 72 Din.

Fraňa Maslja-Podlimbarskega:

Zbrani spisi. I. zvezek.

Uredil dr. J. Šlebinger. Broš. 70 Din,
po pošti 2 Din več.

Linhart A.: **Županova Micka in Veseli dan.** Drami.

Broš. 20 Din, po pošti 1 Din več.

Stojanovič: **Kumanovska bitka.**

Z zemljevidom. Broš. 30 Din, po pošti
1-50 Din več.

Novačan: **Samosilnik.** Povesti.

Vez. 48 Din, broš. 40 Din, po pošti
1-50 Din več.

Hurban Vajanski: **Leteče sence.**

Povest. (Prevodna knjižica.) V. 28 Din,
broš. 22 Din, po pošti 1-50 Din več.

Veber: **Znanost in vera.**

(Pota in cilji 15. in 16. zv.) Mehko vez.
65 Din, po pošti 1-50 Din več.

Anton Melik: **Jugoslavija.** II. del.

Opis pokrajin. 527 strani. Z zemljevidom
Jugoslavije. Vezana na finem papirju
65 Din, broširana na slabšem papirju
50 Din, po pošti 2 Din več.

Čermelj: **Materija in energija.**

(Pota in cilji 17. in 18. zv.) Mehko vez.
60 Din, po pošti 1-50 Din več.

Sienkiewicz: **Z ognjem in mečem.**

Zgodovinski roman. Vez. 120 Din, broš.
106 Din, po pošti 5-50 Din več.

Coster-Debeljak: **Til Ulenspiegel.**

Roman. 551 strani. Vez. 70 Din, broš.
60 Din, po pošti 3 Din več.

Zbirka zakonov. 13 zvezkov.

Taksni in pristojbinski pravilnik.

DELNIŠKA TISKARNA, d. d.

LJUBLJANA

MIKLOŠIČEVA C. ŠT. 16

TELEFON 132

BRZOJAVI: DELTISK

LJUBLJANA

MIKLOŠIČEVA C. ŠT. 16

ČEKOVNI ZAVOD

ŠTEV. 11.630

Izdeluje vse tiskovine do najumetnejšega barvotiska, kakor tudi
natiskuje liste, časopise, trgovinske in uradne tiskovine — Vsa
ta dela izvršuje kar najhitreje in po strogo strokovnih pravilih

Obenem priporoča svojo najbolje urejeno **knjigoveznicu**,
ki izvršuje knjigoveška dela od najpreprostejše do najfinejše vrste

*Prvovrstni laneni firnež za bele in temne barve, litografske in knjigo-
tiskarske firneže, čisto laneno olje*

znamke

*Vam nudijo največje
jamstvo trpežnosti!*

*Vam nudijo največje
jamstvo trpežnosti!*

*☛ Pleskanje z našimi proizvodi je pri upoštevanju
dolgotrajne elastičnosti najceneje! ☛*

HROVAT & KOMP.

Tovarna kranjskega lanenega olja in firneža

VEGOVA ULICA 6 LJUBLJANA VEGOVA ULICA 6

Telefon interurban štev. 301 Tvoornica Moste pri Ljubljani

OBRTNA BANKA

v Ljubljani, Kongresni trg 4

**daje kredite v obrtne svrhe, pospešuje in podpira ustanav-
ljanje obrtnih in industrijskih podjetij, izvršuje vse bančne
transakcije najkulantneje**

**Obrestuje kar najboljše denarne naložbe na vložne knji-
žice in na tekoči račun. — Vezane vloge proti višjemu
obrestovanju po dogovoru**

Telefon štev. 508. — Račun pri poštnelem ček. zavodu štev. 12.051.